

2365

2366

Pliny

81-83

Pliny

80

1902
1838
1895
1837

ԲԵՐՈՒԶԱԿ

(ՓԻՐՈՒԶԷ)

ԳՈՐԾ

Շ. ԳՈՐՊԷՆ

ԱԶԱՏ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

Մ. Մ. *պատկար*

في نظارت جليله سنك رخصت نامد سيلاه طبع اولتمشدر

ԶՄԻՒՆԻՄ

ՏՊԱԳՐ. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ

1890

ԲԵՐՈՒԶԱԿ

(ՓԻՐՈՒԶԷ)

ԳՈՐԾ

Շ. ԳՈՐԳԷՆ

ԱԶԱՏ ԹԱՐԳՄԱՆՆՑ

Մ. Մ. *Montepane*

ԶՄԻՒՆԻՈՒ

ՏԳԱԿՐ. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ

1888

043

ԲԵՐՈՒԶԱԿ

(ՓԻՐՈՒՋԷ)

Ա

Այս վերջին տարիներս՝ մայիսի շքնաղ երեկոյ մ'էր, երբ բացօթեայ սեղանի մը շուրջը նստած էին մի շատ կոչնականներ: Սեղանը դրուած էր այն պուրակներուն միոյն մէջ՝ որ կ'ընդրեն Աստուծոյն շէ-կէի բարձրաւանդակը: Պուրակներուն ստորե կտարածուէր Բրաղէր, ուր սարսուռն ողևորութիւն կ'տիրէր ու շարժում, մինչ յամբաքայլ գրոհն վէտ ի վէտ կ'տատանէր և բիւր չիտթ շշուշներ ու աղմուկներ զուարթագին նուազ մը կ'յօրինէին միա համուռ: Աիէննայիք, որոց աւօրին աշխատանքը կանուխ կ'ըրանայ, արդէն խուժեր էին իրենց սիրական ճեմավայրն և կ'խառնէին Հօջո-Ալի քառաչար ծառերու տակ, ուր տակաւին մի քանի յեանորդ կառքեր կ'ակօսէին ուղիները:

Հօի ունի Տէօն Մայրերի վէննական զօրագնդին երաժշտական խումբը մօտաւոր սրճարանէն կ'ուղարկէր՝ հնչական դրնդիւններով, այլ և այլ թատերային, մարտական և շրջագրի եղանակներու դաշնածայն բեկորներ, իսկ զազ արման միջոցներուն կ'հաս-

81-2015
(372 40) 9

1881

նէին ի հետուստ, մեղմիկ ու տկար, երգեհոնիկներու մրմունջներ և շեփորներու պղնձագոջ պայթմունքը, ճայնակցելով փայտաշէն ծիանի արշաւին կամ մուշէլ-ֆրեդէրի ձեռնածուներու ցոյցին: Հնօրեայ անօթներ՝ որ Աւստրիոյ մայրաքաղաքին հասարակային ճամբաներն ուղղելու կ'գործածուին, այս է՝ խոշոր տակառներ կաշեայ խողովակով, որու ծայրը կը գտնուի գնդաձև ցնցուղ մը, և որու՝ մարդ մը, չուանի մը միջոցաւ, հորիզոնական շարժում մը կ'տայ, վաղուց աւարտած էին իրենց գործը: Ուստի անթիւ քայլորդներու ոտիցը կոխան եղող չոր հողէն վեր կ'ելնէր նուրբ փոշի մ'և օդին մէջ կ'սաւառնէր ոսկենշոյլ փայլելով արևէն, որ մարը կ'մտնէր քաղաքին կողմն կարմրագոյն և բոցավառ երկնից երեսը:

Կոստանդինուպոլիսի կոչնականներն լեզու թափելով կ'նայէին նաև ուշադիր այդ ընտանի հորիզոնին: Հացկերոյթն աւարտելու մօտ էր: Բաղմագոյն կնդուղներով ծածկուած կանթեղներ բերած էին սոյասաւորներն, որպէս զի ցրուեն խաւարն որ արդէն սկսած էր պատել չորս դին, և գլանիկները կ'վառուէին: Ժամն էր՝ ընտանեբար լեզու կտրել և մտերմօրէն սիրտ բանայ, ինչպէս միշտ կ'պատահի՝ երբ մարդիկ փափուկ հացկերոյթէ մ'ետք կը գզան ներքին բարօրութիւն և անհոգութիւն: Այս կոչուեքը պատրաստուած էր ի պատիւ Շեօնտօրֆ կոմսին, մեծազարմ ազատանի մը, արժանաւոր զիււանագէտ մը, որ նոյն պահուն անպաշտօն էր, նաև արուեստագէտ՝ երբ առիթը պատահէր: Զմեռուան սկիզբն ամուսնացած էր նա Վիէննայի ամենէ աղբոր

կոմսուհեաց՝ միոյն հետ և հարսանեաց իրիկունն խնդուղի ընկած էր նոր հարսին հետ դէպ ի Կրիէստ և Վենետիկ: Ի Հում մի քանի շաբաթ մնացեր և Քալնօքի կոմսին կողմէ իրեն յանձնուած մի փափուկ պաշտօնը կիրինայի մօտ յաջողութեամբ ի կատար հաներ էր, կ'ըսէին: Անտի նոր հարսն ու փեսան Իտալիոյ այլ և այլ քաղաքներ պտոյտ ըրեր և հինգ ամիս տարակայ մնալէն ետև՝ նոր հասած էին ի Վիէննա:

Ահա այս վերագարձը շնորհաւորելու մտք՝ կոմսին բարեկամները հաւաքուեր էին այն իրիկուն ի Բրադէր: Շեօնտօրֆ այս խնդագին ընդունելութենէ ոգևորուած, թէև ինքնին տրտում բնասրութիւն ունէր, պատմած էր իր երկարատև ուղևորութեան ուշագրդիւ պարագաներն, որոց նոր հրապոյր մը տուած էին մի քանի գեղանկար, անակնկալ միջադէպներ:

Այսպէս՝ երբ Շեօնտօրֆ և կոմսուհին, երկու ուղեցոյցներու և մի սենեկապանի հետ, որ Փուսղոցայի վաղեմի մի մարտիկն էր, ելած էին այցելել Քալապոյայի հեռաւոր կրճի մը հին այլ նորագիւտ ջերմուկներն, վեց տարագէմ մարդիկ յանկարծ պաշարեր էին զիրենք, մարդիկ որ, աւազակներու հագուստ ու տարագ ունէին, ինչպէս որ վայել էր և, լստ աւանդութեան, իրենց արհեստին վրայ կ'պանծաին, թէ և ողորմելի կերպով զինուած էին ուղե-

* Այս սեռական անուամբ կ'կոչուին մեծ և տղուական գերդաստաններու նորատի օրիորդներն — ինչպէս իշխաններու, կոմսերու, դքսերու և պառճներու դասերը:

ցոյցներն իսկոյն կծիկը դրած լինելով՝ ուղեւորներն ստիպուեց ին իրենց գլխուն ճարը տեսնել: Շեօն-տօրֆ նշմայր մ'ընելով իր սպասաւորին որ իր օրինակին հետեւի, գրողանէն բէվլլվր մը հանած, ուրիշ մ'ալ կոմսուհւոյն տուած էր, և երեքը միասին աւազակներուն ուղեւորով հրաղէններն՝ պատրաստ կըրակ տալու, սպասեր էին սառնութեա՛ր յարձակման, որ, սակայն, տեղի ունեցած չէր:

Արդարև՝ լեռնցիներն ուղեւորներուն այդ արիական դիրքը տեսնելով՝ շուարեր և նկատեր էին նաև, որ եթէ յազթող իսկ ելնէին, դարձեալ անփաս և անվիրաւոր չդիտի աշատէր իրենց կաշին, որ թէև պղնձագոյն, ոչ նուազ յարգ ունէր իրենց աչքին:

Ապա, յանկարծ, մեծ եռանդ ու խանդ զբացին նորատի և զեղանի ուղեւորուհւոյն համար, որ այնքան հանդարտ ու անվեհեր կերպարան մը ցոյց տուեր էր վտանդին ժամանակ, և իրենց ատրճանակները վար դնելով՝ օղը նետեցին գլխարկներն՝ դոռալով կեցցէներ ի պատիւ արկնոջ, մինչդեռ աւազակաց մին, անշուշտ գունդին պարագլուխը, կ'ներկայէր կոմսուհւոյն վայրի վարդերու փունջ մը, որ իր թաղեայ զգակին լարէն անցուցած էր, և կ'առաջարկէր ճամբորդներուն իբրև ուղեցոյց ծառայել, մինչև ջերմուկները:

Կոմսն ընդունեց այս առաջարկն, և նորատի կինը ժպտելով կապեց վարդեայ փունջն իր չիակին: Ճամբոյ ելան ձիաւորներն, աւազակներէն սլահպանուած, որոց պարագլուխը կոմսուհւոյն ձիուն սանձը կ'ընէր դժուարա՛տուոյց անցից մէջ, այդ պատիւն

ուրիշին չտալով: Արբ հասան ջերմուկներն՝ ուղեւորները գտան անդ պարզ ճաշ մը: Աւազակներէն մին կարուկ ճամբաներէն կանխաւ գացած և զայն պատրաստած էր. այս էր՝ թուզ՝ դեղնորակ և մեզրի պէս անուշ, չամիչ՝ երկար և սաթագոյն հատիկներով, բաւական լաւ երչիկ մը, տկին հոտը տուող գինի մը, դանակով կտրելու չափ թանձր, և անոր մօտ՝ ժայռի մը ձեղքէն հոսած վճիտ և պողորակ ջուր մը: Միայն հաց չկար, վասն զի հացագործը շատ հեռու կ'գտնուէր, և հացի պաշարը քանի մ'օրէ ի վեր սպառած էր: Աւերակներն այցելելէն և ճաշն աւարտելէն ետև՝ վերստին ճամբայ ելեր էին, նոյն ուղեկիցներով, մինչև վայր մ'որ վտանդը կ'ըսկէր աւազակներուն համար: Կոմսն, ի վարձատրութիւն, անոնց բաւական մեծ գումար մը տուած էր:

Մինչդեռ բազմաթիւ կոչնականներ Շեօնտօրֆ կոմսին բոլորտիքը խմբուած՝ մտիկ կ'ընէին այս արկածին պատմութիւնը, հեռուն՝ սեղանին մի ծայրը՝ Գոնրատ Ալղէնսոգէյն իշխանն՝ Նօրին Աւեհափառութեան Աւստրիոյ Կայսեր հին գեապանն արևմտեան մեծ տէրութեան մը մօտ, չքնաղ մտքի տէր մարդ, և բազմափորձ երաժիշտ, մեկուսի կոչեր էր Մելսի դերկոման, Ծրանսայի դեսպանատան նախկին քարտուղարն, և անոր հետ կ'խօսակցէր: Այս Ֆրանսացին, քաջավարժ ձիաւոր, ի Մանսպերկ կարգուեր և՛ պահ մ'ետը իր գինւորական ասպարէզը թողով՝ Դանուրի ամուսնին եկեր էր տուն տեղ կազմելու: Իր սիրալիր ծրից համար բարձր ընկերութեան մէջ գրկարաց ընդունուած և անոր շփացած մի դուտկն

եղեր էր: Մեւրի դերկուման արտասովոր դիւրու-
թեամբ գիտէր համակերպիլ իր ասորած միջավայրի
բարուց և սովորութեանց և զօրմանալի կերպով
կ'խօսէր մինչև անգամ փողոցներու զոեհիկ բար-
բառը:

Իշխանն ու դերկուման այնպիսի աշխուժիւ կ'խօ-
սակցէին որ դիտողը պիտի կարծէր՝ թէ քաղաքական
չատ ծանր խնդրոյ մը վրայ կ'վիճարանէին, և սա-
կայն այնպէս չէր: Գոնրատ իշխաննիր խօսակցին
կ'զեղզեղէր եղանակ մը՝ զոր ձայնագրեր էր դերկում-
սին յօրինած մէկ տաղին վրայ: Թատրերգի մը կա-
րևոր մի կտորն էր այն՝ զոր միասին կ'պատրաստէին
և որ մօտ օրերս պիտի ներկայացուէր, ո և է բարե-
գործական նպատակի համար: Այս ներկայացումը
պիտի տային զեղարուեստասէր անձինք՝ որ Վիլէն-
նայի ազնուապետական դասերուն կ'պատկանին:

Այս երկու անձերու մօտ՝ Յաբանյի և Հէրէտի
կոմսերն՝ որ Հունգարիոյ մէջ ձիերու յատուկ երա-
մակներ կ'պահէին, կ'վիճէին այս կենդանեաց ցեղա-
յին զանազանութեան վրայ: Իսկ սեղանին դիմացի
ծայրը՝ նորատի սպայ մը, որ վայելչապէս կ'կրէր հիւ
սարներու հարիւրապետի կապոյտ թիկնոցակն (dol-
man), կարծես թէ անտարբեր կ'մնար բոլորովին խօ-
սակցութեան: Իր յատուկ խորհրդածութեանց մէջ
ընկղմած՝ ճակատը մթաղին, մերթ ընդ մերթ Շեօն-
տօրֆ իշխանին վրայ կ'նետէր ակնարկներ որ տարօ-
րինակ նշոյլներ ունէին: Միւս կողմէ կոմսն ևս կ'զի-
տէր զանի գաղտնուգողի: Նորատի սպային դէմքին
վրայ պահմը կենդանութեան նշաններ երեցան, երբ

Շեօնտօրֆ պատմեց թէ կոմսուհին ինչ վտանգներու
հանդիպեր էր Գալապրայի լեռներուն մէջ: Բայց լուկ
փայլալ մ'էր այն, և սպայն վերստին ընկաւ իր խոր
մտածութեանց մէջ:

Յանկարծ խօսակցութիւնները դադրեցան և խըն-
դագին բացաբանչութիւններ լսելի եղան: Նոյն մի-
ջոցին ամենուն ձեռները կ'ուղղուէին բարձրահա-
սակ մարդու մ'որ բաց ու ժպտուն դէմք ունէր, աղէ-
բեկ կիսամօրուսով բոլորուած, և որ յառաջ կ'գար
դէպ ի սեղանը: Սոյն նորեկ մարդն՝ որու գալուստն
այս համակրական ցոյցերուն պատճառն էր, Պառոն
Քա՛նկոյն էր, Վիլէնայի ամենէ նշանաւոր անձնա-
ւորութեանց մին, զերազանցապէս կենցաղասէր
մարդ, զուարթաբան ու լեզուանի, այլաշան ձրից
տէր, հմուտ՝ լուրջ, ու կենսական խնդիրներու, ինչ-
պէս նաև արուեստի. ընտիր պաշտօնեայ լինելու
կարող, եթէ կայսեր խելքին փչէր զինք կոչել ի պաշ-
տօն և դահլճին անդամն ընել, ոչ նուազ ձեռնհաս
վարելու Վիլէնայի մեծագոյն թատրոններէն մին,
եթէ Վեհապետին մի քահանայքն այդպունակ պաշ-
տօն մ'անոր յանձնէր:

— Ներեցեք ինձ, սիրելի կոմս, ըսաւ նա մօտե-
նալով հա՛րդիսին դիւցաղնին, որ անկարող եղայ
միանալ ձեր բարեկամներուն . . . հրաւէր մը զոր
հնարին չէր ինձ մերժել . . . :

— Բոլորովին ներեալ էք, սիրելի Պառոն, ըսաւ
կոմսն և ձեռքն անոր կարկառեց: Մեծագոյն ցաւն
բարեկամներս և ես զգացինք: Անհունա շնորհակալ
ենք որ բաւական շուտ կարող եղաք ազատիլ և

դալ մեզ դանել: Միթէ հրաւերն Եւզինէ իշխա-
նուհւոյն կողմէն ընդունած չէ՞ք:

— Մինչև յեռանդն՝ առաւօտուն այդպէս կ'կար-
ծէի, ըսաւ Պառոնն աթոռ մ'առնելով և զլանիկ մը
վառելով, բայց նոյն օրը կ'ընդունէի հրաւեր մը
Յրանսուա արշիղքսէն, այնպէս որ կ'ստիպուէի նե-
րումն խնդրել իշխանուհիէն . . . :

Այնուհետև կոչնականներն սկսան զիտողութիւն-
ներ ընել Պառոնի ստացած զանազան հրաւերներու
վրայ և կծու կատակներ տեղալ. խօսակցութիւնն ա-
ւելի վառվռուն կերպարան մ'առաւ: Իսկ Պառոն
Քամիիցի աւիւնն անսպասելի էր. կ'թափէր բերնէն
սիրային վշպիկներ, սրահի զրոյցներ, այնպէս որ
ընդհանուր քրքիջ կ'ստատճառէին:

Բայց արդէն մութը չորս դիւն պատեր էր լիովին:
Թէև երեկոյեան զովագին օդն զգալի, և ոչ հիւր մը
կ'խորհէր քաշուիլ: Անթեղներու և կազի լոյսն ծա-
ռերու տերեւներուն ստորին մասը կ'լուսաւորէր մի-
այն, մինչդեռ անոնց կատարն ստուերին մէջ մնալով,
աստղազարդ երկնից կամարին վրայ իբրև սև կոյտ
մը կ'նկարուէր: Պահ մ'առաջ Բրադէրի մէջ արող
աղմկալի ոգեւորութիւնը դադրեր և լռութիւն յա-
ջորդեր էր. իսկ միայնութիւնը կ'աւելնար մթին
ծառուղիներու մէջ: Եւ իրօք՝ վիէննա-ցիք կանուխ
տուն կ'դառնան, նահապետական սովորութեան մը
համեմատ, որ օգտաւէտ երկիւղի մը շնորհիւ ցարդ
կ'սահապանուի: Ամեն ոք պարտաւոր է վճարել մէն
մի տան պահպանութեան հսկող պահակին հարկ
մ'որու կ'ենթարկի, եթէ ժամը տասէն ետք տուն
մտնէ:

Նոյն միջոցին հնչեց պանդուկին ժամացոյցը: Քամի-
նից պառոնն ընդհատեց սկսած մի պատմութիւնն
ու ըսաւ .

— Պարոններ, կ'լսէք ժամն ինն ու կէս է. հազիւ
ժամանակ ունիմ ներկայացումը չաւարտած՝ հասնիք
մեծ թատրոնն՝ որու պարասրահին մէջ շատ կարե-
ւոր առաքելութիւն մ'ունիմ կատարել . . . :

Ամեն կողմէ լսելի եղան որոտալիր քրքիջներ ու
կստակներ:

— Պաշտելի է այդ առաքելութիւն բառը . . . :

— Կեցցէ՛ մեր առաքեալը:

— Ճշմարիտն՝ անուղղելի է . . . այս հասակին մէջ
իսկ:

— Պարոններ, առաքելութիւն ըսի, յարեց պա-
ռոնն, և խօսքս ետ չեմ առներ: Կարող էի քահա-
նայութիւն ըսել անգամ, եթէ չունենայի ձեր սկէս-
տիկեան ոգւոյն նոր ճարակ մը տալու երկիւղը:
Բայց և այնպէս, ձեզ դատաւոր սխալի կարգեմ:
Ահա համառօտ սկսումեմ ձեզի իրողութիւնը: Զեր
հեգնալի խօսքերը կ'ստիպեն զիս խօսիլ: Եթէ ու-
շանամ և դէս ժամուն անկարող լինիմ հասնիլ,
թող ձեր զլսուն վրայ ծանրանայ թերևս այս յա-
պաղումէն ծագելիք աղէտից պատասխանատու-
թիւնը: Աւելորդ կ'համարիմ, շարայարեց նա, գո-
վել մեր պարեկէ (ballet) խմբակը: Արդէն գիտէք, որ
մեր ճարտար պարուհիներն, որոց շնորհն ու հրա-
պոյրը խօսքով կարելի չէ բացատրել, բաւական չեն
համարիր միայն ռուսագրաֆիկ (chorégraphique) շար-
ժումներ կատարել անսղիւտ կանոնաւորութեամբ:

Անվթար կ'սլաճեն այդ կանոնաւորութիւնն իրենց յատուկ կենաց մէջ, այնպէս որ օտար թատրոններու իրենց համասեռ պաշտօնակիցներուն բոլորովին աննման, կ'սլարծին բացարձակ հաւատարմութեամբ մը՝ զոր քիչ մնաց ամուսնական պիտի անուանէի — եթէ առանց հեգնութեան կարելի լինէր այս երկու բառերը զուգորդել — այն բարեբաղդ մահկանացուաց նկատմամբ՝ զոր բարեհաճեր են ընտրել: Այս սիրուն աղջկունք այնքան խղճահար են այդ մա, սին՝ որ եթէ ինչ որ պարտաւորութիւն կ'համարին դրժողներ գտնուին և քմածին հաճոյքով մը տկարութեամբ մոլորին, իսկոյն մատնանիչ և նշաւակ կ'լինին իրենց պաշտօնակիցներուն կողմէ: Արդ՝ անդէտս պատճառ եղայ արտասուալի տեսարանի մ'որ տեղի ունեցաւ երէկ իրիկուն թատրոնին Նրքո-դիւն-բոն (coulisse) մէջ. . . : Ձեզ ամենուն ծանօթ է խարտեչագեղ և չքնաղ Աինան, որ այնքան գողտրիկ աղնութեամբ կ'խաղայ Աիպէլիւլի դերն Շեծ-պրե-նէ Սո-եբ-դմայելի սլարեկին մէջ, որու հեղինակն է մեր բարեկամը՝ Պ. Մէլսի: Փափաքելով քաջալերել այդ նորատի օրիորդն, որ նշանաւոր ասլագայի մը կոչուած կ'թուի ինձ, կարծեցի թէ իմ տարիքս, ինչպէս նաև արուեստից իրբև անչահախընդիր և միանգամայն լուսավիտ պաշտպանի համբաւս, կ'արտօնէր զիս տալ անոր, ի նշան համակրական զմայլմանս, ադամանդէ զոյգ մը փոքրիկ օղեր: Երբ Աինա այդ գոհարները դրած թատրոն երևցաւ, զանազան թշնամալի ենթադրութեանց նշաւակ եղաւ և իր լաւագոյն բարեկամուհիներն անգամ իրմէ

երես դարձուցին: Պիտի յարեմ, եթէ չէք ձանչեր կնկան մը սիրտն ինձի չափ և աւելի քան զիս, թէ այդ շողակներու փայլն բաւական զօրաւոր պատճառ մ'եղած էր արտասովոր աստիճանի հասցնել փոքրիկ ընկերուհիներուն սրտամութիւնը:

«Ի վերջէ՝ խեղճ աղջիկն այս առաւօտ եկաւ գտաւ զիս արտասուալից աչօք և աղաչեց որ ետ առնեմ այն դժպտեհ սլարդէն, որ այնքան ծանր վնաս կ'բերէր իր համբաւին: Չկատարեցի իր խնդիրն և խօսք տուի երթալ այս իրիկուն իսկ և յայտարարել հրապարակաւ՝ բոլոր սլարոքը խմբակին առջև, թէ ես տուած եմ այն սլարդէն, յուսալով որ այդ վկայութեամբ նենդ ամիտները զինաթափ կ'լինին և անախորժ մեկնութիւնները կ'դադրին . . . : Աներկմիտ եմ, պարտններ, որ նոյնպէս վերջ կ'առնուն ձեր քիչ մ'առաջ ըրած չարախամ ենթադրութիւններն, այնպէս որ չպիտի վարանիք իմ վարուցս մաքրութեան և խորհրդոցս անկեղծութեան ընծայել այն արդար և փառաւոր դատաստանն, որու արժանի են:»

Քամից պառունը լռեց, և բոլոր հանդիսականներն սկսան հեգնալի շորհաւորութեանց տարափ մը տեղալ անոր գլխուն:

— Ձեր շողակներու պատմութիւնն, ըսաւ յանկարծ Շեօնտօրֆ կոմսը, միտքս կ'բերէ այսօր իսկ զնած մի քարս՝ տաբօրինակ պարագայից մէջ: Ինչպէս զիտէք, մօրս կողմէ հունդարացի լինելով՝ կ'երևի թէ երակներուս մէջ վազած մայրական արիւնն է պատճառ որ յատուկ ճաշակ մ'ունիմ գոհարներու համար: Քանի սովորական բաներ են Աայթ հաի

միւս կողմն և որչափ շատ կ'երևին, ստորոններ, ձեր երկրին մէջ, շարա, արեց կոմսը՝ դաւնալով, դէպ ի Յարանյի և Հէրէդի կոմսերն, իրրև շողշողուն ցըցունք, գոհարազարդ թուրեր և կամարներ, և որքան փայլ կ'տան ձեր ազգային հազուատին: Այս միջօրէէն ետք՝ երբ Սրիկէլկասի ճամբով կրասէն կ'ղիմէի, դիմացս ելաւ աղու ձևերով մարդ մ'որու դէմքը կ'բոլորէին մազի երկու խոպոպիներ, իրրև խցահաններ, և որու մարմինը ծածկուած էր երկայն իւղոտ տառատոկով մը: Ճշմարիտը խօսելու համար, իմ երիտասարդական օրերս առիթ ունեցած էի ծանօթանալ այդ աղտոտ մարդուն հետ . . . : Բայց անկարելի չթուիր ինձ որ ձեզմէ շատերը չճանչեն հայր Մարուքէն:

— Մեր մէջ քիչեր կան, ըսաւ կոչնական մը, որ այս օգտակար այլ մեծածախ ծանօթութիւնն ունեցած չլինին:

— Կ'դտնուին նաև այնպիսիներ որ չափէն աւելի անօր հետ մտերմացած են, հառաչեց մելամաղծիկ ձայնով Հէրէդի կոմսն, որու հայրենական կալուածը հետզհետէ կ'սպառէր իր ասպատանի և ձիարչաւի ծախուց պատճառաւ:

— Մարուքէ գիտէր, վրայ բերաւ կոմսն, իմ տկար կողմս գոհարեղէնի համար: Նախ՝ ներում խնդրեց խոնարհաբար որ կ'համարձակի մօտենալ ինձ, ապա խօսք բացաւ աննման գոհարի մը, դէրընտիր և չնաչխարհիկ բերուղակի մը վրայ, որու դիպուածով, անակնունելի դիպուածով մը, ախրացած է եղեր, և ի վերջէ յայտնեց, որ տրամադիր

էր զայն ծախելու, շատ ու շատ աժան գնով, թէև գոհարին արժէքն ինքնին անգնահատելի էր: Նոյն պահուն՝ դրան մը տակ կ'քաշէր զիս այդ մարդն, փոքրիկ տուփ մը կ'հանէր իր գրատին գրպանէն և պարունակն ինձ կ'ցուցնէր:

«Ճշմարիտն՝ հիացայ մնացի ցոյց տուած գոհարին առջև և ուզած գինը յօժարամիտ տուի: Դուք ինքնին կարող էք դատել՝ եթէ իրաւունք չունէի մոլորիլ այդ փորձութենէ: Այդ գոհարն իմ քովս է վասն զի այս տեղ գալէ առաջ՝ ոսկերչիս զացի որպէս զի հետը խորհրդակցիմ և վայելուչ շրջանակ մը շինել տամ: Աւասիկ գոհարը:»

Եւ իր բաճկոնակէն հանելով խնամօք ծալուած քառակուսի փոքրիկ թուղթ մը, բացաւ զայն և խոշոր բերուղակ մը դրաւ սեղանին սփռոցին վրայ: Բոլոր հանդիսականները ծռեցան որ նային:

Իրաւի՝ չքեղ քար մ'էր: Բթամասի առաջին կոճին չափ խոշոր, կատարելապէս ձուածէ, և շատ կանոնաւոր էր կորնթարդը: Նա մանաւանդ՝ սքանչելի էր լրթագոյն շողովն ու անարատ փայլովը: Ազոյցն էր նուրբ ոսկեթել օղակ մ'որու կցուած էր գոհարն համաչափ մանր ճիրաններով, մէն մի կողմէ երեքական հատ, և փոքր ինչ դուրս ցցուած՝ իրրև խոշոր բզէզի մը թաթիկները:

— Ահա գեղաշուք քար մը, գոչեցին ամեն կողմէ:

— Այո՛, բայց նորանչան տեսք մ'ունի, դիտեց հանդիսական մը: Այնպէս կ'երևի թէ տարօրէն անասուն մ'է . . . :

— Ճշմարիտ է, ըսաւ ուրիշ մը: Կարծես թէ հիմա պիտի սկսի քալել . . . :

— Բերուզակդ փառաւոր է, սիրելի կոմս, ըսաւ Մէլիսի: Բայց չեմ իմանար թէ ինչ պատճառաւ շատ անախորժ կ'երևի ինձ կերպարանը . . . : Բնազդու մտն կ'ըսէ ինձ որ անոր մէջ կասկածելի մի բան կայ . . . :

— Եւ բնազդումդ քեզ չխաբեր, ըսաւ Քամնից որ քննած էր գոհարն ու շաղիբ և ընդ երկարս Մառնօթ է ինձ այդ բերուզակը . . . չարաշուք զրոյց մը կ'պատմուի այդ քարին վրայ . . . :

— Չարաշուք զրոյց մը, կրկնեց կոմսը . . . :

— Այո՛, միթէ այս մասին Մարուքէն խօսք մը չըսա՞ւ ձեզի:

— Ոչ ինչ չըսաւ:

— Ես չեմ զարմանար: Թէ և կորովամիտ և լուսամիտ մարդ էք, բայց թերևս մերժէիք գնելու այդ քարն, ինչպէս շատեր մերժած են ձեզմէ առաջ, եթէ . . . : Ի՞նչ գնով առիք, եթէ այս հարցումս անպատեհ չթուիր ձեզ:

— Բնաւ երբէք . . . երեք հազար ֆիօրին տուի:

— Կրկնապատիկն, և աւելի կ'աժէ . . . : Եւ այդ մի ապացոյց է որ սոյն գոհարին տէրերն գնորդ մը գտնելու դժուարութիւն կրած են, և անտարակոյս այդ դժուարութիւնն է պատճառ, որ այժմ Վիէննա կ'տեսնեմ այդ բերուզակն, մինչդեռ լեհացի հրէի մը ձեռքը տեսած էի զայն ի Վարչաւիա: Սոյն քաղաքին մէջ գոհարն այնպիսի աղէտալի հոչակ մ'առած էր, որ գրեթէ անկարելի եղած էր անոր վաճառումը:

— Հետաքրքրութիւնս կ'չարժէք, ըսաւ կոմսը: Արդեօք զիտէք այդ հրաշալի զրոյցը:

— Այո՛, գիտեմ, ըսաւ պառօնը:

— Ուրեմն շնորհապարտ պիտի լինիմ ձեզ եթէ հաճէիք պատմել:

— Յօժարակամ: Աւասիկ ճիշդ ինչպէս որ պատմած են ինձ . . . : Շատ հաւանական է որ անհետ թեթ թուի ձեզ, և պէտք չունիմ ըսելու, յարեց նա ժպտելով, որ քնաւ չեմ երաշխաւորեր այդ զրոյցին ճշդութիւնը . . . : Բերուզակները համբաւունին թէ բազդ կ'բանան, և ամեն մարդ այս գիտէ:

Կ'երևի թէ այդ բերուզակը ցաւալի բացառութիւն մ'է կանոնին դէմ, վստան դի՛ ահա մեր աչքին առջև կեցած քարն, օրին մէկն, ինչպէս կ'հաւատեն, մահատու կ'դառնայ զայն կրող կնկան համար, և ահա ելի է, կ'ըսեն, պատճառած մահը . . . : Այս բերուզակն երբ մերկ մտն վրայ դրուի, կաշիին կըկոչի և դժբազդ կնկան արիւնը կ'ծծէ ցլետին կաթիլ . . . : Կ'ըսեն նաև, որ իր դեղանշոյլ երանգը կ'ստանայ այդ սոսկալի սնունդին շնորհիւ: Այդ սնունդը կ'պարտաւորի մերթ ընդ մերթ նորոգել որպէս զի շղեղնի և չղունատի . . . :

— Ահա ելի է այդ պատմութիւնդ, գոչեցին ամեն կողմէ առ պառօնն:

— Այս ինչ կատակ է, ըսաւ կոմսը ժպտելով և ուսերը բարձրացնելով:

— Կ'հաւանիմ որ խելքի դէմ բան մ'է այս . . . սակայն պիտի պատմեմ ձեզի իրողութիւն մ'որ հերուն պատահեցաւ ի Վարչաւիա, և երբ Բեդրըզպուրիէ կ'վերադառնայի՝ արանատես վկայի մը բերնէն զայն լսեցի: Դօղիլէֆ ուսու դնդապետն ուրիշ

379
401
81-2015

բծիչի մ'որ ի գուր ջանաց անոր կենդանութիւն տալ . . . : Մինչև անդամ արիւն հանելու փորձ մ'ըբաւ, բայց արիւն չելաւ . . . : Նոր հարսը մեռած էր . . . իսկ բերուզակն որ վզէն կախուած էր, շարժելով ամենքը տեսան մահն վրայ հրագոյն արատ մը, ճիշտ քարին ծաւալին չափ . . . :

— Ի՞նչ բաներ կ'պատմէք մեզի, սիրելի պառոն :

— Պատուոյս վրայ կ'հաւաստեմ, որ ոչ ինչ շեմ հնարեր : Պատմեցի ձեզի այս դէպքը ճիշտ ինչպէս որ լսեցի Միտսէվսքի կոմսին մի աղջականէն՝ որ ներկայ էր խնջոյքին . . . և իր քաջածանօթ ճշմարտաբանութիւնը չնեբեր բնաւ որ տարակուսիմ իր պատմութեան վրայ . . . :

— Հապա բերուզակն ի՞նչ եղաւ :

— Գնդապետն յուսահատ՝ յիշեց Արսի աւանդական գրոյցն և դժնդակ գոհարը կորզելով՝ սրահին մի բաց պատուհանէն դուրս նետեց . . . : Ընկաւ քարը փոսն որ կ'ըջապատէր դղեակն, և անտարակոյս վերջէն սպասաւոր մը փնտռեց գտաւ և հրէի մը ծախսեց զայն, վասն զի շատ չանցաւ անոր կրպակին մէջ տեսայ քարը : Այս դէպքը բաւական աղմուկ հանած էր, և հրէայն չլրնալով ծախել քարըն ո և է գնով, անշուշտ տուած պիտի լինի իր վիէննացի մի կրօնակցին, որու միջոցաւ, իմ սիրելի կոմս, ահա ձեր ձեռքն անցած է :

Կոմսն այս պատմութիւնը մտի՛լ ընելու ժամանակ, քարը մատերուն մէջ առած կ'դարձնէր ուշաթափ : Երբ պառոնն աւարտեց իր խօսքն, վերստին զրաւ նա գոհարը սփռոցին վրայ : Կանթեղի մը լոյսն որ

թափ կ'անցնէր Վօսլօի գինիով լի բաժակէ մը, շիտակ ընկաւ բերուզակնն վրայ և արենագոյն նշոյլով մը զայն գունաւորեց :

— Ձեմ կարող երևակայել, ըսաւ կոմսն մի քանի երկվայրկեան լուռ մնալէն ետև, թէ դուք, սիրելի պառոն, այնքան մեծ կարևորութիւն ընծայէք այդ աւանդական գրոյցին, որ զրէ իմ որոշումս փոխել բերուզակի գործածութեան մասին :

— Թերևս այդպիսի ենթադրութիւն մ'ընէի, եթէ ձեզ լաւ չճանչէի : Ձեր դիտաւորութիւնն է . . .

— . . . Նուիրել զայն Շէօնտօրֆ կոմսուհւոյն, երբ գոհարն ընդունի զայն կրելու սահմանուած անձին արժանի ազոյցը . . . : Ձանց չպիտի ընեմ, յարեց նա ծիծաղելով, պատմել կոմսուհւոյն ձեր պատմած գրոյցներն՝ որոց վրայ սրտազին պիտի խնդայ անշուշտ, ինչպէս որ ես այս պահուս կ'խընդամ :

— Տարակոյս չուե՛ինք այդ մասին, պատասխանեց Գոնրատ իշխանն, քանի որ արդէն գիտեմք, ձեր պատմած Գալապրոյի արկածէն, թէ որքան արիւս սիրտ է կոմսուհին . . . : Մեր բաժանումէն առաջ՝ ներեցէք մեզ կոմսուհւոյն կենաց բաժակ սարպել յարգանք : Շնորհ ընէ՛իք, սիրելի կոմս, մեր ակնածական նուէրը մատուցանել յոտս կոմսուհւոյն՝ վերադարձին առթիւ ի Վիէննա, որու իբրև ապագայ թագուհեաց մին կ'ողջունենք, լիայոյս՝ որ իր արքայական գաւազանը պիտի կրէ աննման շնորհօք :

Բոլոր բաժակները բարձրացան լուելեայն և զպան կոմսին բաժակին : Մի միայն նորատի սոլայն՝ պահ

մը վարանելէն ետե՛ վար իջեցուց ձեռքն, որպէս թէ չէր տրամադիր մասնակցիլ այդ ցոյցին :

— Զգուշացէ՛ք, Պէլա, ըսաւ անոր մեղմ ձայնով մը սլառոնն, որ իր մօտ կ'գտնուէր: Միթէ միտք ունիք ամենուն աչքը ձեր վրայ դարձնել:

Այն ժամանակ՝ երիտասարդն ինքզինք զսպելով՝ առաւ բաժակն և մինչև աչացը բարձրութեան տանելով, առանց սակայն կոմսին բաժակին մօտ տանելու .

— Ենորհ ընէիք հաւաստել կոմսուհոյն, ըսաւ նա հաստատ ձայնով մը, թէ չկայ այս տեղ անձ մ'որ չտածէ իրեն համար ծայրագոյն զարմացման ամենախորին զգացումը :

— Այս մասին չունիմ կասկածի ստուերն անգամ, պատասխանեց կոմսն, Պէլաի յառեւրով թափանցիկ ակնարկ մը: Պատճառներ, կոմսուհին յետին ծայր շնորհապարտ պիտի մնայ ձեզ այդ ձեր ազնիւ զգացման համար, ուստի կ'իմութամ իր կողմէ յայտնել ձեզ իր շնորհակալիբը :

Այնուհետև կոչնականներն ելան և իրարմէ բաժնուեցան: Պահ մ'ետք՝ աղմկալի ծառուղին թափուր և ամայի վայր մ'էր դարձած, ուր կ'թաւալէին միայն որոտընդոտ՝ սրբնթաց կառքերն և զէսկ ի քաղաք կ'տանէին հիւրերն :

Բ

Եւ ո՞վ էր Պէլա Լոմանի կոմսն: Գերմանիոյ Կիյով Ա կայսեր հեծեւազոր գունդին հարիւրապետն էր. հունգարական քաջասիրտ և ասպետական ազգին ընտիր մի զաւակն, այն ազգին որ կ'սիրէ զինուց շկահիւնն, որ փայլուն դիւցազներգութեանց և չքեղաչուք երիվարական մարդից սիրահար է, որ չանգոսներ թատերական փառայեղ հանդէսներ՝ երբ պատեհ առթիւ կը կազմուին, որ եգանդալից կը պաշտէ իր ազգային հիմնարկութիւններն, իրաւունքն ու լեզուն՝ այնքան հարուստ և ազդեցիկ լեզու, որու միակ թերութիւնն է օտարաց համար սորվելու գրեթէ անհնարութիւնն, իր գերապանծ աւանդութիւններն, իր պատմութիւնն՝ որու նկարագիրը կ'հնչէ իրրև երգ մարտական շեփորայի:

Եւ այս մեր նորատի զօրականն իր ազգին ամեն բարեմասնութիւններն ունէր, և հակամէտ էր մինչև իսկ ծայրագոյն աստիճանը տանելու: Իր քաջասրտութիւնը յանդգնութեան սահմանը կ'հասնէր և իր արտասովոր շահատակութիւններն Պոսնիոյ վերջին պատերազմին մէջ, ամեն բերան կ'պատմէր: Երբ՝ զօրաբաժնի հրամանատար՝ Վուրդէմպէրկի Կիյով իշխանը՝ կըպատուիրէ Պէլա կոմսին խուզարկութիւն մ'ընել զէսկ ի Լիվո՝ շատ դերբուկ և թշնամիներով լի երկրի մը մէջ, ինքն միայնակ, մեր-

ժեւով ամեն ուղեկից, ճամբայ կ'ենէ իր Սղէլլօ ա-
նուն ամենի երկվարն հեծած՝ որ՝ այս արշաւանէն
ետք՝ աւստրօ-հունդարական հեծելազորուն մէջ ա-
ռասովեական հոջակ կ'ստանայ: Պէլա նախ՝ երեսուն
հազարամեղր ընդ առաջ մղուեր, ապա ձախ կողմը
զարնելով՝ թշնամուոյն դրից յետսակողմը գտնուեր
և անոր շուրջը բոլորելով անհնարին յանդգնու-
թեամբ և յաջողութեամբ ի դերև հաներ էր, իր
նժոյզին արագութեան շնորհիւ, յանկարծահաս
վաշտերու հետամտութիւնն, և ի վերջէ՝ ողջ առողջ
վերադարձեր էր իր բանակատեղին ութսուն հազա-
րամեղրէն աւելի արշաւ մ'ընելէ ետք, և շատ կա-
րևոր տեղեկութիւններ բերեր էր թշնամուոյն ռազ-
մական վիճակին վրայ:

Իր անկեղծութիւնը քաջութեանը չափ նշանաւոր
էր: «Պարկեշտութիւն չէր միայն իր ունեցածն, այլ
պարզամտութիւն» կ'ըսէր, Պէլաի վրայ խօսելով՝ ա-
նունի Սղօլպերկ սեղանաւորն, որ Վիէնայի ել-
մտական աշխարհին առաջնակարգ անձերէն մին
էր:

Կոմսն թեթեակի երաշխաւոր եղած էր իր մէկ
բարեկամին համար, որ նետուած էր շահադիտա-
կան ընդարձակ գործերու մէջ և անյաջող ելած էր:
Այս ձախորդութեան վրայ անբողբ շահադէտն
տենդային ծանր հարուածի մը միջոցին ինքզինքն
էր սպաննած: Անհամեմատ մեծ էր ձգած պարտքն
և Լոմանի կոմսին բոլոր հարստութիւնը հազիւ կը-
բաւէր գոցելու ահագին պահանջքը: Սակայն նորա-
տի զօրականը լոկ բերանացի երաշխաւորութիւն մը

տուած էր, վասն զի սլայմանագրերն ստորագրելու
համար դեռ ևս իրեն չներկայած՝ գործն այդ գժըն-
գակ ելքն ունեցած էր: Իր գործակատարներն, առ
ի չղոյէ գրաւոր փաստի, արժան դատած էին
հանդուցելոյն պարտատէրներուն զլանալ գումարն
և երաշխաւորութեան վաւերականութիւնը վէճի
ներքև ձգել:

Պէլա՝ որ իր զինւորական ծառայութեան սլատճա-
ռաւ Վիէնայէն հեռու կ'գտնուէր, այդ սխաւած
դատին վրայ զիպուածով անդեկութիւն կ'ստանայ
և իսկոյն կ'հեռագրէ իր գործակատարներուն որ
չհուանիր բնաւ այդ դատին և կ'պատուիրէ ետ կե-
նալ: Նոյն սլահուն կ'յայտարարէր նաև հակառակ
կողման թէ իր տուած խոստամբ աւելի պարտա-
կան կ'նկատէր ինքզինքն քան ո՞ր և է երաշխագրով,
և թէ իր բոլոր հարստութեան զոհողութիւնն այն-
քան մեծացին չէր երևէր իրեն որքան այն գոհու-
նակութիւնն զոր պիտի զգար իր բարեկամին յիշա-
տակն ամեն չարասէր ամբաստանութենէ զերծ պա-
հելով: Այսպէս Պէլա ամբողջովին վճարեց իր բարե-
կամին պարտքն և հետեւապէս բոլորովին կործան-
ման վիճակի մէջ ընկաւ:

Ահա այս բացասիկ արդարասիրութեան և ուղղա-
մտութեան արժան է վերագրել իր բռնած համեստ
գիրքն Կոստանդինոս-Շիւկէլի խնջութիւն ժամանակ-
նոյնպէս իր գժկամակութիւնն՝ որով իր բաժակն
Շիօնտօրֆի կոմսին բաժակին չմտեցուց, թէ և այս
կոմսն գրեթէ իր մանկութեան ընկերն էր:

Յյս վաղեմի յարարերու թեան առթիւ՝ Պէլաթոս խանձագին հրաւեր մ'ընդունած էր ներկայ զըտնուիլ ի պատիւ ուղևորին արուած մտերմական հանդիսին: Այդ հրաւերն չէր կրցած մերժել, պատճառն այս է որ իբ մերժումն թերևս այլ և այլ մեկնութեանց տեղի տար, և Պէլաթոս չէր վախճաբեր կասկածներ զրդուել: Բայց միևս կողմէ՝ ինքըն շատ անարժան պիտի նկատէր իր վարմունքն եթէ կեղծ էր՝ երբեմն իր բարեկամն եղող անձին նկատմամբ՝ այնպիսի զղացումներ զոր այլ ևս չէր տածեր իր սրտին մէջ, այն օրէն ի վեբ՝ երբ պարագաներն իրենց մէջ անանցանելի վիճ մը բացին:

Յյս անհամաձայնութեան բնութիւնն լուս ևս հասկընելու համար, անհրաժեշտ է բաւական սրբատայր զէպքի մը պատմութիւնը մէջ բերել, զէպք մ'որ նախորդ տարուան դարնան մէջ պատահած էր և որու թատրն եղած էր այն սիրուն ճեմելիներէն մին որք Վիէննայի շուրջն սքանչելապէս կ'աչտուն:

Վիէննայի Վախրեան Ալլեանց այս մոյթն, որ կ'տարածուի մինչև Աւստրիոյ մայրաքաղաքին դուռը, ունի ծառքեր որ շրջագայութեան կ'ընծայէ այլազան և հշապուրելի ճեմելիներ: Ասոնք՝ կամ նեղ հովիտներ են, որ հեղեղանման առուակներէ կ'ոռոզուին և շրջապատուած են դալարուտ դարևանդներէ, զոր տհատեսիլ անտառներ կ'ըրդրեն, կամ բարձրաբերձ գագաթներ՝ որոց կարելի է միայն մօտենալ Ալլեան ճամբարիտ ուղիներու միջոցաւ, ի բաց առեալ մի քանին, ինչպէս Գալէնպերկ, Լէօբոլտցպերկ, Սոֆիէն Ալլա՝ որոց կողին վրայ շահագէտները շինած են երկաթեայ նուրբ ուղիներ:

Յյս բարձանց վրայ կ'պարզին աչաց հիանալի շքեղատիկերներ, անտառուտ լեռանց հորիզոններ որ կ'երկնան անհուն հարաւային կողմն. սարեր դաշտած կան ստրերու վրայ: Ստորև՝ Վիէննա դաշտաւայրի մէջ կ'երևի իր լայնանիստ արահետներով և հոյակապ շէնքերով, Պ. Ստեփաննոսի զանգակատան սրբամէտ ծայրն՝ կեդրոնին մէջ կանգուն, և հեռուն՝ Պէլէտէրէի պալատն սպիտակափայլ՝ Չինարանի մըլէագոյն երկար շինութեանց ընդ առաջ:

Իսկ խորը կ'տեսնուի փառատոհմ Գանուրը, իբ տեսնամար կրդիները, արմնածիր դալարեաց կոյտեր, որոց անջրպետներու մէջ կ'ափափին արևաշար ջրին շողումները. միևս եզրը կը պարզուի Մարչի անսահման դաշտն՝ որու բոլորակի ծիւղն է կապուտակ, առամնաձև և գորշային:

Վիէննացիք սովոր են՝ դարնան, գունդ գունդ քաղաքին շրջակաները պտոյտի ելնել և կ'զբօսնուն հանդարտիկ ու զուարթ: Ազմլալի չէ իրենց խնդութիւնն՝ որ միշտ ծանր ու խաղաղ կ'երևի: Հազուադիւտ երևոյթ մ'է արրած մարդ մը: Շրջագայողները կ'մտնեն այն անթիւ սրճարաններն կամ գիւղային պանդոկներն՝ սր անվրէպ կ'գտնուին մէն մի ձորակի մէջ կամ շէնի մը զագաթը: Անդ կ'նստին ընտանեօք տեսակ մը սերով երուած սուրճ խմելու, զոր կ'անուանեն խառնուրդ, կամ խորոված վառելի առատ կտորներ ուտելու: Այդ ուտեստը կ'ոռոզեն զեղձան, թաւակերպ, հալեղ, անհամեմատելի դարեջրով մ'որ միշտ սառոյցով կ'մեծարուի, մինչև իսկ ամենէ անշուք զիւղակի մէջ, այնպէս որ

աշխարհիս վրայ և ոչ երկիր մը կարող է պարծիլ թէ ունի այդ դարեջրի նման ըմպելի մը :

Երբ այս եղբայրսիրական ճաշերը կ'լմնան, զրօսաստեր խմբեր հեռաւոր մարգագետնի մ'անկիւնը կը քաշուին, և եթէ խմբակի մի անդամն, ինչպէս ստէպ կ'պատահի, քիչ շատ երաժշտասէ բանձ մը լինելով իր ձեռնադաշնակը հետը բերած է, իսկոյն պարերը կ'սկսին և կ'շարունակուին՝ ցորչալի մառը մտնող արևն իր յետին վարդադոյն նշոյլները կ'արձակէ մօտակայ լեռին սարին վրայ :

Այս շրջագայութեանց մէջ ամենէ գեղեցիկ և բանուկ ձեմելիներէ մին է Պրուլի հովիտը, որ դէպ ի հարաւ՝ Վիէնայէն տասներկու հազարամեղրի չափ հեռի կ'գտնուի և որու մտից վրայ կ'կանգնի Մէօտայինի սիրուն գիւղը : Այս հովիտը պարփակուած է անտառուտ լեռներու խորը : Ապառաժներ՝ որ ունին անհեթեթ շրջապատ և սեպածև միջնորմներ, կ'ըլլարեն այնքարձանց կատարը : Զերակին տէրը՝ Ախեղէնչդայնի մի իշխան, անուշտ բաւական չգտնելով անոր բնական զարդարանքը, փախաքած է լրայնել դէս ու դէն կանգնելով արուեստական աւերակներ՝ որ նկարագեղ երևոյթ մը կ'ընծայեն :

Առաւօտ մը՝ երբ սուրբական ժամէն առաջ զինւորական մարզանքը լմնցուց՝ Պէլա Լոմանի ուղեց օգուտ քսղել իր մի քանի պարասոց ժամերէն և ձին քնց սրարչաւ դէպ ի Մէօտայինի : Հասնելով այդ գիւղն, անցաւ այն ջրուղիի տակէն որ Վիէննա կը տանի Ենէպէրկի սասորտը գտնուող սքանչելի աղբիւրի մը ախնափճիտ և առատ ջրերը : Ապա մտաւ Եր-

կու Ազուաներու պանդոլը, որու որմերն՝ դարաւոր ծառերու տերևներէ հովանուտ, կ'բարձրանան բնաշէն և բազմարօտ կրկէսի մը մուտքը : Աստ իջաւ Պէլա, ձին տուաւ որ ախոռը տանին, և ինք սկսաւ քաշել հետիտան դէպ ի հովտին խորը :

Բուռն փոթորիկ մ'ելեր էր գիշերն և իր աւերամանց բազմաթիւ նշանները ձգած էր : Գետինը ցիր ու ցան կ'երևէին ծառերու բեկեալ ճիւղեր : Արմատախիլ եղևիններ ընկած էին հողին վրայ, ուրիշներ՝ մօտակայ ծառերու վրայ յենած՝ սպալի, գետնահակ երևոյթ մ'ուռնէին և անկայուն ու երերուն վիճակի մը մէջ կ'երևէին : Լեռներու բարձունքէն կուտակեալ ջուրն ուղխորէն լջած էր և դարևանդները փորելով իր հետ թաւալած էր տղի և քարերու կուտակներ, որ տարածուելով ճամբուն վրայ տեղ տեղ դժուարացուցած էին անց ու դարձը : Ահարկու խոշորութեամբ ժայռի բեկորներ քակուելով անդամ կրային կատարներէ՝ որ դրեթէ կ'սաւառնին ճամբուն վրայ, գլորեր էին մինչև հովտին խորը : Այս բրդած ժայռերը զանազանելու համար բաւական էր դիտել անոնց նորաբեկ ու թարմ ձեզքերը, անոնց կողերուն վրայ գտնուած տամուկ հողը, մուկգնաբար թաւալգլոր իջնելու առեն՝ դարևանդներու վրայ փորած ախօսը :

Գիշերային փոթորիկն և թախճութեան յաջորդեր էր պայծառ և լուսափայլ օր մը : Զուարթուն արևն կ'սահէր կ'անցնէր մանր ու սպիտակ ամպերու մջէն որ կարծես թէ զիրար կ'հալած էին կապուտակ երկնից երեսն իբրև մոլորազին ոչխարներու հօտ մը :

Արեգն իր լուսովը կ'ըղջւղ'ր դեռևս տերևներու ծայրը կախուած ջրի կայլակները . իսկ տամուկ հողէն ելնող թեթև գոլորչին կ'բարձրանար հանդարտիկ օդին մէջ :

Պէլա ամրաքայլ կ'քայլէր՝ ծծելով խնդաղին անտառային հոտուներով լի թարմ օդը : Սոյն առաւօտեան ժամուն ցանցառ էին շրջագայք . սախայն երբ պարապ կառքի մը քովէն անցաւ , մինչ կառապանն ձիերը ծանր ծանր կ'քչէր , քիչ մը հեռուն տեսաւ նորատի աղջիկ մ'որ ունէր նրբաւարտ և շնորհալի հասակ , և տարւօք կին մը որ համեստօրէն հագուած էր և անոր կ'հետեւէր՝ այնպէս որ Պէլա կարծեց թէ դաստիարակուհի մ'է :

Նոյն պահուն նորատի սպայն կ'հետեւէր լեռի մ'ուղին որու գագաթին վրայ կ'բարձրանայ փոքրիկ յիշատակարան մը , այս է Հիւսարներու Տաճարը , ուր կ'հանգչին Վակրամի մէջ մեռնող մի քանի զինւորներու մարմինները : Բայց Պէլա ոչ Հիւսարներու վրայ կ'խորհէր և ոչ 1809ի արիւնահեղ ճակատամարտին վրայ : Ակնապիչ կ'նայէր նորատի շրջագայ օրիորդն , որ կարծելով թէ ոչ ոք կ'դիտէ զինք , իրրև եղնորթ կ'շարժէր թեթևօտն , կ'ստոտտէր ճամբուն զտիթախին վրայ՝ մաաանետունկ քաղելու , որոց մի որայն ունէր արդէն ի ձեռին : Խնդաղին աղաղակներ կ'արձակէր , երբ կ'դտնէր բարձր խոտերէն վեր երևցող երկայն ցօղուն մը իր ծիրանեղոյն դանգակիկներով լի :

Իրօք՝ չքնաղ էր այս տեսիլը : Իր բաց գոյնով շրջապղեատն անտառներու մութ երեսին վրայ կ'զար-

նէր , և լոյնածիր յարդէ գլխարկին տակէն , որու մի կողմն վեր ելած էր , դեղձան մագերու ճոխ հիւսակ մը կ'իջնէր մետաքսի նման՝ սակեփայլ : Օրիորդը չէր դարձած Պէլաի կողմն , ուստի զորականն չէր տեսած անոր դէմքն և չգիտէր թէ սիրուն էր : Շատ շատ հարևանցի ու կողմնակի նմարեր էր երեսն զոր անս . գիւտ գտեր էր : Վերջապէս՝ քիչ մ'ետք պիտի լաւ ևս ճանչէր այս օրիորդը : Արդէն դաստիարակուհւոյն եղած բարձր վայրը հասած էր : Հայիւ մի քանի քայլ կար իր և նորատի օրիորդին մէջ , որ նոյն պահուն կանկ աւեր էր իր փունջը կապելու : Եթէ Պէլա մօտէն անցնէր զըղջ և հանդարտ , գրեթէ ատանց գլուխը դարձնելու , լաւ պիտի տեսնէր . . . :

Յանկարծ Պէլայի ուշադրութիւնը դրաւեց իր ձախ կողմն ընկնող քարերուն հանած ձայնը . կարծես թէ բարձրէն մէկը կ'զուարճանար հովտին խորը գտնուող շրջագաները քարկոծելու : Ապա լսելի եղաւ ահաւելի դուռւմ մը , նման ծանր մարմնոյ մ'անկման զղրղիւնին որ բեկեալ ծառերու խշրոցին կ'միանար : Գիշերուան հեղեղային անձրևէն սասանած ահագին ժայռ մը՝ փոքր առ փոքր սահեր էր բրտի կաւի մը կոյտին վրայ և իր կռուանը կորուսելով բարձր լեռէն վար կ'թաւալէր սոսկալի ոստումներով և առն ինչ իր ճամբուն վրայ կ'աւլէր կ'ճգմէր : Ժայռն հայիւ յիսուն կանգուն հեռի էր ճամբէն , երբ Պէլա դիտեց զայն որ կայծակի արագութեամբ կ'զլորէր կ'իջնէր ճիշտ նորատի օրիորդին ուղղութեամբ : Իսկ օրիորդն այդ աղմուկէն և իր ընկերուհւոյն ճիչերէն ուշարբելով՝ իր նայուածքը

դարձուցած էր դէպ ի վտանգի կողմն. բայց կարծես թէ երկիւղէն սառած՝ յանկարծ ջլատուեր և հողին զանուեր էր, այնպէս որ սարսափէն խոշորցած աչօքը կ'նայէր մտալուտ մահուան և քանի մը քսյլ առնլու կարողութիւն չունէր:

Պէլա՝ արագ վայլակի նման, վազեց, գրկացը մէջ առաւ օրիորդն և խփոյն հեռացաւ այն վայրէն, այնպէս որ կարծես թէ թևեր ունէին իր ոտները: Փայռն ընկաւ ճամբուն վրայ, ճիշտ այն վայրն ուր դեռատի օրիորդին քնքուշ կրուկներն փոսեր բացեր էին խոնաւ հողին վրայ, չօշափեց իր ուսն՝ այն աստիճան որ իր վզին վրայ զգաց տեղափոխուած օղէն յառաջ եկած հոյն, և անկից ոստոստեց մինչև առուակին փոսն՝ որու ջուրն ցայտեց շատ բարձր սփտակ փրփուրի նման:

Այն ժամանակ՝ վտանգն անցնելով, Պէլա կանկ առաւ և իր ակնարկը դարձուց այն անձին վրայ զոր սոսկալի մահուան մը ճիրանէն աղատեր էր: Օրիորդը նուազած էր: Ար գլուխն անշարժ կ'հանգչէր երիտասարդին լանջին վրայ. աչացը կոպերը դոց և շրջապատուած էին մետաքսանման երկայն արտևանունքով՝ որոց ստուերը կ'իջնէր գունատ և մարմարի պէս սպիտակ այտերուն վրայ: Իր թևերէն մին կախուած էր անշարժ. միւսովը կ'սեղմեր իր կուրծքին վրայ մատանետունկի փուռն զոր իր կարկամած ձեռքը չէր ձգած: Պէլա ըսաւ իւրոյի թէ երբէք աւելի սիրուն զէմք մը չէր տեսած: Գաստիարակուհին շնչաստառ հասեր էր և սուր ճիշեր կ'արձակէր: Պէլա ջանաց զանի հանդարտեցնել և խնդրեց որ

երթայ գետակին մէջ թրջէ իր թաշխնակն՝ որպէս զի նորատի աղջկան քունքը լուան. ապա՝ իր շորհալի բեռն կրելով միշտ, ետ դարձաւ իր առաջին տեղն՝ յուսալով սրտը աւ հասնող կառքին բարձերուն վրայ զանի տեղաւորել: Բայց Պէլա զգաց որ օրիորդն կ'շարժէր և տեսաւ որ ինքզինքին գալով՝ կ'ջանար նէ մեզմիկ վար լջնել:

Երբ օրիորդն գետինը ոտք կոխեց՝ իր աչունքը զոր պահ մը Լոմանիի վրայ դարձուցած էր, խփոյն իջեցուց և իր այտերն որ քիչ մ'առաջ այնքան տըժգոյն էին, վարդեր բացին: Եւ իրաւի՛ երբ օրիորդ մը սոսկալի վտանգի մ'առջև ուշաթափ կը մնայ, և սթափելէն ետև՝ ինքզինք կ'գտնէ ձիաւոր զօրականի մը գիրկն, բնապէս կ'այլայլի և իր սիրտը սովորականէն աւելի կ'սկսի բախիլ:

Միւս կողմէ՝ Պէլա ևս շիտթած կ'երևէր: Սնմեկնելի այլայլութիւն մը զինքը գրաւեր էր, և քիչ մնաց ներողութիւն պիտի խնդրէր թոթովելով այն ազատութեան համար որու ստիղած էին զինք պարագաները: Սախայն իրենց մէջ և ոչ խօսք մ'անցաւ: Ծնորհալի աղջկին՝ դեռ ևս դողողիւն, իր փուռն ծագիկ մը հանեց և լուելեայն ընծայեց Պէլաի: Զօրականն ուրախալի զէմքով առաւ ծաղիկն և խենդի պէս խոյս տուաւ, մինչապուշ կրթած էր դաստիարակուհին որ արտորնօք կ'հասնէր՝ ի ձեռին ունենալով թաշխնակն զոր գետակին պաղ ջրին մէջ թաթխեր էր, և որ այժմ անօգուտ էր:

Գ.

Պէլա Առմանի տեսած չ'ր բնաւ, այս անակնկալ հանդիպումէն առաջ, դեռատի օրիորդն որ իր վրայ խոր տպաւորութիւն մ'ազդած էր: Միթէ պարտ էր հետեցնել, թէ և այս բանս անհաւանական կ'իջուէր, թէ օրիորդն չէր պատկաներ ընկերութեան այն դասակարգին որու մէջ ինք Պէլա մուտ ունէր:

Սրբաբա՛ն ի Վիէննա՝ ուր ազնուապետական դասն հեռու կ'պահէ շատ աւելի խստութեամբ քան այլուր ընկերութեան միւս կարգերը, ինչ որ կ'կոչուի բարձրագ իր շրջանն շատ սահմանափակ է և կ'բազկանայ միայն հարիւրի չափ անձերէ որ իրարու ծանօթ են, մեծ մասամբ արեւնակից են, և ամեն իրլուն անվրէպ միասին կ'դանուին եղանակին սովորական ընդունելութեանց ժամանակ: Բաց աստի՛ քաղաքն համեմատաբար ոչ այնքան բնդ արձակ և ընկերային կեցրոններն, ճեմելիներն, թանգարաններն, թատրոններն սակաւաթիւ թէ և, տեսակցութեան առիթներն անպակաս են և մի և նոյն անդամոց մէջ աւելի շատ մտերմական յարաբերութիւններ կ'հաստատուին:

Թէ և իր յարաբերութեանց մէջ սահմանափակ՝ Վիէննայի բարձր ընկերութիւնը յետին ծայր չբնաղ է: Աւելի աւանդական ոգեւորութիւն և վայելչութիւն և զուարճութեանց պաշտամունքն ունի բազմաթիւ և քերական սպասարկուներ: Ա՛յլ որ զիտէ և պատիւ ունեցած է կենակցիլ այդ ընկերութեան հետ,

կարող է զիւրաւ ըմբռնել թէ նա ինքն իրեն կ'ըսէ և ուրիշի կարօտ չէ:

Անդոնիա փոքրիկ կոմսուհին՝ այս գերընտիր դասուն կ'պատկանէր: Բայց Պէլա բնաւ չէր տեսած զինք, վասն զի կոմսուհւոյն դաստիարակութիւնը հազիւ աւարտած լինելով՝ դեռ ևս մուտ չէր գտած նոյն ընկերութեան մէջ: Բաց աստի՛ սակայ Վիէննա չէր իջներ և տարւոյն մեծ մասն՝ Բրակաի շրջակայքը՝ հօրենական ապարանը կ'անցընէր: Այնչէս նօրատի սոլոյն այնքան յուզուած չլինէր և ակնարկ մը նետէր կառքին տապակին վրայ, պիտի ճանչէր Ալօվէնպէրիկ զինադրոշմն, և այս բաւական պիտի լինէր իմանալու համար թէ ո՛վ էր այն օրիորդը:

Իրօք՝ ամեն մարդ զիտէր որ հեծեղազօրուն զօրապետ՝ Ալօվէնպէրիկ իշխանն, բաւական ժամանակէ ի վեր սյրի, ունէր միակ դուստր մ'որ հաջակաւոր էր իր հրաշալի գեղեցկութեան համար: Նոյնպէս շատեր զիտէին թէ իշխանն իր դստեր դաստիարակութեան հոգը ստանձնելու, ինչպէս նաև, իր ծերութեան պատճառաւ, հրամանատարութեան ծանր պաշտօնէն քաշուելու համար, խնդրած էր Աւստրիոյ Կայսրն որ զինեորական ծառայութիւնը թողու: Կայսրն, Պրանսուա Թոլէֆ, որ մասնաւոր սիրով կ'պատուէր իշխանը, իր արքունեաց մէջ անոր պաշտօն մը տուեր էր՝ իրրև վերին վարձատրութիւն ամսուցամ ծառայութեանց համար:

Ի Պարի՛ ընդունելութեան կամ արարողութեան օրերը՝ Ալօվէնպէրիկ իշխանը շատ զլուխ կ'ըսնէր՝ երբ հեծեղազօրոց զօրապետի վայելուչ համազգես-

տը հաղած կ'երևէր : Յատկապէս աչքի կ'զարնէին՝
 իր բարձրադէտ հասակին և գեղեցիկ կերպարանին
 շնորհիւ, ոսկեհուռ թեղաններով սպիտակ թիկնո-
 ցակն, հունդարական կօշիկներն և կարմրագոյն կըպ-
 չուն վարտիքն, ուսէն կախուած տրէզուոր և ա-
 սուեծիր մուշտակն . մանաւանդ երբ վեհասպանծ
 քայլով կ'անցնէր կայսերական սալատին ընդարձակ
 սրահներէն, ի ձեռին ունենալով երկայն սպիտակ
 դաւաղան, իր սալատօնին պատուանշանը :

Սակայն մեծապէս պիտի սխալէր մարդ՝ եթէ հա-
 մարէր իշխանն իբրև զօրական ցոյցի, ինչպէս մեծ
 ու փոքր արքունեաց մէջ քիչ շատ կ'գտնուին և կայ-
 սերական գերդաստանի անդամները կ'ըջապատեն :
 Այ ոք բանակին մէջ այնքան չքեղ ծառայութիւն-
 ներ մատուցած էր որքան իշխանն, իսկ Քուսդոցայի
 ճակատամարտին մէջ շահած էր Մարի Թերէզաի
 խաչն, որ Աւստրո-Հունդարական միասկետութեան
 բարձրագոյն շքանշանն է գինւորական . վասն զի
 իշխանն իր նախաձեռնութեամբ այնպիսի յանդուզն
 շարժում մ'ընել տուած էր իր դումարտակին որ
 զօրեղապէս պատճառ եղած էր յաղթանակին :

Իշխանը կ'կարծէր անկեղծապէս որ հարց մէջ լա-
 ւագոյնն է : Այս ստոյգ է սակայն որ իր հրամանա-
 տարական սօփօրութենէ ունէր դեռ ևս այնպիսի բու-
 նասէր շարժումներ, որ երբեմն իր պարագայից շատ
 ծանր կ'իթուէին : Պորովանօք կ'սիրէր իր դուստրը,
 բայց այնպէս որ իրեն յատուկ էր . ոչ անոր փափաք-
 ներն, ոչ ճաշակն ի նկատի կ'առնէր, վասն զի կ'կար-
 ծէր թէ ինք միայն կարող է դատել ու որոշել, թէ

ինչ բան իր աղջկան կրնար ախորժելի լինիլ, և իր
 որոշման մէջ կ'մնար անսասան :

Ուստի այնպէս անօրինած էր որ Անդոնիա տասն
 ու թամեայ հասակէն առաջ ընկերութեան մէջ չսիրտի
 մտնէր, թէ մինչ ցայն կէտ՝ Պոհէմիոյ իր մի գեղեկին
 մէջ փակուած պիտի ապրէր, իրրև պահապան ունե-
 նալով նեղփրտ ու դեգ սլառաւ հօրքոյր մը որու
 ընկերութիւնն անչուլտ յետին ծայր տաղտկալի էր :
 Նորատի օրիորդն՝ որ զուարթ բնաւորութիւն ու-
 նէր, անտանելի կ'գտնէր այս խստամբեր կեանքն,
 և ի զուր կ'աղաչէր հայրն որ իր որոշումը փոխէ :
 Իշխանն երբեմն Վիէննա բերել կ'տար իր դուստրն
 լով մի քանի օր մնալու պայմանաւ, երբ իր պաշտօ-
 նին բերմամբ ընդ երկար կ'ընակէր քաղաքն և կ'ձան-
 ձրանար՝ զուրկ մնալով անոր տեսութենէ :

Արդարև՝ այս գեղանի օրիորդին տեսքը հօրն աչաց
 համար ճշմարիտ ու բախտութեան առարկայ մ'էր, և
 հայրն իրաւամբ անով կ'փառաւորուէր : Անդոնիա
 Վիէննայի կանանց գեղեցկութեան իսկ և իսկ անա-
 րատ տիպարն ունէր : Չենք կամիր ըսել թէ Արապէ-
 նի լրիկներուն վրայ թեթևօտն չըջող բոլոր սիրուն
 կիներն մի և նոյն կաղապարին մէջ թափուած են և
 իրարու հետ հիանալի նմանութիւն ունին :

Բայց ինչպէս Վիէննացի նոյնպէս ամեն աղջերու
 կանանց համար նոյն բանը կարելի է ըսել :

Ուշադիր դիտող մը, եթէ իր զննութիւնն անընտ-
 հատ շարունակէ — զննութիւն՝ որ բնաւ տաղտկա-
 լի չէ երբ առարկաներն են նորաթիթիթ ու շնորհալի
 — կարող է շատ դիւրաւ զանազանել ըստ դիպաց

իր առաջն: ելնող կնկան ծաղումը: Ի: զ իմազննու-
թիւնը պիտի հիմնէ թէև այնպիսի նշաններու վրայ
զոր փոքր ինչ դժուարին է սահմանել, սակայն բա-
ւական ճշգրիտ պիտի դանէ և իր կորովամտութիւ-
նը հազիւ ուրեմն պիտի վրիպի: Մի՛չև անգամ երբ
ցեղական յատուկ տիպարն անընդհատելի երեւի,
դարձեալ զիւրին պիտի լինի գտնել շարժումներու,
զիմագծութեան, քալուածքի մէջ յատկութիւն մ'որ
նոյն ցեղին յատկանիչը պիտի կազմէ՝ իրբև հաւանա-
կան նշան ծագման:

Այլննացի կիներն այս կանոնին ենթակայ են:
Կ'բաղի օր մը, գեղեցիկ օրհարսակէ մ'եաք՝ այն
ժամուն որ ամբոխը կ'ընթացայ Օրէրայի և Կիյօմ
արչիդ քօին պալատին միջև, կամ, եթէ յարմարա-
գոյն կ'համարիս, մայիս ամսուն առաջին օրն, այն
պահուն որ զինադրոշմու որ կառքերն Բրադէրի լայ-
նանիստ ծառուղիին մէջ կ'երթևեկեն, առ՝ ըստ
պատահման, Աինկի կամ Հօրդայի ընտիր ընկերու-
թեան մէջէն տասն երկու նորաթի օրիորդներ: Շարէ
այդ ազջիկները մի և նոյն գծին վրայ իրբև ի ցոյց, և
սպա աչքէ անցուր: Շատ հաւանական է որ այդ գե-
ղանիներու մէջ չպիտի գտնես բնառ նմանութիւն մը:

Յետոյ ցրուէ զանոնք ինչպէս կամիս Ալմանի կամ
Գոմի լճակին ավանց վրայ. իսկոյն պիտի ձանչես
զանոնք ինչ որ են իրօք, և չպիտի չլիսթես անոնց
հետ ձիգ անգլուհիներ, Պերլինի անշորհ կիներ և
ընդհանրապէս բոլոր այն շրջագցեատու որ ըզբօսա-
չըջիկներն, ինչ ազգէ որ լինին, և որ իրբև ուղևոր
պիտի երևին չոգեհաւներու կամ օթևաններու ծաղ-

կահիւս շամիրակներով զարդարուն պատշգամներու
վրայ:

Այս նախարանն աւարտելով՝ այժմ գծենք Այօ-
վէնպէրի նորաթի Անդոնիա կոմսուհւոյն պատկերը:

Անդոնիա՝ շնորհագեղ ու կայտառ՝ վեհապանձ ա-
ռոյգութեան կենդանի նկարն էր: Կարելի չէր դա-
սել զանի այն փափկասուն և հիւանդոտ գեղանի կա-
նանց կարգն որոց մէջ ջղային գրութիւնը տիրական
դեր մը կ'իլտարէ: Աւելի կորովի քան նիհար՝ Ան-
դոնիա ունէր նուրբ և ձաղուկ հասակ, պերճակերտ
իրան մը, լայն ուսեր՝ որոց ձևն էր սքանչելի և կա-
տարուն: Աննման էր շնորհալի գլխուն վեհութիւնը,
թաղակիր լինելու արժանի, և չքնաղ՝ իր վիզն՝ թէև
դոյզն ինչ երկայն: Ունէր բարձր ձակատ զոր կ'ըս-
տէր պերճ ու դեղձանիկ գլխակ մը՝ խիտ, հաստ և
ոսկեչոզ հիւսակներով: Երկու աղեղնաձև թանձր
յօնից ներքև կ'երևէին աչուէքն՝ որոց ակնարկն էր
անմեղունակ և ըրբերն կապոյտ՝ իզբև կուսածաղիկ:
Իր քիթն էր փոքր ինչ կոր, բերանը գորեղ, այլ
նրբազիծ, ծնօտը թերևս շատ հաստոյր, թէև ձուա-
կերպ զէմքն անստղիւս:

Իսկ դոյնն աչքի առջև կ'ըրբէր փափկաթերթ դա-
մէլիաներն որոց սպիտակութիւնը վարդագեղ ե-
րանդներ ունի: Այս պատկերն աւարտելու համար՝
պարտ է ըսել նաև որ փոքրիկ կոմսուհին ունէր,
թերևս անգիտարար, վէս կերպարան, որ սակայն
նորանշան փայլ մը կ'ընծայէր իր անձին:

Անդոնիա բաւական չէր համարեր այս ցմայելի
սիրուն յատկութիւններն, ունէր նաև շատ պաշտելի

բնաւորութիւն , շատ զգայուն սիրտ , որով երբեմն յետին ծայր կ'յուզուէր : Քանի որ այսպէս զիւրազրդիւ էր Անդոնիա , զարմանալի չափաի թուէր եթէ նկարը նորատի սպային՝ որու իր կեանքը կ'սլարտաւորէր , անջինջ դժերով դրոշմուած գտնէր իր հոգւոյն խորը : Պէլա , ոչ միայն իրրեւ պատարար հրատուրէի տնուն մ'ունէր օրիորդին համար , այլ և զրեթէ այն ամեն ձիրքն՝ որով նորատի աջջիւններ կ'գարգարեն իրենց տեսլական էակն :

Պէլա միջին հասակ ունէր , բայց ինք այնքան վայելչակազմու բարեձև էր , որ առաջին տեսքովը կըհմայէր իր կերպարանին առնական և անկեղծ բացատրութեամբ : Իր բնաւորութիւնն՝ որ էպպէս ասպետական էր և փոքր ինչ մեղամաղձիկ՝ շատ կըյարմարէր Անդոնիայի վիպական ողւոյն : Քանի որ սրտայոյզ պարագայից մէջ այս երկու անձերն իրարու դէմ ելան ի Պրուհլ , անշուշտ պէրար պիտի սիրէին , և իրօք սիրեցին :

Քանի մ'օր ետք՝ Լոմանի որ , իր բոլոր գաղտնի խուզարկութեանց հակառակ , չէր կրցած իմանալ թէ ո՞վ էր այն օրիորդն որու յիշատակն միշտ իր հետն էր , Զրանսայի դեսպանատունը արուած պարահանդէս մը կ'երթար :

Երբ ոտք կ'կոխէր Լոպքովիւի պալատին քորաչն քայլարկներուն վրայ՝ սրտի ուժղին բախում մ'ըզգաց : Իր առջևէն վեր կ'ենէր շնորհալի օրիորդ մ'որու ձեն բոլորովին կ'նմանէր ի Պրուհլ շրջագոյղ ազդկան և իրեն ուղեկից ունէր բարձրահասակ զօրապետ մը : Սրղարև Անդոնիան էր այդ օրիորդն

որ նոյն առաւօտ իսկ իր տասնութամեայ տարիքը կ'մտնէր և որու հայրն՝ հաւատարիմ իր գծած ճրագրին , առաջին անգամ զինք կ'բերէր ընկերութեան մէջ :

Այն ինչ հասան ստեղղին գլուխն՝ որ նորատի օրիորդն՝ իրր թագուն բնազդումէ դրդեալ՝ դարձաւ և իր չքնաղագեղ դէմքը շողաց Լոմանին տեսնելով : Իսկոյն օրիորդը մի քանի խօսք փսփսաց իր ծերունի հօր , իշխանն յառաջ անցաւ դէպ ի զօրականն : Իր ձեռքը կարկառեց , ջերմագինս երախտագիտութիւնը յայտնեց անոր մատուցած անդին ծառայութեան համար և ներում խնդրեց որ փոքր ինչ ուչ կ'կատարէ այս պարտաւորութիւնը , քանի որ չգիտէր թէ ո՞վ էր այն սպայն որու արիւթեան և ուշմտութեան շնորհիւ իր ազդկան կեանքն մահուանէ ազատած էր :

Պէլա հագիւ ուրեմն կ'լսէր իշխանին խօսքերը , վասն զի լիովին շլացած կ'մնար Անդոնիայի լուսափայլ գեղեցկութեան առջև , որ՝ իր երեկոյեան արդու զարդի շնորհիւ սքանչելի ուսերն և թւերը բաց՝ նոր և հրաշալի հրասլոյր մը կ'ստանար :

Հաղիւ մի քանի վայրկեան անցած էր՝ և հաւմիասին կը շրջուարէին թև ի թև , Պէլա զմայլած՝ երկնասլիչ , Անդոնիա սրտայոյզ , որ կ'կարծէր սակայն թէ իր այլայլութեան պատճառն այն է որ նոր կ'մտնէր ընկերային շրջանի մէջ , թէև չգիտէր տակաւին թէ ինչ էր այն զգացումն որ իր սրտին մէջ երևան կ'ենէր :

Այս երեկոյթէն ի վեր՝ Լոմանի այլ ևս իր անձին տէրը չէր: Ինք՝ որ սովորաբար քիչ շատ վայրենի կեանք մը կ'վարէր, սկսաւ ամեն իրիկուն դուրս ելնել: Յատկապէս կ'յաճախէր այն սրահներն ուր կը յուսար հանդիպիլ Լէօվէնպէրկի նորատի կոմսուհւոյն: Եթէ նէ Օրէրա երթար, վստահ էր տեսնել յերաժշտարանն՝ Լոմանին, որ շատ աւելի ուշադրութիւն կ'ընծայէր սիրուն հանդիսականին ամենէ աննշան շարժումներուն քան թէ Լօհէնկրիին եռանդուն շեշտերուն կամ Վալքիւրէի ողբազին հնչիւններուն:

Ի Ֆօլքսկարտէն՝ ուր կ'երթար նորատի կոմսուհին մտիկ ընելու Սղրաուսի սրտազրաւ նուագածութիւնըն, ի Բրադէր՝ ուր կ'ղիմէր նէ երբ աղնուական դասը շրջագայութեան կ'ելնէր, ի Գունսդլէրհաուս՝ ուր պատկերներու ցուցահանդէս կազմուածէր, ամեն ուրեք կ'գտնէր ներկայ Լոմանին, որ զգուշութեամբ կ'հետեւէր իր ստուերին, և որ ստէպ բաւական կ'համարէր միայն բարեւ մը տալ և հեռուէն զմայլիլ իր վրայ: Իսկ երբեմն փոյթ կ'տանէր փափկասիրութեամբ անտեսանելի մնալ, այնքան երկիւղ ունէր մատնել իր զգացումն: Սակայն Լոմանի բնաւ չէր երեւակայեր որ եթէ ինք անտես մնալու իսկ ջանար անհամար բազմութեան մէջ, ընդ ունայն էր, վասն զի նորատի օրիորդին ակնարկը կ'փնտռէր և շուտով դինք կ'գտնէր: Ոչ մին և ոչ միւսը կասկած չունէին թէ՛ միայն իրենց անյայտ էր փոխադարձ սէրըն զոր իրարու համար կ'տածէին: Վասն զի Պէլաի դնգերուն ոչ միայն անտես չէր մնար, ինչպէս որ

ինք միամտօրէն կ'կարծէր, այլ և վաղուց շատերուն աչքին վարկած էր, և բազմաթիւ անձինք արդէն մտովին նշաներ էին այս երկու սիրայօղ ֆակները:

Եւ սակայն դեռ նշան չկար: Միայն Լոմանի երգում ըրած էր որ Անդոնիա օրիորդէն զատ աղջիկ մը չպիտի լինէր իր կինը: Մաճառատանի մի հիւ գերգաստանի զաւակն, կարող էր պարծիլ Լոմանի որ համապատիւ էր Լէօվէնպէրկեանց: Թէև ինք ազգատ էր, մինչդեռ իշխանին հարստութիւնն էր անբաւ, բայց ինչպէս որ այդ նկատումն աննշան պիտի երևէր իր աչքին եթէ իրենց յարաբերական կացութիւնը փոխուած լինէր, նոյնպէս կ'կարծէր թէ ուրիշներ ալ այլապէս չէին կրնար խորհիլ իր վէճակի մասին, ուստի կ'մտածէր որ անպատուած պիտի լինէր իշխանն եթէ անոր տարբեր զգացում մ'վերագրէր:

Սակայն Պէլա կ'վարանէր իր խորհուրդը յայտնել: Իր անկեղծութիւնն ու փափկասիրութիւնը թոյլ չէին տար իրեն խօսելու: Այնպէս կ'թուէր իրեն որ եթէ սէրը յայտնէր՝ իր մատուցած ծառայութեան փոխարէնը պահանջած պիտի լինէր, և յանիրաւի պիտի բանբասուէր իրր թէ շահող իտական նկատումներ կ'տածէ իր պարտաւորած անձերու մասին, և ահա այդ մտածմունքն իրեն շատ զզուելի կ'երեւէր: Հետեւապէս Պէլա մտադիր էր համբերել, մինչեւ որ Անդոնիաի հայրն կերպով մը ցոյց տար որ անհաճոյ չպիտի գտնէր իր առաջարկը: Այսպէս Պէլա պիտի լռէր, իր սրտին խորը թաղուն պիտի պահէր, առանց թեթև նշան մ'իսկ ցոյց տալու, այն

սէյրը զոր կարծէր թէ անյայտ էր ամենուն, մանաւանդ այն անձին որ ներշնչեր էր զայն. վասն զի միշտ զգուշացած էր իր սիրոյն յայտարար բառ մը ուղղելէ օրիորդին:

Եւ սակայն Անդոնիա շատ լաւ և վաղուց հասկըցած էր այդ սէյրը: Մինչև անգամ բաւական զարմանալի գտեր էր նորատի զօրականին յետին ծայր գգուշաւոր վարմունքը: Եթէ պատանին աւելի կորովարիք և նուազ համեստ լինէր, պիտի կարենար անշուշտ կարգալ այդ զարմանքը նորաբոյս օրիորդին ակնարկին մէջ որ մերթ ընդ մերթ իր վրայ կ'դառնար: Եւ իրօք՝ բաւական անհամբերութեամբ կ'դիտէր օրիորդն որ ժամանակն ի զուր կ'անցնէր, այս անորոշ վիճակն անփոփոխ կ'մնար և չէր կարող ըմբռնել այն շարժառիթն որ կ'ստիպէր պատանին քօղարկել խոստովանելի զգացումներ, քանի որ այդ խոստովանութիւնը սրտագին պիտի ընդունուէր: Միթէ պատանին չէր զգար այս բանը, միթէ չգիտէր որ ուրիշ ո՞ր և է մահկանացու մը իր վրայ իրաւունքներ չունէր քան ինք: Ուստի երբ պիտի որոշէր արդեօք իր հօրը խօսելու: Միթէ հարկ էր սպասել որ անակնկալ պարագայ մը դար բանար յամասութեամբ գոցած աչքն և անոր ցոյց տալով որ իր յայտարարութիւնը սիրայօժար պիտի ընդունուէր, ստիպէր զինք խզելու երկարատև լռութիւն մը: Եւ միթէ ինք շատ մեղաւոր և պատշաճից դէմ գործած պիտի լինէր, եթէ իր կողմէն, որքան որ հնար էր անզգալի կերպով, օգնէր այդ պարագան, որ կրնար ուղանալ, յառաջ բերելու:

Նորատի օրիորդին այս խորհրդածութիւններն ապարդիւն չմնացին, վասն զի գեղեցիկ օր մը Պէլա իր գգուշաւոր ընթացքը թողլով՝ ստիպուեցաւ խօսելու: Եւ ահա ինչպէս ծագեցաւ այս յիշատակելի դէպքը:

Յուլիս ամսուն՝ Լէօվէնպէրկի իշխանն Իշլ գացած էր իր աղջկան հետ: Այս հիանալի փոքր քաղաքը Սալց-Քամէրկուդի նկարագեղ երկիրը կ'զտնուի, որու բնատուր գեղեցկութիւնները գեր ի վեր են քան Հէլլէտիոյ ամենէ զմայելի վայրերը: Ամառը վայելչագեղ ընկերութեան մը ժամավայրն է այս քաղաքը: Այն միջոցին որ երաժշտական խումբը կը նուագէ դաշտավայրի մը վրայ, ծառազարդ ճեմելի մ'որ կ'տարածուի դէպ ի Կրաուն գետին փուռքը, Վիէննայի ընկերական դասուն ընտրանին կը խանին անդ ու կ'ճեմեն: Կայսրն ու Կայսրուհին՝ որ անդ սիրուն զիւղատուն մ'ունին դալարածիր, ըստէպ գեղեցիկ եղանակին կ'գան մի քանի օր անցընելու համար, այնպէս որ իրենց ներկայութեամբ նոր հրապոյր և ոգևորութիւն կ'յաւելուն այդ տեղւոյն: Սքանչելի են շրջականներն և զօսասէր որսորդներու համար արչաւանաց ցանկալի վայրեր ունին: Անդոնիա՝ որու գեղեցկութիւնն առաջին անգամ Լոպքը վիշի պալատին լուսասփիւռ սրահին մէջ երևւան ելած օրէն ըզգալի տպաւորութիւն մ'ըրած էր ամենուն վրայ, անգէտս և տաանց պչրասիբական հնարից զիմելու, ընտիր ակմբի մը վրայ կ'տիբեր իրրև թագուհի, որու հրամաններուն կ'հնազանդէր կուրօրէն և որու անուամբ կ'երդնար: Նորատի օրի-

որդն իրիկուն մ'որոշեց որ հետեւեալ օրն ակումբն
 Հալչդատ երթայ նախաճաշիկ ընելու : Միրուն գիւղ
 մ'էր այս որ համանուն ակնապարար լճակին ավուն,
 քը շինուած էր : Այս որոշման վրայ կարևոր պատ-
 րաստութիւններն եղան : Լոմանի՝ որ առջի երեկոյ
 հասած էր, այդ ճաշին մասնակից պիտի լինէր :

Բաղմաթիւ կտրքերով կոչնականները փոխադր-
 րուեցան կողաուի աղօրին՝ որու ներքև կ'տեսնուին
 կանգուն երկար ջրմուղի մը հսկայական սիւները,
 ջրմուղ՝ որ հեռուն կ'տանի շրջակայ աղարանին աղի
 ջրերը : Անդ՝ մտան փոքր նաւակներու մէջ զոր կ'ա-
 ռաջնորդէր լոկ թիւփար մը : Աճակին խորունկ ու
 մութ ջրերուն վրայ կ'ցոլանային հայելիի պէս Չա-
 րըջայնի բարձր ու լերկ սարերն և Բլասէնի աւելի
 դեղածիծաղ առապարները : Այս ժամու չափ նա-
 ւարկելով ուղևորները կ'հասնին Հալչդատ, որու
 տուններն ամիսիթատրոնի ձևով իրարու վրայ կ'երե-
 ւին, այնպէս որ կարծես թէ ժայռերուն որմերուն
 փակած են իսկ իր մէջէն կ'սահի կ'անցնի զայրագին
 ջրերու հաւառ խորջիւնով ջրվէժ մ'որու մէջ կը
 թաւալին ձիւնային գնդակներ :

Նքր ցամաք կ'ելնեն՝ ուղևորներուն առաջին գոր-
 ծը կ'լինի գտնել յարմարագոյն վայր ուտեստի պա-
 շարը տեղաւորելու՝ զոր խոհեմութեամբ միասին բե-
 րած են : Ոմանք յարմար կ'տեսնեն Ռուտօլֆսթրումն,
 հինաւուրց աշտարակ՝ որ լճակին վրայ կ'նայի և որ
 երեքտասներորդ դարուն վերջը կառուցուած էր որ-
 պէս զի պաշտպանեն աղահանքն, որոց հարստու-
 թիւնը Սայցալուրկի եպիսկոպոսաց ընչասիրութիւնը

կ'գրգռէին : Այլք նախադաս կ'համարէին Վալտպա-
 լի քարավազն՝ որու ջրերը կ'թափին Հալչդատէն քիչ
 մը հեռու ամայի ու ձաղարածև կրճի մը մէջ :

Անդոնիա Վալտպալան ցոյց տուաւ իրբև ամենէ
 ընտիր վայրն : Իսկոյն ուղևորներն այն կողմը դիմե-
 ցին, և հասան՝ բաւական ձիգ և անտառուտ շաւիղ
 մը մազլցելով՝ ջրվէժին դիմացը : Շտապաւ մատուցին
 քարավաղին արժանավայել ակնածական ողջոյն,
 ապա, ինչ որ մեծագոյն կարևորութիւն ունէր, սա-
 պատները բացուեցան և պաշարները դրուեցան դա-
 լարաւէտ հողին վրայ ի մեծ գոհունակութիւն զրօ-
 սասէր խմբակին, որու ասորժակը գրգռուած էր
 այս վերերջի և կծու օդին պատճառաւ :

Անդ գտնւող նորատի աղջկանց մէջ չկար և ոչ
 մին որ Անդոնիաի չափ եռանդ և աշխոյժ ցոյց տար
 այս զբօսանաց համար : Իր վարդագոյն չրթերէն
 պայծառ ու զուարթ քահնանքներ կ'արձակէր ամեն
 վայրկեան՝ ձայն տալով հովտին խորը ննջող արձա-
 դանքներուն և իր ընկերուհեաց աւիւնը զրգուե-
 լով : Պէշա՝ որ կարծես թէ ներկայ կոչնականներու
 մէջ զրեթէ բնաւ փոքրիկ կոմսուհւոյն ուշադրու-
 թիւնը չէր գրաւեր և որ ի զուր ձգներ էր ընդհա-
 նուր զուարթութեան մասնակից լինիլ մեկուսի քա-
 շուելու ստիպուեր էր, մտածելով արտմազին որ ի-
 րաց արդի միճակին մէջ հնարին չէր երևեր խնամու-
 թիւն մը հաստատել Լոմանի և Աչօվէնպէրկի ընտա-
 նեաց մէջ :

Պէշա ելեր էր դալարաւէտ սարաւանդի մը վրայ
 որ կ'նայի վերուստ այն միջն որու մէջ ուղղագիծ

կ'հոսի Աւարտալան որպէս զի որոտաձայն հեղեղի մը ձևն առնու : Իր դիմացը վեհապանծ և սպիտակափրփուր կ'թաւալէր ջրվէժն , այնպէս որ իր անկման վայրը չհասած գրեթէ կ'փոշիանար՝ իբրև թեթև գոլորչի , կ'ղզրղէր մթին կիրճն իր անհեղադոջ որոտումներով , և տամուկ փոշիով կ'ծածկէր ծառերու վտակահոս կոճղերն և աղաւածներու շողջողուն որմերը : Պէլա՝ անակնկալ երևման մը առջև՝ վերջ տուաւ յանկարծ իր մոմտութիւն :

Անդոնիա իր քովն էր : Նորատի օրիորդը քիչ մը հեռու կանգուն կ'երևէր , իր փոքրիկ ոտները դրած անդունդին վրայ նայող ժայռուտ և նեղ ծնօտի մ'եզրը , իր երեսը դէպ ի պատանին դարձած էր , և թէև կ'ժպտէր անոր՝ շրթերը մեղիկ բանալով , սակայն իր դէմքին վրայ գրեթէ վայրագ խորհուրդ մը նկարուած էր , և գիմագրաւ կ'նայէր Պէլաի :

Սոսկալի անձկութիւն մը պրկեց երիտասարդին կոկորդը : Թեթև դայթ մ'որ ընէր , վարկենական թալուկ մ'եթէ ունենար օրիորդն՝ իսկոյն պիտի գըլորէր , իր աչքէն անտես՝ անդունդին մէջ անհետ պիտի լինէր : « Անդոնիա՛ , ըսաւ Պէլա աղերսագին ձայնով և անոր մօտենալու չհամարձակելով , առ ա՛նի որ ամենաթեթև շարժմամբ հաւասարակշռութիւնը չկորուսէ նէ , Անդոնիա՛ , կ'աղաչեմ , կ'աղաւտիմ , մի՛ , մի՛ խաղաք վտանգին հետ . . . » :

— Ինչո՞ւ չխաղամ , պատասխանեց օրիորդն առանց տեղէն շարժելու , առանց անոր նայելէ և ժըպտելէ դադրելու , միթէ ահա հոս չէք զիս աղատելու համար՝ ինչպէս ի Պրուհլ : Երբ երկրորդ անգամ զիս

մահուան ճիրանէն ազատեք , թերևս այն ժամանակ համարձակիք խօսիլ և զիս խնդրել իբրև ձերը , քանի որ տակաւին չէք կարծեր որ ունիք այդ իբառունքը . . . » :

Պէլա՝ չուարած և անհուն խնդութեամբ համակուած՝ ժայռի մը կռթնեցաւ : Նա կ'ըզար որ նուազելու մօտ էր՝ այս երկնատուր յանկարծահաս երջանկութեան բեռին ներքև նկուն . . . : « Անդոնիա՛ , միթէ լաւ լսեցի՞ , ըսելու չափ հազիւ կարողութիւն ունեցաւ Պէլա . . . » :

— Այո՛ » , ըսաւ գլխի նշանով մը նորատի օրիորդն իր վտանգալի վայրը թողլով . . . : Եւ թռչնիկի մը պէս թեթևաչարժ՝ վազեց Պէլաի մօտ , երկնցուց անոր իր ձեռքն , զոր Պէլա իրենին մէջ սեղմեց արբշիռ . . . » :

Եւ մինչ կ'ժպտէր միշտ Անդոնիա , կ'ջանար նաև Լոմանիի հրաժառ սչերէն պահել իր սիրանուչ դէմքը , որու վրայ կ'երևէր անկեղծ շիտթութիւն մը՝ վասն զի երբ օրիորդն սկսաւ խորհիլ , փոքր ինչ ամօթահար մնաց իր ըրածին վրայ :

Այնքան այլայլած էին օրիորդն ու պատանին որ չլսեցին լեռնէն վար՝ քովնտի կոպճուտ շաղէն իջնող մի քանի անձանց երկաթապատ կօշիկներու շունչուն : Խուճբ մ'որսորդներ էին ասոնք , որ Տաղայնէ կ'առնային , ուր քարայծներ որսալու գացած էին :

Սոյն որսորդներու պարագլուխն էր բարձրադիտակ մարդ մ'որ հագած էր լեռնային որսորդութեան յատուկ դիրօլեան հագուստն , այս է՝ կու-

Նաչ եղբներով մոխրագոյն պարեգօտ, մինչև ծունկըն հասնող վարտիկն, այնպէս որ անոր վերի կողմն մերկ կ'մնայ՝ որպէս զի յօղակապներն ազատ շարժին. ուսէն կախուած լայնափող հրացանակն, վայրի ազազաղի կոր փետուրներով և քարայծի եղջիւրներուն յետսակողմէն կտրուած ձարի փնջով զարգարուն թաղեայ գլխարկն. յաղթանակներ սօրով կ'սլանին միայն որսորդներն որ իրենց հարուածներուն ներքև ընկճած են այդ կենդանիներն:

Պէլա ճանչեց պարագլուխն՝ որ էր Նէօնտօրֆ կոմսը:

Պէլա այնքան երջանիկ էր որ իր սիրտը կ'յորդէր զգացմամբ. ուստի՞ այնով խնդազին բարև մը կ'ուղղէ կոմսին և իր ձեռքն անոր կ'կարկառէ: Սակայն նորեկն բռնադրօսիկ կերպով մը կը պատասխանէ այդ ողջունին: Իսկ նորատի օրիորդն՝ որ շատ պարահանդէսներու մէջ կոմսին զմայլման առարկան եղած էր, աւելի ևս կ'գրաւէր անոր ուշն: Նոյն պահուն Անդոնիաի շնորհալի դէմքն այլայլութենէ գունաւորուած էր, իր խոշոր աչունքըն տամուկ նըշոյլներով կ'փալլիւէին խնդութենէ: Կոմսը կ'կարծէր գանուիլ գերբնային գեղեցկութեան մ'առջև: Երբէք այնքան ցանկալի չէր երևցած իրեն նազելի օրիորդն: Սոյս երկու նորատի էակներուն երեսին վըրայ գրոշմուած այլայլութենէ զոր անկարող էին քօղարկել, կոմսն իսկոյն կ'գուշակէ այն համաձայնութիւնը որ անոնց մէջ այն ինչ հաստատուած էր և կը զարմանայ որ այս գուշակութիւնն իրեն կսկծալի ցաւ մը կ'սլատճառէ: Նախանձը յանկարծ սկսաւ կրծել իր սիրտը:

Կոմսը կ'նկատէ որ անկարելի է խոյս տալ զբօսաստէրներուն ընկերութենէ որ զինք նշմարեր էին, և կ'ստիպուի ակամայ դնալ ու բազմիլ գեղջային սեղանին շուրջն որ եղևիններու ներքև դրուած էր: Տրտում ու տխուր կ'երևի, և իր սրտնեղութեան պատճառը կ'վերագրէ քարայծներուն, որ իր նշանէն խոյս տուած և որոց ուղղած գնդակներն ապարդիւն մնացած էին: Անդոնիա մի քանի օրէն իր հօրը հետ պիտի ուղևորէր դէպի Պոչէմիա: Իսկ Պէլա պիտի երթար իր զօրագնդովը մասնակցիլ հեծեալգորուն ազմական նոր մարզանաց, որ յատուկ կարևորութիւն մը պիտի ստանային, վասն զի որոշուած էր փորձել հոծ գումարտակներով թշնամուոյն դէմ յարձակելու նոր դրութիւն մը, զիւտ Աւստրօ-Հունգարական այրուծիուն ընդհանուր վերատեսուչ՝ Բէթաքսէվիչ կոմսին: Այսպէս սիրուհի ու սիրահար երկար ամիսներ իրարմէ անտես պիտի մնային: Միայն համաձայնած էին որ Պէլա ձմրան սկիզբն ի պաշտօնէ յայտարարէ իր խորհուրդն և Անդոնիաի ձեռքը խնդրէ: Չէին երևակայեր երբէք որ իշխանը կըրնար Պէլաի առաջարկը մերժել: Անագորոյն աղէտ մը պիտի հասնէր այդ զգայուն սիրտերուն: Բաժանման երկարատե միջոցին այն գեղեցիկ խորհուրդներն զոր ազագայի համար պիտի գգուէին այս երկու էակներն միակամ արքայութեամբ՝ չտիտի իրանայ յին:

Դ

Յաջորդ դեկտեմբեր ամսուն մէջն էր, երբ Հոհէն-
 պէրկ իշխանը՝ երբեմն դեսպան Բեդրզպուրկի ար-
 քունեաց մօտ, շքեղ պարահանդէս մը տուաւ ի պա-
 տիւ ռուս պայազատի մ'որ Աիէննա եկած էր: Լու-
 մանի փութաց դնալ այդ պարահանդէսն՝ Անդոնիան
 գտնելու յուսով. վասն զի՝ ի լրոյ գիտէր որ օրիոր-
 դըն իր ուղևորութենէ վերադարձած էր մայրաքա-
 ղաքը:

Հոհէնպէրկեան պալատը կ'դտնուի աղնուապետա-
 կան այլ արտուղի թաղի մը մէջ, որ Ռինկէն կ'տա-
 րածուի մինչև Հերէն-Աաս: Շքեղապանծ երևոյթ
 մ'ունի սոյն ապարանին ժամանակի աղքեցութենէ
 սեցած ճակատն, որու վրայ կ'երևին ագամանդա-
 կերպ, հաստոյր քանդակաչէն վէմեր, փառայեղ
 դրօշմերով վերին յարկ մը, և մօից հոյաչէն դրան
 վրայ պատշգամ մ'որ կեցած է երկու ահեղ կարխա-
 տեանց (cariatide) վրայ:

Աստքերն՝ որոց անիւներն որտնդոստ կ'դզրդէին
 սալարկն, սկսան խուժել հանդիսավայրն, դրան
 առջև հանելով կոչնականներ՝ որոց շատերն սովորա-
 կանէն կանուխ թողեր էին իրենց հողեր և քաղաք
 իջեր էին:

Պատուոյ սանդղին ստորոտը պատկառելի դիրքով
 կանգուն կ'սպասէր սկայական բարապան մը, որ յո-
 տից ցղլուխ փառաւորապէս դարդարուած էր ժա-
 պաւէններով և երկայն գաւազանի մը վրայ յենած՝

որու ոսկեզօծ արուեստակերտ գունդին վրայ դրու-
 մուած էին տանտիրոջ զինանշանները: Իր մօտ՝ կա-
 տարեալ անշարժութեան և միաշար ուղղութեան
 մէջ կեցած՝ տասն երկու հետիոտ սպասաւորներ ի-
 րենց փառազարդ զգեստներն ի տես կ'հանէին, այն-
 պէս որ կարծես թէ քնածին հուսարներու ջոկատի
 մ'անօրօջ նմանութիւնն ունէին:

Հոհէնպէրկ իշխանին պաշտօնը ծանր էր. վասն
 զի ամեն անգամ որ արշիւքսի կամ արշիւքսուհւոյ
 մը գալուստը ծանուցուէր, պարտաւոր էր նա ար-
 տորնօք վար իջնել մինչև սանդղին ոտքն և նորին
 վսեմութեան ուղեկցիլ դէպ ի սրահներուն դուռը,
 մինչդեռ ընդ առաջ կ'քալէին երկու տաճարապետ-
 ներ եռածղի աշտանակներ ի ձեռին:

Այնպէս կ'թուէր որ կայսերական գերդաստանին
 բարձր անդամներն նոյն երեկոյ ժամադիր եղեր էին
 իշխանին սրահներուն մէջ: Եւ իշխանն՝ այս փութե-
 ուանդն համակրութենէ քաջալերեալ, բնաւ չէր
 դանդատեր բազմաթիւ ելևէջներէն, որոց պատճա-
 ոըն էին այս պատուաբեր և ազնիւ այցելութիւն-
 ները:

Հոհէնպէրկի պալատը շատ յարմար է մեծ ընդու-
 նելութեանց: Սրահներն իրարու կ'յաջորդէին միա-
 գիծ, և թանկագին օթոցներով կամ փառաւոր պատ-
 կերներով զարդարուն՝ կ'փայլէին շքեղաբար: Հոհէն-
 պէրկեանց պատկերասրահն, իրաւամբ անուանի,
 ցանկագրուած է՝ յօգուտ ճամբորդներու՝ ուղեցոյց
 գրեանց մէջ. իսկ շարաթն երեք անգամ կ'բացուի
 այն՝ այցելուներու համար: Պարու սրահն, որ ան-

բաւ տարածութիւն ունի, տարբեր կերպով զար-
 դարուած էր: Որմերն՝ որ բոլորովին սպիտակ էին,
 ճարերու, ինչպէս նաև արծաթէօծ չորս ահագին
 աշտանակներու լոյսը կ'ցոլացնէին, աշտանակներ՝ որ
 ահագին սրահին չորս անկիւնները դրուած լինե-
 լով, կ'հասնէին գրեթէ մինչև Ռիէյուօրի ձեռք նկա-
 րուած գմբէթն:

Եւ ոչ մի աթու կ'տեսնուի այդ սրահին մէջ՝ որ
 սլարորդներու յատուկ կայանն է: Միայն անոնց
 ներելի է ներս մտնել, և այս ևս երբ երաժշտաց
 խումբը կ'սկսի նուագել: Պարի դադարման միջոցնե-
 րուն՝ պարասրահը դօց և սլատուհանները գլխովին
 բաց կ'մնան, այնպէս որ օդը նորոգուի և լուսնայ:
 Այս կարգադրանքներու և ընդհանրապէս պարա-
 հանդիսին վարչութեան հոգը կ'ստանձնէ պարապե-
 տըն, որ կ'անօրինէ կաքաւու վերարերող ամեն բա-
 ները:

Պարասրահին մօտ՝ մասնաւոր սրահակ մը վերա-
 պահուած է նորատի օրիորդաց: Կոմսուհեաց Սրա-
 հակ անունը կ'կրէ այն: Այս սրահակն իբրև իրենց
 տունը կ'նկատեն. այս է իրենց թագաւորութիւնը:
 Նոյն իսկ մայրերը հազիւ ուրեմն կ'ժպրհին անցնիլ
 այդ աստատանի սեմէն, որու բաց դռներէն կ'ար-
 տահնչեն հեշտալուր և դայլայլուն ձայներ, սրտա-
 զին և անուշ ծիծաղներ: Այս արտօնութիւնը կ'վայ-
 ելեն միայն պատանիներն որ հետամուտ են պարուհի
 մը գտնելու և անոր անունը նշանակելու փղտակրեայ
 մանր գրպահի մը մէջ: Պարահանդէսէն ետք՝ դարձ-
 եալ առանձին սրահի մը մէջ և իրենց պարորդնե-

րուն ընկերակցութեամբ միայն պիտի ճաշեն նորա-
 տի կոմսուհիները, միշտ հեռի մայրական աչքէն:

Երբոր Պէլա ներս մտաւ՝ հանդէսն արդէն մեծ ու-
 գևորութեան մէջ էր: Նկարագեղ երևոյթ մը կ'ըն-
 ծայէր համազգեստներու այլազանութիւնը: Ընդհա-
 նուր սպայից հանդիսական հագուստն այս էր, սպի-
 տակ պարեզօտ՝ ոսկեհուռ լայն եզրներով և օձիքով,
 ոսկեզոյն շերտով ծիրանի տաբատ, կանաչագոյն
 փետուրներու հոծ փնջով հովանաւոր գլխարկ, որ
 իր վառվառն երանդներով աւելի ևս զգայի կ'գոր-
 ծէր միւս համազգեստներու մթաղոյն տեսքը. սպա-
 յակոյտի սպայից կանաչ պարեզօտն, վիշապներու
 կապոյտ թեղանաւոր թիկնոցակն, որոնք հազած էին
 ոսկեզոյն ցցունքով զարդարուած կաշեայ սաղա-
 ւարտ, հուսարներու երկնագոյն մուշտակն՝ ոսկեթել
 ու սև լամբակներով:

Տեւտոնեան ասպետներն, ծիրանի զգեստով,
 կ'անցնէին աւաղանւոյն մէջէն իրենց ազգային չքեզ
 հագուստով. այս է՝ թաւշեայ կամ գիպակի մուշ-
 տակ, սամյրով չրճապատուած և զսհարապարգ
 ճարմանդով կապուած. քովընտի կախուած՝ բերու-
 զակներով ու նունաքարերով երփնագոյն կորածե-
 թուր: Օտարոտի հագուստներն անդամ նոր վայլ
 մը կ'տային այս այլազան զգեստներուն: Հանդէսին
 դիւցազնը, մեծ դուքսը, կալիցեան ուհլաններու
 դումարտակին՝ որու ակնն էր, գնդապետի համագ-
 դեսար հագեր էր: Փոխադարձաբար, արչիդուքսերն՝
 իբրև պատուակալ գնդապետներ, ռուսական դու-
 մարտակներու համազգեստն էին հագած:

Աղբառուսի երաժշտական խումբն, որ պարասրահին վրայ բացուած բարձր բեմի մը վրայ բազմած էր՝ իր եղանակները կ'հնչեցնէր իր սովորական ճարտարութեամբ և մտամոլար աւելնով: Պարերն սկսեր էին:

Պէլաի միակ հոգն էր տեսնել Անդոնիան. ուստի բնաւ չդիտեց որ սովորականէն աւելի ուշադրութիւն կ'հրաւիրէր իր վրայ, անտարբերներու ակնարկներն անգամ արգահատութեան չափ համակրութեամբ կ'զրուէր՝ մինչդեռ ինք ամբօրը կ'ձեռքէր կ'անցնէր՝ մի քանի ծանօթներու բարևներն ընդունելով և այլոց ձեռքը թոթուելով: Նոյնպէս չդիտեց որ Շէօնտօրֆ կոմսն՝ որու առջևը գտնուած էր յանկարծ, սրահակէ մ'ուրիշ սրահակ անցնելու միջոցին, աչքը մէկ դի դարձուցած և ինք յետս ընկըրկած էր, այնպէս որ կարծես թէ իրմէ խոյս կ'տար: Չտեսաւ Պէլա այս անցած դարձածներն, և եթէ տեսնէր իսկ բնաւ փոյթը չպիտի ընէր, վասն զի իր հոգին ուրիշ տեղ էր լիովին: Ուրախութեան զերազոյնը կ'ըզար քանի կ'խորհէր որ հնգամսեայ բաժանումէ ետք պիտի տեսնէր վերստին իր սիրականն, և թերևս մի քանի շարաթէ ևս անոր հետ անլուծելի կապով պիտի միանար: Հետևապէս իր սիրուն զեղուն էր անզսպելի այլայլութեամբ մ'երբ մտաւ կամ սուհեաց Սրահակը:

Անդ էր Անդոնիա, որ պաշտելի զեղութեամբ կըփայլէր գերազնիւ սպիտակ արդուզարդով, բայց այնքան գունատ էր, այնպիսի խոր մեղամաղձութիւն մը դրոշմուած էր իր դիմաց վրայ, որ Պէլաի աչքին

զարկաւ: Անդոնիա տրամազին ժպիտով մը ընդունեց պատանին՝ որ խնդրեց չըջարի պտոյտ մ'ընել: Անդոնիա յօժարամիտ հաւանեցաւ շնորհել այդ պտոյտը:

Նոյն պահուն՝ երաժշտական խումբն սկսաւ նուագել Առաւօտեան Տերևներն զմայելի չըջարին նախերգն: Պէլա պարասրահն առաջնորդեց Անդոնիան, իր թևով չըջապատեց երատի օրիորդին ճապուկ մէջքըն, զող մը բռնեց զինք շխմամբ այս կուսական մարմնոյն որ կ'սեղէր իր մարմինն, և նետուեցաւ չըջարի բոլորապտոյտ շարժման մէջ: Լոմանի առաջին կարգի չըջարորդ մ'էր: Աւստրիա քաջ չըջարողներու և վայելչակազմ ծիւղերներու երկիրն է: Նորատի գօրապետն թէ մին և թէ միւսն էր: Անդոնիա և ինք ամենէ շնորհագեղ զոյգն էին պարահանդիտին մէջ: Իսկ պարորդներու կոհակն և հանդիսականներու ակնարկներն կ'յառէին այս զոյգին վրայ և անոնց կ'հետեւին սիրայօժար:

Մինչ Պէլա կ'պարէր՝ կ'արբենար նաև նուրբ անուշահոտութենէ որ կ'բուրէր նորատի օրիորդին դեղձանիկ գիսակէն՝ պարզ մատանետունկի բունով միայն զարդարուն: Իր աչքը կ'խօսէին բաց էին՝ շլացած լինելով գեղադիժ ուսերուն գաղտակրային սպիտակութեան փայլէն:

— Վերջապէս գտայ ձեզ, սիրելի Անդոնիա, ըսաւ անոր Պէլա յուզեալ ձայնով: Բայց ուստի այդ արտմութիւնը զոր կարծեցի Նշմարել աչացդ մէջ:

Այն ժամանակ օրիորդն ըսաւ անոր այնպիսի ձայնով որ կ'ստահէր շունչի մը նման կիսաբաց շրթերէն՝

որոց շարժումն հազիւ ուրեմն պիտի կարող լինէր որոշել հեռաւոր դիտողն — « Մտիկ ըրէք ինձ . բայց որովհետեւ ոչ ոք պարտի մեզ լսել, որովհետեւ չգիտեմ թէ այսուհետեւ պիտի կարենամ երբէք խօսիլ այնպիսի ազատութեամբ որպէս այս շրջալարը կ'ըլլատարէ ինձ խօսիլ, մի կանկ առնէք . . . : Վասն զի պիտի ստիպուիմ ձեզ թողուլ ուրիշներու հետ պարելու համար, և ժամանակ չպիտի ունենամ ըսելու ձեզ . . . : Եւ թէպէտ շատ դառն ու անազորոյն պիտի երևի ձեզ ինչ որ այժմ պիտի լսէք, բայց անվրդով կեցիք, որ ոչ ոք կարող լինի կարգաւ դէմքիդ վրայ հողւոյդ մէջ անցածը . . . : Մեզի կ'նային ու կ'դիտեն . . . » :

Վշտալի նախազգածում մը համակեց Պէլաի սիրտը : Կարող եղաւ զսպել իր վիշտը, և՛ առ երևոյթս անդրդուելի, շարունակեց շրջալարն կանոնաւոր շարժմամբ՝ չթերուն վրայ ցոյց տալով հրամայական ժպիտ մը :

— Խօսեցէք, ըսաւ նա, պատրաստ եմ ամեն ինչ լսելու :

— Պէլա՛, պարտաւոր պիտի լինիք հրամարիլ իզմէ . . . հայրս կ'ուզէ զիս ամուսնացնել . . . :

Թէև Պէլա ինքն իր վրայ մեծ իշխանութիւն ունէր, թէև պատրաստ էր այս հաղորդակցութեան, բայց սարսուռ մ'զգաց ոտնէն ցլուխ, և Սնդոնիա զգաց այն թունդն որ շարժեց իր մէջքը սեղմող թեր : Զոյգ ընդ զոյգ կ'սահէին իրենց շուրջը պարողներն, ճամբուն վրայ անոնց քսուելով թեթև կէդպասներու թռուցիկ շերտերով և լուսաշող զոյ-

հարներու ցոլացմամբ : Պարորդներու բուրբախքն լուսաղիծ ծիրեր կ'յօրինէին երգինաշող զօտիներ և սպալից ոսկեգոյն ուսնակապները : Պէլա ընդ աղօտ կ'տեսնէր այս ամենը : Հազիւ կ'լսէր խօսակցութեանց շփոթ մրմունջն, պարահանդիսի դուռ ու դռնուն և երաժշտական խմբին թրթռուն որտունն որ կ'տիրապետէր ամեն բանի վրայ . . . :

Սնդոնիա շարունակեց . « Հայրս անզոյց մեաց իմ աղաչանաց : Այն անձն որու հետ զիս կարգել կ'փափաքի բարձր դիրք և մեծ հարստութիւն ունի : Ի շնորհս այս միութեան որու սիրայօժար կ'հաւանի, Կայսրուհին . . . որ չէ կարող դիտնալ, Պէլա, որ զիրար կ'սիրենք, յայտնեց թէ կ'հաճի զիս իր մօտ առնուլ իրրև պատուոյ տիկին, և այս բանս իմ հօրս սիրական փափաքներու լրումն է : Ուստի երբէք չներեր որ այսպիսի պատիւմը մերժեմ՝ մերժելով միտնալ . . . » :

Այս պահուս՝ նորատի օրիորդը կայ առաւ վարանելով :

— Որո՞ւ հետ, հարցոյց Պէլա սուլիչ ձայնով մը, այնքան իր կոկորդն էր հեղձուկ :

— Ե՛կօնտօրֆ կոսմին հետ :

Նորատի սպային համար նոր վիշտ մ'եղաւ այս բանս : Իր բարեկամը և սակայն Վալչպախի տեսարանն՝ երբ յանկարծ վրայ հասաւ նա, պարտէր բանալ իր միտքը . . . Ե՛կօնտօրֆ . . . ընաւ երբէք չէր կարծեր որ նա իր սոսիսը պիտի լինի . . . :

— Պէլա, շարայարեց դեռատի օրիորդը բորբոքելով, դուք էք իմ ձակատագրիս տէրը . . . Զերն է

իմ կեանքս . . . եթէ հրամայէք, սլափափա սեմ հնա-
զանգեղու ձեզ քան թէ հաւանիլ միութեան մ'որ
իրմէ կ'պահանջուի . . . : Խօսեցէք . . . ինչ որչում
որ ընէք, պիտի կատարեմ :

Երկուքն ի միասին կ'շարունակէին չրջապարն իրրև
երազի մէջ, գրեթէ չզիտէին թէ ո՛ւր կ'գտնուէին և
ինչ շարժումներ կընէին, շարժումներ՝ որոց թեթե-
ւութիւնն տարօրինակ հակապատկեր մը կ'ընծայէր
իրենց յուսահատութեան հետ : Պարօրցներու միւս
զոյգերն հետզհետէ կայ աւեր էին և ամենուն ակ-
նարկը կ'հետեւէր երկու նորատի ամուլից՝ որոց արիւ-
թիւնն ու շնորհն ընդհանուր զմայլում կ'պատճառե-
ին : Կարելի էր դիտել մի շատ ակնարկներու մէջ
հետաքրքրութեամբ խառն համակրութիւն մը :

Ամեն մարդ կ'զուշակէր թէ անսովոր բան մը կը-
անցնէր այս երկու պարակիցներու մէջ, և թէ իրա-
րու փախսած խօսքերը՝ թէ և ամենէ սուր ականջին
անլսելի, սլափողներու յատուկ թեթև խօսից չէին
նմանէր : Հետևապէս հանդիսականաց և ոչ միոյն
մտքն անցաւ՝ սովորական արտօնութենէ օդուտ
քաղել և երթալ վրդովել, սլափու չրջան մը խընդ-
րելով, այդ մտերմական խօսակցութիւնն որ երկու
նորատի անձեր կ'մենաւորէր այն բաղմութեան մէջ :

— Իմ սիրականս, ըսաւ Լոմանի հաստատ ձայնով
մը, թոյլ տուէք ինձ որ այս անունը տամ ձեզ՝ ու-
րիչին իննիւ առաջ, միթէ կարծէք թէ կարող եմ
վրդովել ձեր կեանքը, յորդորել ձեզ գործել պար-
տաւորութեան դէմ՝ որ է ձեր հօր հնազանդիւն,
թէ և նա չզիտէ բնաւ թէ՛ ինչ բանով կարելի է ա-

պահովել ձեր երջանկութիւնը : Պարտաւոր էք հա-
մակերպիլ իր կամայ . . . խակ իմ վրայ մի ցաւիք-
ես գարձեալ շատ ու շատ երջանիկ պիտի համարիմ
ինքզինքս, քանի որ դիս սիրեցիք . . . :

Ապա յիմարական գաղափար մ'անցաւ երիտասար-
դին զլխէն .

— Սակայն, այդ կեանքէն՝ որու համար կըսէք թէ
իմս է, և զոր ինձ կ'ընծայէք, կ'փափաքիմ, որ ժամ
մը միայն իմս լինի . . . : Այն օրն որ ձեզ գրկացս
մէջ առնլով կրեցի, անհուն երանութիւն մը վայելե-
ցի . . . : Տուէք ինձ այդ երանութիւնը . . . : Արդ-
եօք պիտի կարենամ վերստին վայելել ձեզ իմ սրբ-
տիս վրայ սեղմելու շնորհը, չէ թէ այս օրուան պէս՝
բաղմութեան մէջ, այլ առանձին, միայնակ, ակ-
նարկներէ հետի . . . : Ըսէք ինձ, Անդոնիա, միթէ
պիտի վտահճիք այն անձին պատուոյն՝ որ ձեզ աւելի
կ'յարգէ քան կ'սիրէ . . . : Միթէ պիտի կատարէք
իր խնդիրը . . . :

Նոյն միջոցին վիներն անսահման քաղցրութեամբ
ազանակ մը կ'մրմնջէին Անդոնիա, այլայլութենէ նը-
կուն՝ կ'զգար որ պիտի նուազէր . . . : Անշուշտ վար
պիտի ընկնէր, եթէ Լոմանի զանի չբռնէր ուժգին
կամ գրեթէ շլրէր . . . :

— Այո՛, ըսաւ մարմրուն ձայնով մը, նշան մը մի-
այն ըրէք . . . և պիտի վաղեմ գամ . . . :

— Միթէ կ'խօստանա՞ք երդմամբ :

— Կ'երդնում . . . :

Եւ իր գեղանի զլուխն դէպ ետև ծռեցաւ՝ աչերը
դոց : Երջարի յետին շէշտերը լսելի կ'լինէին : Ալա

կանկ առաւ: Ժամ էր կանկ առնլու: Եթէ քանի մը քայլ ևս արնէր, Անդոնիա չնջատաւ պիտի մնար:

Մի քանի վայրկեան անչարժ կեցաւ՝ նորաւի ըստայլին թևին յենած՝ մինչև որ ինքզինք դտաւ: Այն ժամանակ Պէլա ճակատը բարձր և դէմքն անզրդուելի կոմսուհեաց Սրահակն առաջնորդեց Անդոնիան՝ և լռին խոնարհութիւն մ'ըրաւ անոր առջև: Քանի մը վայրէտան ետք՝ Լոմանի պարահանդէսէն կ'հեռանար:

Պէլա, ինչդէս միշտ, այս պարադայիս մէջ ևս մեծանձն ու անշահախնդիր երևցած էր՝ յորդորելով արդէն իրր իր նշանածը նկատած անձն համակերպիլ առաջարկուած միութեան: Սակայն այս զոհութիւնը չէր կատարած առանց սրտի մերմոքման և կսկծանայ:

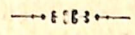
Եթէ Պէլա յորդորէր Անդոնիան՝ որ իրաւամբ անողորբելի կարծուած հօր մը կամաց զիմազրէ, այդ զիմազրութիւնն անտարակոյս յաջող եւք մը չպիտի ունենար, այլ միայն մեծ ազնուկ պիտի հանէր և վիէննական սրահներու խօսակցութեանց ճարակ միայն պիտի սար:

Արդ այդ պիտի բան մը նորաւի օրիորդին համբաւը պիտի արատէր, քանի որ Շէօնտօրֆի կոմսին հետ իր ամուսնութիւնն արդէն ի պաշտօնէ ծանուցուած էր, և Լոմանի լու ևս կ'համարէր մեռնիլ քան թէ Անդոնիան բանտարկու լիզուներու նշուակ ընել:

Ահա այս պատճառաւ իսկ մտքէն չանցաւ Շէօնտօրֆի կոմսին հետ կուռի բռնուիլ: Բայ աստի՛ միշտ անկեղծ լինելով՝ Լոմանի կրնար կարծել թէ Շէօն-

տօրֆի կոմսն բոլորովին անդէտ էր իր և Անդոնիայի մէջ եղած խորհրդաւոր յարաբերութեանց մասին: Միթէ իմացեր, միթէ տեսեր էր իսկ ինչ որ գրեթէ իր աչաց ներքև տելի ունեցած էր ի Վալդպախ: Պէլա չէր կարող այդպիսի բանի մը հաւատալ: Ուստի կ'մնար իրեն համակերպիլ և իր վիշտը տանել լուսութեամբ: Եւ այսպէս բրաւ: Բայց իր սիրականին ամուսնական հաճող իսին ներկայ դանուիլն իր կարողութենէ վեր էր: Օտար երկիր մը գնալու համար զինուորական պաշտօն մը խնդրեց և ստացաւ, այնպէս որ մի քանի ամիս տարակոյ պիտի մնար:

Այս պաշտօնը վերջացուց ճիշտ այն միջոցին երբ Շէօնտօրֆի կոմսն ու կոմսուհին Վիէննա կ'մտնէին Խաւիոյ ուղևորութենէ դառնալով, վերադարձ՝ որ հստակուեցաւ վէպիս սկզբն նկարագրուած խընճոյքով:

Ե

Վիէննաի բոլոր սրահներու մէջ՝ Ալդէնսդէյն իշխանուհւոյն սրահն անտարակոյս ամենէ շատ հստակ և փայլ ունէր:

Արդարև՝ իշխանուհւոյն նշանաւոր խեղճն, իշխանին զբաւիչ խօսակցութիւնը, իշխան մ'որ ոչ միայն իրրև արժանի քաղաքագէտ անուանի՝ ունէր նաև

առաջնակարգ արուեստագիտական տաղանդ, մեծ հրապոյր կ'ընծայէին Ալլէկնսդէյնի պալատի ընդունելութեանց, որ շինուած էր հին քաղաքին մէջ Միւնորիտեանց հրապարակի վրայ:

Այս ընդունելութիւններն որ կանոնաւորապէս կը նորոգուէին շատ ամիսներ՝ շարաթն երկու անգամ՝ բոլորովին մտերմական բնութիւն մ'ունէին: Անդ բոլորովին մտերմական բնութիւն մ'ունէին: Անդ ժամայիր էին Օրէրայէն կամ Պուրկի թատրոնէն ելնելէն ետք՝ ընկերութեան ամենէ լուրջ և ամենէ զբօսասէր անձինք, քաղաքադէտներ՝ որ օրուան ծառայութեանց սիրովելու համար անդ կ'ըլլային, օտար նըր հոգերէ սիրովելու համար անդ կ'ըլլային, օտար տէրութեանց ղեկավարներ՝ որ նոր լուրերու կամ նըշանակելի տպաւորութեանց հետամուտ էին, բարձրադիր մարդիկ՝ որ չէին անդոսներ դալ և՛ բազմոցի մը ծայրը նստած՝ քծնել, իրբև պարզ մահկանացուներ, սիրուն և զուարթ նորապի կնկան մը հետ: Թեթև և խնդալի խօսակցութեանց հետ՝ իշխանութեան սրահներուն մէջ ստէպ կենսական շահերու հետքն սրահներուն մէջ ստէպ կենսական շահերու վրայ վիճարանութիւններ կ'ըլլային, և ստէպ թաս մը թէյի մէջ կ'որոշուէր անդ հանդիսի մը ծրարիրն ինչպէս նաև միջադէպին ղաշնադրի մը շինարարի մը:

Իշխանուհին որ սուր մտքին չափ ունէր և իմացականութիւն, ստէպ կ'միջամտէր այնքան ներհակ բանակցութեանց մէջ: Բայց եթէ քաղաքական խնդիրներու մէջ իր միջամտութիւնն թագուն էր ու խորհրդաւոր, ուրիշ գործերու մէջ գերակշիռ:

Հանդէսներու, մանաւանդ ոլորմասիրական ձեռնարկներու մէջ նա բացարձակ կ'աւերապէտէր: Ոչ որ կարող էր այդ տեսակ գործեր լաւ ևս կազմաւորել:

և կարելի է ըսել թէ անոնց հոգին ինքն էր: Ողորմասիրական հանդէսները շատ յարգ ունին ի Վիէննա: Այս զբօսասէր և սիրուն քաղաքին մէջ այնպիսի հանդէսներ գրեթէ օրինական հիմնարկութեան չափ կարևորութիւն ստացած են: Զկայ ձըմեռնային եղանակ մ'որ ողորմասիրական հանդէս մը գոնէ մի անգամ կազմելու ասիթը չտատահի: Դանուր գետը մերթ ընդ մերթ իր փոսէն դուրս ելնելու քմահաճոյքն ունի՝ ղետափնեայ բնակներուն բաւական վիաս պատճառելով: Անպակաս են նաև հրդեհներն, թանկագին միջոց մ'արդ ալև, վասն զի գետն իմաստութեան յարատև կամէութիւններ կըրնայ ունենալ, այնպէս որ բարիք ընելով զուարճանալու ու է պատրուակ չափախի ընծայէր:

Այս երկու պարագայից մէջ ևս, եթէ միայն աւերուած և այրուած տուներու թիւն բաւական պատկառելի գումարի մը հասնի, իսկոյն մասնաժողով մը կ'կազմուի ողողելոց կամ հրդեհներոց օգնելու: Թատերական ներկայացում կամ կենդանի պատկերներ ի հանդէս հանելու համար կ'գումարուին: Վիէննայի նշանաւոր սիլիններ այս առթիւ չեն գովամակիր արուեստագիտի կերպարանն առնուլ, վասն զի ողորմասիրութիւնն կ'արդարացնէ այնպիսի ազատ ընթացք՝ որ ուրիշ պարագայից մէջ աններելի պիտի նկատուէր, և թող կ'այս այս նպատակին համար երեւի պալատի մը մէջ պատրաստուած թատերարեմի մը վրայ, կամ մինչև իսկ սովորական թատրի մը վրայ՝ վճարող հասարակութեան մ'առջև: Ոչ որ այնքան յաջողակ էր որքան Ալլէկնսդէյն իշխա-

նուհին այս տեսակ թատերական խաղեր կազմելու
և մանաւանդ անոնց մէջ դեր մը կատարելու հա-
մար:

Իրաւի՝ իշխանուհին ի բնէ ունէր զարմանալի ձիր-
քեր որ ստէպ կ'մոլորին այն անձերու վրայ որոց ըն-
կերային պայմանադրութիւններ թոյլ չեն տար ան-
տի օգուտ քաղելու, և այդ ձիրքն այսպէս կ'կորսու-
ին ի մեծ վնաս արուեստի և եռանդուն զիտակնե-
րու: Իշխանուհւոյն արտասովոր տաղանդն առաջին
անգամ երևան ելած էր կատակերգութեան մ'առ-
թիւ՝ որու մէջ փորձեր էր դեր մը խաղալ: Իր յատ-
կանիչն էր զուարթուն աւիւն մ'որով ամենուն սիր-
տը կ'զրաւէր: Աննման էր երբ հարկ լինէր շրջտաղ
(rondeau) մը կամ տողան մ'արտաբերել: Կրակ ու
բոց կ'փչէր չրսոյին: Իր օրինակէն մղեալ տոհմիկ
նորատի կիներ ու պատանիներ՝ որ աջակից էին անոր
սոյն ներկայացմանց մէջ՝ կ'կաղնէին լիակատար ա-
կումբ զոր թատրոնի մը անօրէնն ուրախ պիտի լի-
նէր իր ձեռաց ներքև ունենալու:

Գոնսդանդ ինսիւկէլի երեկոյթին յաջորդող օրը՝
բացատրիկ կարևորութիւն մը կ'ընծայէր Ալդէնսոգէյն
իշխանուհւոյն ընդունելութիւնը: Հարկ էր մի քանի
օրէն Հոհէնպէրկի պալատին մէջ արուելիք մեծ հան-
դիսի մը վերջնական պատրաստութիւններն որո-
շել: Այս պալատին լայնատարած պարասրահը թատ-
րոնի վերածելու կ'աշխատէին: Ներկայացումը պիտի
բաղկանար երեք արարով պարկաց հանդէսէ մ'որ
Ալդէնսոգէյն իշխանին և Մէլի դերկումնին աշխատալ-
ցութեամբ յօրինուած էր: Այս գործին մակագիրն

էր — Ռինկի վրայ Նիպէլունկէն — որ Վակնէրի գոր-
ծէն և արդի ախպարներէ լիոս առնուած զիւցազ-
նական անձերու զուարճալի խառնուրդ մը կ'ներ-
կայէր:

Երաժշտութիւնն Վակնէրի զուարթադին մեղեդի-
ներէ և Փրանսական նորելուկ այլ ոչ այնքան հոչա-
կաւոր գուսանական խաղերէ, և կամ ընտիր երա-
ժիշտ՝ Գոնրաա իշխանին ձեւով յօրինուածներէ
քաղուած այլազան եղանակներու բազաղրութիւն
մ'էր: Պարտ է ըսել, որ իշխանուհին՝ Լահէնկէնի հե-
ղինակին խանդավառ խնկարկուն՝ ակամայ ընդու-
նէր էր այսպիսի տարասեռ տարրերու միաւորու-
թիւնն, յայտարարելով որ յետին ծայր անպատկառ
վարմունք մ'էր այն մեծ վարպետին նկատմամբ:

Իշխանուհին ի հարկէ առաջին դերը պիտի խա-
ղար թատերգութեան մէջ և հետզհետէ պիտի զար-
ի տես այլ և այլ անձերու դէմքով և տարբեր հա-
գուստով: Իր մօտ պիտի փայլէին նաև համանման
ազդեցիկ դերերու մէջ չքնադադ եղ կոմսուհին Ռիէ-
պից՝ որ նորին կայսերական և արքայական Վեհա-
փառութեան շատ ծանրարարոյ, զգօն և մտերիմ
խորհրդականի մը նորաթիթիթ կիներ էր, և փոքրիկ
սիրուն իշխանուհին Օկուսդա լիէպէնթալ, որ նոր
այրիութեան մը վիշտերը հազուադիւտ արիութեամբ
կ'տանէր: Գոնրաա իշխանին տուած օրինակնե-
րուն համեմատ պատրաստած էին զարդարանքն ու
հագուստներն և զոր ամենքը շատ սքանչելի կը
զանէին:

Թատերական խումբը փոքր ինչ կ'ցաւէր որ Դա-

նուրի գրեթէ չըջանաւոր ողողումն, որու անհամբեր կ'սպասէին, տեղի ունեցած չէր:

Եւ ոչ իսկ աննշան հրդեհ մը պատահած էր՝ իբրև պատէհ առ իժ մը: Կ'մնային միայն քաղբին աղքատներն, ինչպէս նաև զսնադան մարդասիրական հիմնարկութիւններ, որ անտարակոյս օժանդակութեան արժանի էին: Սակայն նոյն օրերն առաջնոց ի նըպատ մեծ վաճառք մը տեղի ունեցած էր՝ պարտիզպանական Բնկերութեան կայանը: Իսկ միւսներուն մէջ չկար հիմնարկութիւն մ'որ ձմբան եղանակին առ թիւ՝ ունեցած չլինէր իր բարեգործական նուագահանդէսն կամ պարահանդէսը: Հետևապէս ողորմասիրական նոր հանդէս մը կազմելու համար ու է պատրուակ չկար:

Աստի հարկ սխտի լինէր համակերպիլ առանձնակի խաղալու փոքրիկ չըջանի մը մէջ՝ ձրիապէս և սակաւաթիւ հանդիսականաց առջև: Արդ՝ ամեն ոք գիտէ որ այս տեսակ հասարակութեան մը ծափերն այնքան ախորժելի չեն որքան վճարող հասարակութեան մը՝ ծափահարութիւնները: Ի վերջէ՝ թատերական խումբը ստիպուեցաւ համակերպիլ այս որոշման:

Նոյնպէս կարևոր էր որունը նոյն երեկոյ թէ արդեօք պէտք էր սարկային հանդիսին միացնել և կենդանի պատկերներու ներկայացումը: Այս պարագայիս մէջ՝ ո՞վ պիտի ներկայէր պատկերները: Ասոնց երկուքին նիւթը գրեթէ որոշուած էր, բայց առ նուազն երեք հատ պէտք էր և այս երրորդին համար դեռ ևս ոչ ինչ տնօրինուած էր. ոչ գտանելի նիւթն և ոչ բաշխելի դերերը:

Բոլոր այս ծանրակշիւ խնդիրները խորհրդակցութեան առարկայ սխտի լինելին էրր ներկայից մեծ մասը մեկնէր: Արդ՝ նոյն երեկոյ իշխանուհւոյն սրահներուն մէջ շատ բազմութիւն կար: Երկու նորեկ հիւրեր ամենուն ուշը գրաւեցին: Ասոնք էին Շէօնտօրֆ կոմսն ու կոմսուհին: Առաջին անգամն էր որ՝ իր ամուսնութենէ ի վեր՝ կոմսուհին ընկերութեան մէջ կ'երևէր: Ամենուն զմայլում պատճառեց: Շատ զեղեցկացած գտան զինք, թէև նորատի օրիորդի զուարթուն կերպարարանին տեղ՝ լուրջ, գրեթէ ծանր դէմք մ'առած էր:

Իշխանուհին գզուելի ընդունելութիւն մ'ըրաւ Շէօնտօրֆ կոմսուհւոյն, յայտնելով թէ որքան կը վշտանար որ իր վերագարծի թուականին վրայ անստոյգ լինելուն՝ չէր կրցած իրեն դեր մը վերապահել ներկայացուելիք թատերգին մէջ: Անմըխիթարելի էր նէ այս ակամայ զանցառութեան համար . . . : Բայց բարեբաղդ օրէն կենդանի պատկերներու խնդիրը կ'մնար, այս մասին հարկ էր նոր որոշում մ'ընել:

Նոյն պահուն ներս մտաւ Պէլա: Երբ Անդոնիա կոմսուհին տեսաւ նա՝ գոյնը նետեց. ապա՝ իր այլապնութիւնը զսպելով՝ իշխանուհւոյն մտեցաւ, անոր կարկառած ձեռքը սեղեց, առանց բառ մ'արտասանելու խոնարհութիւն մ'ըրաւ կոմսուհւոյն առջև, գնաց նստաւ Օլուսդա իշխանուհւոյն մօտ և հեռուէն պաղ բարևով մը պատասխանեց կոմսին զլսի նշանին զոր կեղծ մտերմութեամբ մը իրեն կ'ուղղէր: Օլուսդա իշխանուհին շատ ախորժ կ'զգար զօրա-

կանին սև աչերուն և սիրուն հասակին համար: Շատ
 չանցաւ իրարու հետ վառվառն խօսակցութեան մը
 բռնուեցան: Գիւրին է զիտեւ, որ Անդոնիա, Աոմա-
 նի սրահը մանեղէն ի վեր, զգուշացաւ իր ակնարկին
 ամուսնոյն կողմը դարձնել, և երբ սա նէրա մօտ
 գնալով ուզեց մեղմիկ ու համակրական շեշտով հե-
 տը խօսակցել, հաղիւ պատասխան մ'ընդունեց,
 վասն զի Անգոնիա իբր ուշաթափ՝ մտիկ ընել կը-
 թուէր մտաղ իր ինչ որ իր մօտ կ'խօսէին:

Եւ սակայն իր շիտթութիւնն այնքան մեծ էր որ
 դժուարաւ պիտի կարենար ըսել թէ ինչ էր խօ-
 սակցութեան նիւթը: Թէև շատ ուշագրաւ, այս նիւ-
 թը նորափ կիներն ողևորող նիւթերու կարգէն
 չէր: Խօսակիցներն եռանդաղ ին կ'բացատրէին Ռու-
 սիոյ զիրքն այն զէպերու առթիւ որոց թատրն էր
 Պալքանեան Թերակղզին, և կ'վիճաբանէին թէ արդ-
 եօք խաղաղութիւնը պիտի պահպանուի թէ ոչ, հա-
 նելուկ՝ որու բանախն, ինչպէս ամեն ոք կ'սոստովա-
 նէր, միայն Վարգէնի Սփինքսի ձեռքն էր:

Աւելի հեռուն՝ աշխուժիւ կ'խօսակցէին բարենո-
 րողման մը վրայ զոր Այսրը մտաղ իր էր կ'ըսէին
 քիչ ատենէն ներմուծել արքունեաց ձևակերպու-
 թեանց մէջ: Ամեն ոք զիտէ, որ կան ընդունելու-
 թեան օրեր՝ երբ կայսերական պալատին մուտքն
 արգիլուած է ազնուականութեան սրօշ աստիճան-
 ներէ զուրկ անձի մը: Այսպէս պաշտօնեայ մը, զորա-
 պետ մը չեն կարող այն օրերն արքունիքը հրաւիր-
 ուիլ՝ եթէ չինականի մը ցեղէ կ'սեռին: Բաց աստի՛
 ազնուականութեան պատկանող անձի մը կիներն չէ

կարող մուտ ունենալ այն ընդունելութեան սրա-
 հին մէջ ուր իր ամուսինը հրաւիրուած է: Այս տրա-
 կոնեան կանոններն ի մօտուստ պիտի փոխուէին
 Նորին Վեհափառութեան հրամանաւ, և սակայն
 դեռևս կային հին դրութեան կուսակիցներ որ կ'ող-
 բային այս ազատական գիջումներու վրայ: Վէիս-
 պուրկ-Անհալդ պառաւ իշխանուհին Նշանաւոր կը
 հանդիսանար այս անհալտեիներու մէջ և եռան-
 դաղին կ'խօսէր այս ծանուցուած բարենորոգման
 դէմ . . . :

Բաց երբ տեսաւ որ շատ ընդիմախօսներ ունի,
 ոտք ելաւ և վեհապանծ քայլով մը դուրս գնաց:

Շատ հիւրեր անոր օրինակին հետեւելով հրաժա-
 րական բարեւ տունն ու մեկնեցան: Արդէն ուշ էր
 ժամանակը: Անդին բազմաթիւ պատանիներ որ՝
 Յարանյի կոմսին շուրջը բոլորած՝ երկիւղածու-
 թեամբ մտիկ կ'ընէին Հունդարայի ձխալարձին
 արտայայտած դատաստանն նոր կառարչաւի մը վը-
 րայ որ տեղի ունեցած էր նոյն առաւօտ իսկ ի Բրա-
 տէր՝ Արուեստահանգիսի պալատին գմբէթաւոր
 հրապարակին մէջ, սկսած էին մի առ մի մեկնիլ և
 սրահը կ'մնային միայն մտերիմ բարեկամներ:

Իշխանուհոյն մի նշմարին վրայ տաճարացետ
 մ'երեւալով՝ ապակեայ ծածկոյթով մեծ առփ մը
 բերաւ, որու խորշերուն մէջ շարուած էին այլ և
 այլ երկայնութեամբ և խոշորութեամբ գլանիկներ:
 Ամեն ոք հաւնած տեսակէն հատ մ'առաւ, շատ փի-
 կիներն արիաբար հետեւեցան արանց օրինակին: Օ-
 կուսդա՝ փոքրիկ իշխանուհին ամենէ խոշոր գլանիկն

առաւ, վառեց զայն և իր սիրուն բերանը բոլորելով՝
օղին մէջ սկսաւ փշել մութի թանձր ամպեր: Հիւրե-
րը զլսաւոր սրահին մէջ հաւաքուած նստած էին:

Նայն միջոցին այն բռնազբօսիկ զիրքն՝ որու կ'են-
թարկի անզղայօրէն ընկերային ակումբներու մէջ
գտնուող անձն, տեղի տուած էր կերպ մը բնական
թողութեան որ ներելի է լաւ ընկերութեան մը մէջ՝
մտերմական խօսակցութեան ժամանակ: Ամեն մարդ
կ'լարուէր իր թեւթոռին վրայ կամ կ'ջանար աւե-
լի հանդիստ ու զիւր զիրք մը բռնել: Այդ էնոզէյն
իշխանուհին ատեանը բաց հրատարակեց այնպիսի
մթնոլորտի մը մէջ որ քիչ շատ նմանութիւն ունէր
ըմպելարանի մ'օղին: Բայց երբ խօսք առնլու կ'պատ-
րաստուէր Քամնից պառօնը որահին դրան վրայ ե-
րկցաւ:

Այս բարեմիտ պառօնն խնդափայլ զէմք մ'ունէր,
և այս խնդութեան համար՝ լաւագոյն պատճառներու
Նախ՝ գոհունակութիւն մը կ'զգար որ բարի գործի
մը կատարմամբ կ'ստացուի, վասն զի փոքրիկ լինայի
պատիւը ամբասիր հաներ էր, երկրորդ՝ նոր լուր մը
կ'բերէր և քաջ զիտէր որ ցնծագին պիտի ընդ ու-
նուէր:

— Իշխանուհի, ըսաւ նա ներս մտնելով, փառք
տուէք նախախնամութեան: Դանուբ գետն՝ որու
անբնական կացութիւնն սկսած էր գայթակղութիւն
պատճառել, իր պաշտօնին անհաւատարիմ չպիտի
գտնուի, այս է՝ առիթ տալ ողորմասիրական զողա-
րիկ հանդէսներու՝ որոց կազմակերպութիւնը ձեր
յաղթանակն է . . . : Ողորում մը նոր աւերեց փոք-

րիկ զիւր մ'որ Տրավ գետին կցուանին վրայ կ'զլու-
նուի, և որու անունը մոռցայ: Այս աղէտը ծանու-
ցանող հեռագիրն այս իրիկուն խօս հասաւ կտա-
վարութեան . . . : Մի վտանաք, տիկիններ, և թող
ձեր կարեկից հոգիները հանդարտին . . . : Շատ ա-
ղէտարեր չէ արդէն եղած փնտր . . . : Մարդու կո-
րուստ չկայ բնաւ . . . : Մի քանի կովեր և քօանի
չափ անչաչ տուներ որ կ'խափուլ էին, ահա ասոնք
են միայն ողողման պատճառած զօհերը: Ա'երջապէս՝
վարդաջրի ողողում մ'է այս . . . որ կարծես թէ պա-
տահած է յատկապէս, որ ձեր արուեստագիտական
տաղանդին արժանի պսակ մը տալու առիթ լինի:

— Սիրելի պառօն, անտանելի էք բոլորովին, ըսաւ
իշխանուհին ծիծաղելով: Բայց վերջապէս իրաւ է
թէ այդ աղէտը, քանի որ պիտի պատահէր, ասկից
աւելի զիպաւոր ժամուն չէր կրնար տեղի ունենալ
. . . : Տիկիններ, շարունակեց նէ դառնալով զէպի
հիւրերը, տարակոյս չունիմ որ այս պարագայէն օ-
ղուտ քաղելով՝ թշուառներու տառապանքը պիտի
փոյթ տանիք թեթեցնել . . . (ունկնդ իրները միա-
ձայն հաւանութիւն կ'յայտնեն): Հետեւապէս կ'ա-
ռաջարկեմ ձեզ հրաւեր կարդալ հասարակութեան
որ ներկայ գտնուին ձեր տալիք ներկայացման՝ ի
նպատակ ողորկոց . . . : Սակայն հարկ է հոգ տանիլ
զիւրին անունն իմանալու, ըսաւ իշխանուհին Քամ-
նիցի կողմը դառնալով . . . : Հոհնապէրի պալատն
անբաւական լինելով՝ պէտք է խաղալ Գարլ թատ-
րանի մէջ . . . : Ա'հաւաստեմ ձեզ որ տնօրէնն իր
հաւանութիւնը պիտի սայ . . . : Տմսակները պար-

տին լինել հատը 20 ֆիորին . . . : Ներկայացումն երեք շաբաթէն . . . : Եւ գործին աւելի շուք տալու համար հարկ է յաւելուլ կենդանի պատկերներու ներկայացումը :

Այս առաջարկներն ընդունուեցան միաձայն հաւանութեամբ : Բաւական սաստիկ յուզում մը համակեց հիւրերն և վառվառն բանակցութիւններ սկսան ամեն կողմէ : Վասն զի երկու բոլորովին տարբեր բաներ են՝ սրահի մէջ խաղալն՝ առ հարկի ծափահարելու պատրաստ անձերու առջև, կամ դիմադրաւել վճարող հանդիսականներու դատաստանը, որք տարբեր տարրերէ բաղկացած կ'լինին և որոց շատերն այնքան հակամէտ չին կրնար լինիլ բարեւարտութեան : Բայց իշխանուհին իր ճոռոմարանուսրտութեան, Բայց իշխանուհին իր ճոռոմարանութեան աւելի ոյժ տալով և արդէն գուշակած յաջողութենէ սիրտ առնելով, այդ վեհերոտ և վարանոտ անձերը այնքան քաջալերեց, որ յաղթանակը տաքաւ ումանց երկչոտութիւնն և այլոց վարանումը ցրուելով :

Իր վստահութեամբը գրաւեց բոլոր ունկնդիրներու սիրտն և ամենքը խօսք տունին աշխատիլ որպէս զի կարելի եղածին չափ ներկայացումը փայլուն և արդիւնաւոր ընեն՝ քանի որ հարկ էր օգնել արգահատելի ողողեց :

Արդ՝ կ'մնար որչափ երբորդ կենդանի պատկերին նիւթը : Առաջին երկու պատկերներն Պոհեմիոյ և Ալալիցիայի աղբային պատմութենէ քաղուած յարազէպներ էին, իսկ երրորդին համար արժան դատուեցաւ Հունգարիոյ պատիւ ընել : Աւստի վէճ մը

սկսաւ այս խնդրոյն վրայ և հունգարացի հիւրեր հրաւիրուեցան անոր մասնակից լինիլ : Ի վերջէ որոշուեցաւ ներկայել Վէքսէն կոմսուհւոյն Մարգարիտի գալուստը յարքունիքս Հունգարիոյ Պէլա Գ թագաւորին՝ որու հետ երկրորդ անգամ պիտի կարգուէր : Այս կոմսուհին Ֆրանսայի Ֆիլիպ Օկիւսդ թագաւորին քոյր և Անգլիոյ Հէնրի՝ գահաժառանգ իշխանին այրին էր : Հունգարիոյ վեհապետն՝ որ երկուտասան ներորդ դարուն կ'իշխէր, արևելէան ճոխ սովորութիւններն ներմուծած էր իր արքունիքը : Հետևապէս առիթ ունէր պերճ գեղապանձ զարդուց ցոյցեր ընել : Մէկ կողմէ Մարգարիտ պատուոյ նաժիշտներով և ֆրանսացի ասպետներով էր շքապատուած, միւս կողմէ Պէլա՝ շքեղափայլ կերպաներ հագած դրանիկներով :

— Սիրելիս, ըսաւ յանկարծ իշխանուհին առ Անդոնիա ուղղելով խօսքը, աւասիկ դեր մ'որ ձեզի շատ ու շատ կ'յարմարի : Կարող էք լինիլ զեզապանձ Մարգարիտ մը . . . :

— Չգիտեմ թէ պարտիմ լինիլ, պատասխանեց նորատի կինն, որ այս անակնկալ յարձակման վրայ զարմանահար և շփոթած կ'մնար :

— Մի խորհիք ոչ ըսելու : Ոգուտ մը չպիտի ունենայ ձեր մերժումն, իսկ մեր խնդիրն ինքնաթոքդ որ կատարելու արժանիքը պիտի կորսնցունէք . . . : Բայց դուք, տիկին, նոր հարս մ'էք, դեռևս անյայտ գեղեցկութիւն մ'էք, և մի անգամ խորհեցէք թէ ինչ հրապոյր պիտի ընծայէք հասարակութեան . . . : Նայինք, Մէծնատրֆ, ըսաւ իշխանուհին դէպի ամուս-

սինը զ առնալով, որ զ ժկամակութեամբ ըսեր էր ի շխանուհւոյն յարուցած խնդիրը, պարտաւոր էր ի հարկին զործածել ձեր ամուսնական իշխանութիւնը . . . :

— Այդ իշխանութեան պէտք չկայ, պատասխանեց կոմսը ժպտելով: Անդոնիա շատ երջանիկ պիտի լինի եթէ ձեզի հաճելի զործ մ'ընէ:

— Աքանջելի . . . ահա այսպէս խնդիրը կ'ըլծուի . . . ահա ունինք պատրաստ հունգարիոյ աննման թագուհի մը . . . : Բայց ամուսինն, ո՞ր զտնել պէտք է Պէլա թագաւոր մը, յարեց իշխանուհին՝ աչքը իր չորսդին ածելով:

— Ի՞նչ, Պէլա մը կ'փնտռէք, զոչեց անխոհեմաբար Օլուսգա փոքրիկ իշխանուհին՝ դառնալով դէպի Առմանի՝ որ դեռ իր մօտ նստած էր, բայց չէք տեսներ որ իմ քովս ունիմ անձ մ'որ կարող է լաւ կատարել իր դերը . . . :

Խօսակցութիւնները յանկարծ դադար առին և ամէնուն դէմքին վրայ կ'երևէր մտահոգութիւն մը: Քամից որ սրահին մէկ անկիւնը կանգուն կեցած էր՝ նշանական մեջկատակութեամբ մը յայտնեց փոքրիկ իշխանուհւոյն թէ քանի յարմար և ընտիր էր իր ըրած առաջարկը:

— Ինչո՞ւ չէ, ըսաւ բարձրաձայն և խիստ հանդարտ կերպով Շէօնտօրֆի կոմսը: Անտարակոյս Առմանի հունգարական թագաւորի մը դերը կատարելու շատ յարմար է . . . :

— Եւ արդարև ինչո՞ւ չէ, ըսաւ ըստ կարգի Ալզէնայէյն իշխանուհին: Աւազոյն անձ մը չէր կա-

րելի զտնել: Յուսամ որ այս մասին բնաւ առարկութիւն մը չունիք ընելու՝ յարեց նէ նորապի սպային դառնալով:

— Բնաւ, պատասխանեց նորապի սպայն վեր կանգնելով և իր գլուխը ծռելով: Իշխանուհիս, պատրաստ եմ ձեր նրահանին, եթէ իմ գործակցութիւնս կարևոր կ'ըլտէք:

Չորականին ձայնին մէջ աննշմարելի դող մը հազիւ ուրեմն երևան կ'հանէր զինքն համակող այլայլութիւնն որ արդիւնք էր այն մտածման թէ կենդանի պատկերներու ներկայացման միջոցին առիթ պիտի ունենար ստէպ մօտենալ Անդոնիայի և անոր հետ խօսակցիլ:

— Շատ լաւ, վրայ բերաւ իշխանուհին: Աւասիկ երկու զլխաւոր անձերը գտնուեցան: Թող իմ գործըս լինի վաղը միւսները գտնել: Մաքարտ պիտի զճաղրէ հազուստներն և վաղը չէ միւս օր պիտի սկսինք կրկնութիւնները:

— Իմ փափաքս է միայն, իշխանուհիս, դիտեց Շէօնտօրֆի — եթէ խնդիրս ձեզի ծանր չլծուիր — որ կրկնութիւնները շատ երկար չտեսն և չստիպուինք անպայման կերպով յետաձգել մեր ուղևորութիւնն դէպ ի Օրթ: Ներկայութիւնս անհրաժեշտ է այդ դաստակերտիս մէջ, ուր չեմ գացած վեց ամսէ ի վեր, և բաց աստի՛ կ'փափաքիմ սոյն այցելութեամբ մեծարել կինս:

— Սիրելի կոմս, կատարելապէս գոհ պիտի ընենք ձեզ այս մասին: Երկու երեք փորձեր բաւական պիտի լինին: Աղէկ միաքս ընկաւ, յարեց իշխանուհին

Անդոնիայի կողմը դառնալով. Սիրելիս, կ'ըսեն թէ տարօրինակ բերուչակ մ'ունիք, որու նկատմամբ այլ և այլ չարանենգ ձայներ կ'ըրջին . . . : Քանի որ այդչափ այլանդակ բաներ կ'պատմեն այդ գոհարին վրայ չեմ կարծեր որ զայն կրելու արիւթիւնն ունենաք :

— Ինչո՞ւ չկրեմ, ըսաւ Անդոնիա ծիծաղելով : Քարլ-թատրոնի մէջ ներկայացումը բարեպատեհ առիթ մը պիտի ընծայէ ինձ զայն կրելու . . . :

— Ապրի՛ք, սիրելիս : Ահա ցոյց կ'տաք թէ Քալապրայի ուղեորութենէ ձեր բերած արիւթեան համբաւն անհիմն չէ . . . : Աթէ ծանուցուի որ առէ՞ղ բերուչակով զարդարուած պիտի ելնէք տեսարան, կարող պիտի լինինք տաս հազար Ֆիօրինի հասոյթ մը գոյացնել . . . : Այո՛, բայց յիմարութիւնը մէկ-դի մի գուցէ ձեր անիծեալ քարն իր ունեցած չաբագոյժ համբաւն արդարացնէ և . . . :

— Այս մասին անհոգ եղէք . . . ստոյգ եմ որ այդպիսի բան մը չպիտի ընէ . . . : Մնաք բարեաւ, վաղը կ'տեսնուինք :

Եւ Անդոնիա իր ամուսնոյն թեւը մտնելով՝ ծանրաքայլ դիմեց դէպի դուռը, մինչ Լոմանիի հրավառ ակնարկն անոր կ'հետեւէր և մանրակրկիտ կ'քննէր անոր մերկ ու բոլորազեղ ուսերուն զուտ ու նուրբ գծերն, դեղձանիկ վարսից ծանր թագն որ կ'կցուէր վայելչապէս գլխուն հետ, ինչպէս նաև դիւրաշարժ հասակն՝ երկարատուտ սպիտակ անդուսէ պարեգօտէն վերասահ, որ կ'ծփար վէտ ի վէտ իր ետեւէն թանձրածալ :

Վիէննայէն երեսունը հինգ հազարամեզր հեռի և Դանուբէն մինչև Նէվիտէտէլ լինը տարածուող երկիր մը կայ : Սոյն երկիրն՝ որ կ'ըջապատէ Ալթայի մօտակայ փոքրիկ Պրուք քաղաքն, տեղ տեղ լեռնուտ է և տեղ տեղ ունի տափաստաններ՝ որ պահակ զօրաց համար՝ գեղեցիկ եղանակին, իրրև ոսպմային մարդանաց վայրեր կ'գործածուին : Այլ և այլ գումարտակներ կ'երթան յաջորդաբար կ'բանակին մի քանի շաբաթ այդ հողերուն վրայ : Երբեմն բազմաթիւ զորաբաժիններ կ'համախմբին և այս համախմբութիւնն առիթ կ'ընծայէ ոսպմական կարևոր վարժութեանց որոց նոյն ինք կայսրն անձամբ հանդիսատես կ'լինի : Այս նպատակաւ կայսրը կ'ուղևորի Պրուք քաղաքը ուր կ'բնակի իր վինուորական տան հետ և բաւական երկար ժամանակ կ'մնայ : Ամեն մարդ զիտէ որ բանակը վեհապետին մտահոգութեան մէջ առաջին տեղը կ'բռնէ և կ'տեւնէ որ կայսրը շարունակ իր պետութեան մէկ ծայրէն միւս ծայրը կ'փոխադրուի՝ որպէս զի իր բանակին ամեն կարգի վաշտերն աչքէ անցնէ :

Պէլա իր ստանձնած պաշտօնին վերաբերող տեղեկագիրն ընդհանուր սպայակոյտի պետին տալէն ետև՝ բանակը դարձեր էր իր զօրագնդին միանալու համար : Նախորդ մի քանի օրուան մէջ ողորմասիրաւ

կան հանդիսին յետին պատրաստութիւններն և կենդանի պատկերներուն ներկայացման կրկնութիւններն աւարտած էին: «Կարողս Ե.ի մուտն յԱնվերս» պատկերին հմայել նկարիչն զոր մահն այնքան շուտ կորզեց, անձամբ կ'նախագահէր դերասաններու դումարման: Անհատներու գովեստներ կ'ըսայէին իր նկարած հազուստներուն համար, որոց պատրաստութեան կ'աշխատէին անդու: Պարկաց հանդէսն ևս շատ բարեգէտ էր: Տարակոյս չկար որ մեծ յաջողութեամբ ուրտի պսակուէր այս ներկայացումը: Հետեւապէս Լոմանի ստէպ առիթ գտած էր Անգոնիայի մօտենալու, զանի մօտէն տեսնելու և մինչեւ անգամ հետը խօսելու: Այսպէս վարուելու ազատութիւն ունէր մանաւանդ այս պատճառաւ որ Շէճնտօրֆ կոմսը՝ հպարտութենէ կամ նախանձոտ հսկողի մը տեղ անցնելու երկիւղէն՝ այնպէս կեղծած էր իրր թէ իր կնոջ ընկերանալու պէտք չէր դար երբ նէ կրկնութեանց համար թատրոն կ'երթար: Այդէնսողի պալատին մէջ վերջին դումարումը տեղի ունենային անմիջապէս ետք՝ կոմսն Անգոնիայի հետ կ'մեկնէր դէպ ի Օրթի զղեակն, որ Գանուրի ձախ կողմը շինուած էր՝ Հենպուրկէն քիչ մը հեռի:

Պէլա իր զայլուստէն մի քանի օր ետք՝ սլափու ունեցած էր ճաշելու կայսերական օթեանը: Երբ կայսրը բանակատեղին կ'գտնուի՝ սովոր է իրեն սեղանակից ընել զոս մը սպաներ: Ճաշն աւարտելէն ետք՝ բոլոր կոչուականները կ'զիմեն աւազուտ մեծ բաղ մ'որ կայսերական բնակա-

բանի վերածուած անշուք տան կեդրոնը կ'գտնուի: Գլանիկները կ'վառուին և հիւրերը միաշար կենալով կ'սպասեն որպէս զի Կայսրը գայ իրեն յատուկ շնորհալի պարզութեամբ որով վեհապետներու մէջ ամենէ համակրելին եղած է, և յաջորդաբար խօսի մէն մի սպայի հետ: Այս չրջանն ընելէ ետև՝ Կայսրը բոլոր ներկայից հաւաքական բարև մը կ'տայ և կը քաշուի: Յետոյ ամենքն այս օրինակին կ'հետևին:

Կայսրը յատկապէս սիրալիր կերպով խօսած էր Լոմանիի հետ՝ իր գոհունակութիւնը յայտնելով ստանձնած սլաշտօնին յաջողութեան մասին, որ իրեն ծանօթ էր: Բայց Լոմանի՝ իր մտմտութեամբ համակուած՝ գրեթէ անտարբերութեամբ ընդունեց կայսերական գոհունակութեան վկայութիւնն՝ որ ուրիշ պարագայից մէջ՝ զինք ուրախութեամբ և գոռոզութեամբ պիտի ընուր: Ուստի երբ իր զինակիցներու հետ բանակավայրը գնաց տրամադիր չէր երևեր անոնց պէս ընդ փոյթ գնալ և վայելել հանգիստ մ'որու արժանի էին՝ որուան յողնութեանց պատճառաւ և որով միւս օրուան մարդանաց պիտի պատրաստուէին:

Երբ Լոմանի իր վրանը մտաւ՝ սպասեց որ լուութիւնը տիրէ բանակավայրը: Ժամը տասին մտ՝ ամենինչ հանդարտ և ի քուն երեցաւ իրեն: Զգուշութեամբ դուրս ելաւ և հասաւ կառավարն՝ ուր պատրաստուած էին ձիանն: Անդ՝ առնելով թամբ մը դրաւ իր Սղէլօ մտերմին կռնակն, և նժոյգն ճանչելով իր տէրը վրնջեց խնդութենէ:

Այս փառաւոր կենդանին Լիրիցաի ասպատանէն

ելած էր, ուր գերընտիր նժոյգներու ցեղը կ'ըուծէ-
ին: Սղէլը իր ցեղին բոլոր յատկութիւններն ունէր
յետին աստիճան, արագութիւն ու կորով: Ստէպ
ցոյց տուած էր, և մասնաւորապէս Պոսնիոյ մէջ՝
ինչպէս արդէն տեսանք, իր տոկնութեան հորձերը:
Իր էր մորթին գոյնն արծաթափայլ և իր ազին եր-
կայն ու մետաքսանման մազերով խիտ՝ գրեթէ գե-
տինը կ'ըսուէր: Մինչդեռ Լոմանի թամրին փոկերը
խնամօք կ'պնդէր, ուշիմ կենդանին իր սլարանօցը
կ'կքէր և իր բարակ գլուխը մեղմիկ կ'քսէր իր տիրոջն
ուսին: Մի և նոյն հոգածութեամբ Պէլա կ'անցնէ և
կ'յարգարէ սանձն:

Ապա ձին ախուռէն դուրս հանելով կ'հեծնէ և
ծանրաքայլ կ'հեռանայ առանց աղմուկ հանելու:

Առլի էր լուսնակն և իր արծաթաշող նշոյլով
կ'ողողէր բոլոր դաշտավայրը: Պէլա կ'անցնի Լէյթա-
յէն և երկաթուղիէն, արևմտեան կողմէ քաղքին
չըջանը կ'ընէ, որպէս զի մարդու չհանդիպի մէջ տե-
ղէն կտրելով, ապա արտօրէից կողմը կ'դառնայ և
կ'հասնի Ֆիշլամէնաի ճամբան որ կ'տանի դէպ ի հիւ-
սիսային արևմուտ: Ահա այն ժամանակ ձիուն սան-
ձը թողով ար ձակկ'մեկնի սրարչաւ:

Գեղափայլ էր գիշերը, թէև օդը փոթորիկ կ'ըս-
պառնար: Շունչ մ'անգամ չկար մթնոլորտին մէջ:
Ծառերու սաղարթներըն որ շուրջ կ'պատէին ճամ-
բան կախուած էին, մինչդեռ ձիուն սմբակներն չու-
րաբեկ հողը արօփելով միօրինակ կ'վրդովէին միայն
գիշերային խոր լուսութիւնը: Սևաթոյր մանր ամպեր՝
արծաթածիր նշոյլով փայփլուն՝ ծանր ծանր կ'շար-

ժէին երկնից երեսը: Երբ այս սև ամպերէն մին լուս-
նակին առջևէն անցնէր, կարծես թէ աստղին դեղ-
նադոյն սկաւառակն նսեմ՝ քողով մը կ'ծածկուէր:
Բոլոր անդաստաններն ողողող լուսավառ պայծա-
ռութեան կ'յաջորդէր, մի քանի վայրկեան, կապոյտ
գոյն մը և զիւղերն որ մթին դաշտավայրին վրայ
կ'նկարուէին սպիտակաթոյր՝ յանկարծ խաւարին
մէջ կ'ընկղմէին:

Երբ Լոմանի կէօգէլսպրունի բարձունքը կ'հասնի՝
աջ կողմը կ'զարնէ և նոյն արագութեամբ կ'անցնի
անձայն գիւղէն, մինչդեռ ճամբուն վրայ ձիուն տրու-
փիւններէն արթնցող շան մը հաջումները կ'լսէ:
Աւասիկ վերստին կ'մտնէ բաց դաշտի մը մէջ: Իբր
առջևը կ'կանգնի Շուլչէն Պերկն, երկարածև լեռ-
մ'որ հարիւր կանգուն բարձրութեամբը կ'նայի
հարթ դաշտին վրայ: Թէև արահետը թողլով կ'ար-
չաւէ անկանոն շաւիղներու մէջ, սակայն ռազմական
վարժութեանց շնորհիւ քաջամանօթ եղած է իրեն
այդ հողն և մթութեան ջնայելով դիւրաւ կ'շարու-
նակէ իր ճամբան: Ապա կ'ըռնէ շաւիղ մ'որ այդ քս-
տաններու մէջէն կ'սողոսկի լեռին կողերուն վրայ և
ծանրաքայլ մաղլելով կատարը կ'հասնի: Անդ կանգ
կ'առնու և ուշադիր կ'նայի հիւսիսային կողմը:

Իր ոտից ներքև կ'տարածուի ընդարձակ անտառ
մ'որ կը ծածկէ հողին ելևէջներն և գրեթէ մինչև
Գանուր գետը կ'իջնէ՝ զոր չէ կարող տեսնել դե-
տափին բարձրութեան պատճառաւ:

Բայց հետուն՝ իր աջ կողմը Հէնպուրկի ուղղու-
թեամբ՝ լուսնակին նշոյլներուն ներքև կ'տեսնէ մեծ

դետին մանուած ապատ թեւերուն շողջողումն, դետ՝ որու ընթացքն բաժնուած է բազմաթիւ կղզեակներուով: Աւելի հեռուն՝ ձախ ափանց վրայ իր աչքը ընդ ազօտ կ'ընձարէ խոշոր մութ կոյտեր որ կարծես թէ գիշերայն կ'ծառաւին հորիզոնին սահմանները: Ասոնք են այն սլուրակներն որ Օրթ դղեակը կ'ընթացատեն, ուր նոյն պահուն կ'ընակին Շէօնտօրֆ կոմսն ու կոմսուհին:

Գառորդ ժամու չափ սպասելէն ետեւ, Լոմանի՝ որու ակնարկն անընդհատ ուշադրութեամբ կ'հետադառնար մթապատ առարկաները, կ'ընդնձարէ լոյս մ'որ մի քանի բոպէ փայլելէն ետեւ կ'մարի: Մի և նոյն լոյսն երկու անգամ ևս կ'երևի և հաւասար միջոցներու մէջ կ'անհետի:

Անհուն ուրախութիւն մը կ'համակէ նորատի սպային սիրտը: Նշան մ'էր այդ լոյսն որով Անդոնիա կը յատնէր թէ արդեւք մը չունէր նոյն իրիկունն իսկ կատարելու Հոհէնսթրիկի պալատի պարահանդիսի մէջ տուած խոստումը: Լոմանի կարող է գնալ և անոր գործադրութիւնը պահանջել: Ժամադրութեան օրն ու ժամը, լուսատու նշաններն, ամեն ինչ կարգադրուած էր իրենց մէջ կենդանի պատկերներուն վերջին կրկնութեան ժամանակ, որու մէջ միասին սլուրակ երևին:

Պէլա նորէն ճամբայ կ'ելնէ: Անտառներու մէջէն կ'իջնէ արագասահ շաւիղ մը բռնելով և կ'ղիմէ գէպի Գրօադիլ-Հաստաւ, որ Գանուրի եզրը կ'զբտնուի: Անդ կայ լաստափայտ մ'որու միջոցաւ կ'յուսայ գեալն անցելու:

Երբոր առաջին տուներուն մօտ կ'հասնի՝ ակնջին կ'զարնեն ջութակի ձայներ և բարձր աղաղակներ: Զգուշութեամբ կը յաւաջանայ դէպ ի վայր մ'որու շուրջը գտնուած ցած տուներուն ճակատին առջև կ'տեսնէ բազմաթիւ ջահեր որ կարմրորակ նշոյներ կ'արձակեն: Այս լուսավառ շրջանակէն դուրս կայ կ'առնու և իր առջև պարզուած տեսարանին կ'նայի:

Պրուքի մօտակայ գիւղի մը մէջ հարսանեաց հանդէս մը կատարուած էր: Հարսնցուն՝ որ Մորավիոյ սահմանագծին վրայ շինուած Ֆէլտսպերկ քաղքէն էր, իր ծնողաց և բարեկամաց ընկերակցութեամբ եկած է, և ասոնք առատ հացկերոյթէ մ'ետք՝ ինչպէս կոչնականներուն ոգևորութենէ կ'իմացուէր, կը պատրաստուին իրենց բնակավայրը դառնալ կառքերով որ կ'սպասէին գետին միւս ափին վրայ: Հարսին ծնողքն կ'ուղեկցին հիւրերուն մինչև Դանուր՝ գնչու երաժիշտներու խմբով մը՝ որ իրենց նուագարանները կատաղօրէն կ'քերեն, և բաժանման հրաժեշտին աղմկալի ժամը հասած է:

Պէլա կ'ղիտէ հեռուէն այս հարսնևորներն՝ որ միտաջահերու լոյսին մէջ կ'շարժին, մինչդեռ իրենց երկարածիգ ստուերները պատերուն վրայ կ'երբերան: Կ'տեսնէ այս գիւղականներն նկարագրել հազուստներով. պատանիները հազած են անթառամ ծաղկան գոյնով չուխայէ վարալք, Լիչէնսոգ էյնեանց գոյնը, որոց աւատներն են, հունգարական կօլիկներ սրտածև կտրուած, շատ կարճ վտառակ մ'որ մինչև մէջքը կ'իջնէ և ցոյց կ'տայ ծաղկանկար մետաքսի կերպասէ բաճկոնակ մը. գլխի վրայ ունին սև թա-

ղիքէ վերնածիր փոքրիկ գլխարկ մը՝ մետաղէ և ապակեայ ուլունքով ծանրարեուն—աղջլունք բացերանգ շատ կոճկէններ կարճ և շոհած իրարու վրայ էին տեղաւորած, իրենց սրունքն ձիւաորի կոշիկներու մէջ սեղմուած էին, որ կրուկէն վեր փափկորէն ծալուած և մինչև ծունկն ելած էին, վզնոցը կուրծքի վրայ խաչածև, մագերն հիւսուած և քունքի վրայ կոնածև ուրբուած և մետաքսէ թաշկինակ մը պըրպալէս կապուած գլխուն յետասկողմն: Անըսպառելի ծիծաղներ, մէջն ընդ մէջ հարցուններ լսելի կ'լինին: Արդէն այս խմբին մի մասն գետին ափունքը կ'հասնի: Ամենէ աւելի շտապողները կ'ղիզուին խմբովին լաստին վրայ, մինչդեռ լաստորդն ի զուր կ'պատուիրէ որ աւելի ծանր շարժին:

Պէ՛լա՛ որու միակ փափաքն էր նոյն պահուն անտես մնալ, լաստին միջոցաւ միւս եզրն անցնելու զիտաւորութենէ ետ կը կենայ: Իրաւի՛ խոհեմութիւնը պարտ կ'ղնէր իր վրայ այսպէս վարուելու: Լաստա վարը կրնար վտանգաւոր վկայ մը լինիլ: Ուստի կ'որոշէ ի լոյզ գետէն անցնիլ: Արդէն շատ անգամ իր գումարտակին գլուխը կեցած՝ շատ գետերէ անցնէր էր, վասն զի Աւստրո—Հուգարական սքանչելի հեծեկաղորթին մէջ այս վարժութիւնը ստէպ կ'կրկնուի: Միայնակ՝ պայծառ գիշերով՝ և իր ընտիր ձին՝ Սդէլլօն հեծած՝ այս անցքն իրեն համար լոկ խաղաւի մը պիտի լինէր:

Պէ՛լա ետ կ'դառնայ և գիւղէն մի քանի կանգուն հետի՛ գետն ի վար կ'հասնի ցած սարաւանդ մը և այն իրեն համար յարմարագոյն մեկնակէտը կ'երևի:

Այս աւազուտ ծայրը յանգող տեսակ մը հեղեղատի մէջ չմտած, զորականն գետափին բարձունքէն, որ նոյն վայրը ահագին դարևանդ մը կ'յօրինէ, ու շաղրութեամբ կ'ղիտէ գետին ընթացքն զոր լուսնակը լիուրի կ'լուսաւորէ և իր բռնելիք շաւիղը կ'որոշէ:

Երկու կղզեակներն Գանուրը կ'րածնեն՝ այն կողմն որ իր աչքին առջև կ'պարզուի, երեք անհաւասար թևերու:

Առաջինն՝ որ մօտագոյն է եզերքին, վաթսուն կանգուն լայն է: Ապա կ'երևի եռանկիւնածև կղզի մը՝ մասամբ անտառուտ՝ որ աւելի քան հազար հինգ հարիւր կանգուն երկայնութիւն ունի և որու լայնութիւնն՝ այն կիտին վրայ ուսկից Պէ՛լա պիտի անցնի, շուրջ երկու հարիւր կանգուն է: Գետին մեծ թևն անոր կցուած է, այն վայրն որ ամենէ նեղն է, դարձեալ երկու հարիւր յիսուն կանգունէն աւելի լայնութիւն ունի: Աւելի վար՝ գետը արագօրէն կը լայննայ և մինչև եօթը հարիւր կանգունի կ'հասնի: Երկրորդ կղզին՝ ահագին աւազակոյտ մը, որու վրայ հազիւ մի քանի ծառեր կ'երևին, ցամաքէն զատուած է ուրիշ թևով մ'որ ութսուն կանգուն լայն է: Ի վեր անդր կ'երևի ձախ եզրն՝ գրեթէ գետին հարթ հաւասար՝ և հետևապէս դիւրամատչելի: Անտի՛ շատ զիւրիս է, անտառուտ շաւիղ մը բռնելով՝ հասնիլ Օրթի ձամբան՝ որ քիչ մը հեռուն կը գտնուի:

Պէ՛լա պաղ արիւնով նկատեց իր ընելիք ուղևորութեան բոլոր յաջողութեան պայմանները և տա-

րակոյս չունէր որ պիտի յաջողէր: Զրեբը ցած են-
խակ երկու կողմներն՝ որ իրենց աւազուտ գրից պատ-
ճառաւ ղիւրահայելի են, ձիուն համար հանգստեան
վայր մը պիտի լինին: Ի վերջէ՝ վիճակը նետուած էր:
Եթէ այս ձեռնարկն տասն անգամ աւելի վտանգա-
ւոր լինէր և վտանգը տասն անգամ աւելի մեծ,
դարձեալ Պէլա չպիտի ընկրկէր . . . : Դար ի վար
կ'իջնէ գետափէն և իր ձիուն կողերը սեղմելով
սրունքովն կ'մտնէ ջուրը:

Նախ՝ ազնիւ կենդանին կ'վարանի. ապա՝ երբ իր
տէրը ձայնովն ու ձեռօքը կ'զգուէ զայն մեղմիկ,
սիրա կ'առնու և ընդ առաջ կ'քալէ արիարար: Տաս-
նեակ քայլ առնելէ ետք՝ ոտքը ցամաքէն կ'կտրի, իր
վիզը հորիզոնական ձեւով ու իր ստորին կզակն շի-
տակ կ'երկարէ ջրին երեսն և կ'սկսի լողալ: Պէլա՝
կարելի եղածին չափ, կենդանին ուղիղ գծի վրայ
բռնելու և հոսանքէն հեռու պահելու համար՝ իր
ձեռքը դէպ ի ձախ կողմը կ'տանի և կամացուկ մը
կ'ծանրանայ անոր քամակին վրայ: Նոյնպէս հոգ կը
տանի չգործածել սանձն որպէս զի ձիուն քիթը վար
հակելու շտափպու ի և ոնգունքը ջրով չլեցուին: Պահ
մը ետք՝ Պէլա կ'հասնի այն կողին որու արևունքը
տափարակ են, հեշտիւ ցամաքը կ'ելնէ և անոր մէջէն
անցնելով մեծ թևին առջևը կ'գտնուի:

Կզգւոյն այս կողմն աւելի արագաստ է հոսանքը:
Պէլա գուշակելով որ թերևս իր ձին հեռու կ'քշուի
և անկիւնաքժի ձեռով կ'կատարէ իր անցումն, իս-
կոյն կ'սնդ երկվարը մինչև կզգւոյն ծայրը և դետը
կ'մտնէ:

Սոյն ուղևորութեան առաջին մասն յաջող ելք կը
ունենայ, բայց քիչ ատենէն հոսանքի զօրութիւնն
այնքան կ'սաստկանայ որ Սղէլլօ անհնարին ձիգ թա-
փելով միայն կ'յաջողի զխմազրել այդ սաստկու-
թեան:

Քաջ կենդանին իր տիրոջը կողմէ քաջալերուելով
կ'մաքառի աննկուն և ուժգնութեամբ կ'լողայ: Բայց
հոսանքը հետզհետէ աւելի ևս զօրանալու կ'սպառ-
նայ: Պէլա՝ որու աչքը հագիւ կարող կ'լինէր ընդ-
նշմարել զիշերայն զխմացի եզրը, մտայոյզ կ'նկատէ
որ իր մատչելի կէտէն հեռի՝ գետին լայնագոյն մա-
սին վրայ մղուած է: Բարեբաղդօրէն ձիուն ոտքն
յատակը կ'գտնեն, այնպէս որ կենդանին կարող կը
լինի ցամաքը ելնել: Պէլա թոյլ կ'տայ ձիուն որ քա-
նի մը վայրկեան շունչ առնու, ապա երկրորդ կզգին
կտրելով կ'անցնի և անարգել կ'մտնէ վերջին թևն
որու հոսանքը զրեթէ աննշան է:

Այն միջոցին որ գետափին կ'մտնի՝ հեռուէն կը
տեսնէ մարդաչատ լաստին գալուստը: Չահերուն լոյ-
սը կ'ցոլանայ ջրին երեսն և ազմիլի ձայներ կ'հաս-
նին իր ականջին: Պէլա շուտ մը անտառներուն կողմը
կ'զարնէ, որպէս զի զուարթագին խմբէն առաջ անց-
նի, լաստին մօտենալու վայրը գտնուող գիւղակին
չըջանը կ'ընէ և Օրթի ձամբան կ'մտնէ: Երբ մի ան-
գամ անդ կ'հասնի, ձին կ'քչէ սրարչաւ դէպ յառաջ:

Գիշերային մթութիւնը կ'աւելնայ իր շուրջը, վա-
սըն զի ձամբուն երկու կողմէն մեծ անտառներ կը
բարձրանան և կ'խափանեն լուսնակին շառաւիղե-
րը: Շատ անգամ կ'լսէ իր ձիուն սմբակներուն ներ-

քե զետականերու վրայ շինուած մանր կամուրջներու
 դրնդիւնը: Զուրն իր համազդեատէն անյած և մին-
 չև իր կուրծքը թրջած է: Պէշա հազիւ կ'զգայ այս
 բանս: Քանի քանի անգամ անձրեւը մինչև ոսկորնե-
 րը չէ անցած ռազմական վարժութեանց ժամանակ՝
 և ինք բնաւ հող չէր քրած:

Սակայն ողն երթալով փոթորիկ կ'սպառնայ և
 չափազանց է ջերմութիւնը: Բաց աստի՛ բուռն կրակ
 մը կ'ընթի իր երականերուն մէջ և այն գրեթէ սառ-
 նազին բաղնիքն ոչ միայն չմեղմեր իր կրակն, այլ
 կարծես թէ իր արեան զովութիւն տալով ոյժը կը
 կրկնապատկէ:

Գանուբէն շուրջ երկու հազարամեղը հեռու՝ Պէ-
 շա կ'նշարէ իր աջ կողմն լայնանիստ շէք մ'որու
 բարձր տանիքը շրջակայ դալարուտ կոյտերէ վեր
 կ'եղնէ: Ս,յս է ահա Օրթի զղեակը:

Իր առջևը կ'տարածուի ցած պատ մ'որ կ'սլատէ
 արահետն և որ ունի ընդ առաջ ծառաստանը պար-
 փակող խրամ: Պէշա ձիէն վար կ'իջնէ, խիտ թփու-
 տի մը մէջ կ'մտնէ՝ իր ետևէն քաշելով քաջարի կեն-
 դանին և լայն ծառի մը կ'կապէ զայն: Ապա վերս-
 տին կ'բռնէ արահետն, կ'անցնի շրջապատէն անդին
 և զղեկին ուղղութեամբ կ'յառաջանայ ըստ բաղդի
 դէպի անտառները:

Երբ Պէշա խնդրեց Անդոնիաէն որ երբեմն իրեն
 քրած խոստումն ի գործ դնէ, այս խնդրոյն գրգիռը
 չէր բնաւ այնպիսի զգացում մ'որով կրնար ամ-
 թասլարտ մնալ: Ս,յդ անկեղծ սրտին մէջ ստգտա-
 նելի յոյս մը, հրապուրման թագուն խորհուրդ մը

ծնած չէր բնաւ՝ ոչ առաջ և ոչ այն ժամանակ երբ
 այդ փոխարինութիւնը հայցած էր իր ընդունած
 վշտազին զոհարերութեան համար: Թէև խանդազին
 կ'սիրէր նա, և թերևս այդ անհուն սիրոյն համար,
 երբէք չպիտի ներէր ինքն իրեն եթէ յանդգնէր
 վրդովել իր սիրականին կեանքն և անոր մշտապէս
 խղճի տագնապ պատճառել: Լաւ ևս պիտի համա-
 քէր անոր տեսութենէ հրամարիլ քան թէ իր պատ-
 ուանդանէն վար գլորել կուռք մը զոր կ'պաշտէր
 բոլորանուէր:

Ինչ որ խնդրած էր, ինչ որ տակաւին կ'անձկար
 ուրիշ բան չէր՝ եթէ ոչ մի ժամու պատրանաց ար-
 շութիւնը վայելել, ժամ մ'որու յիշատակը պիտի
 բուէր իր բոլոր կեանքը բարեբաստիկ ընելու, վայե-
 լել իր սիրականն առանձին ունենալու անսպասում
 խնդութիւնը, կարծել մի քանի վայրկեան թէ իրն
 է այդ էակն, որքան որ կարճատև լինէր այդ վա-
 զանցիկ ու խափուսիկ ստացումը . . . : Իր փախաք-
 ներն այդ սահմանէն անդին չէին անցներ և Անդո-
 նիա չպիտի վշտանար որ Պէշաի վստահացած էր:
 Իրաւի՛ սսոնք այնպիսի զգացումներ են որ սովորա-
 բար հազուադիւտ են և կ'խոստովանինք նաև որ ծի-
 ծազ կ'շարժեն, բայց թող ընթերցողը հաճի յիշել
 որ հունգարացի ազատանին ասպետական բնաու-
 րութիւն մ'ունէր՝ հինաուրց ասպետներու նման,
 և թէ փափկասիրութիւնն յետին աստիճանի կ'տա-
 նէր:

Պէշա զգուշութեամբ կ'քալէ ի մթան՝ տերևախիտ
 կամարի մը ներքե՛ իսկ երբ կ'հասնի անտառին ծայ-
 րը կանկ կ'առնու և կ'սկսի զիտել:

Իր առջև՝ յայնևիոյս նեղ արօտի մ'որ լուսնակին կասուրուտակ նշայլներով կ'ողողի և որու վրայ կ'նկարուի խոշոր ծառերու ստուերը՝ կ'բարձրանայ լիալոյս ապարան մ'որ ունի հիաշուք տեսք մը: Ամեն ինչ լոին է և ի քուն կ'երևի: Սակայն իր գտնուած տեղւոյն հանդիպածայրը կ'կարծէ նա նշմարել տեսակ մը դարաւանդ աշտարակի մ'առաջին ստտիկոնին վրայ մեծ պատուհան մը բաց՝ որու ներքին կողմն ընդ աղօտ լուսաւորուած կ'երևի: Պէլա ակնարկով կ'քննէ զդէկին չրջապատն և կ'սպասէ:

Պահ մ'եաք հեռաւոր ժամացոյց մը, անշուշտ Օրթգիւղի եկեղեցւոյնը, ժամը տասը կ'հնչէ: Գրեթէ նոյն վայրկենին՝ Պէլա կ'տեսնէ փոքրիկ դուռ մ'որ կ'բացուի զդէկին կողմնակի ճակատին վրայ և կ'երևի սև ստուեր մ'որ պահ մը կանկ կ'առնու սեմին վրայ, ապա կամացուկ մը կ'իջնէ սանդուղէն և վարանելով կ'յառաջանայ ծառերուն ներքև՝ ստուերին մէջ կենալով և մարդագետնին շուրջը դառնալով:

Պէլա եռանդազին կ'դիմաւորէ ստուերը և իր գրկաց մէջ կ'ընդունի Անդոնիան թալիահար:

Պէլա կուզէ խօսիլ: Անդոնիա անոր բերնին վրայ կ'դնէ ձեռքը՝ անձկանօք ածելով իր աչքը դէպ ի լուսաւոր մեծ պատուհանը:

Անդ կ'գտնուի քարէ նստարան մը, Նոնիի՝ գրեթէ կրելով իր սիրականը՝ կ'առնէ կ'տանի զանի դէպ ի այդ բաղմոցն ուր կ'նստեցնէ և առջևը ծուներ գնելով՝ կ'բռնէ ներա երկու ձեռքն և անոնց մէջ իր դէմքը պահելով կ'ջանայ իր հեծեծ անքը խեղդել:

Անդոնիա զիտէր թէ ինչ վտանգի ենթակայ կը գտնուէր կատարելով խոստում մը զոր նորատի աղջկան մը տղիտուութեամբ փոքր ինչ թեթեակի տուած էր: Սակայն չէր վարանած կատարելու իր խոստումնա Եւ ոչ իսկ քններ էր թէ մինչև ուր պիտի յանգին այն զիջումները զոր տրամադիր կը երևէր ընելու, այնքան մեծ էր վտահաւթիւնը Պէլաի անկեղծութեան և զգացմանցն պնուութեան վրայ: Սակայն՝ թէ և վտահաւթ և ապահով էր իրենց զիտաւորութեանց սրբութեան մասին, թէ և կ'զգար որ այս ժամադրութեան նպատակն անարատ էր ու անմեղ, դարձեալ չէր կարող սքօղել որ ամուսնական տեսակէտով իր ընթացքը բողբոջին անստղծտանելի չէր կրնար համարուիլ: Հետևապէս Անդոնիա բուռն այլայլութեան մ'ենթակայ էր, թէ և չէր այն զերծ կերպ մ'անուշութենէ, որու մեկնութիւնը պարտ էր փնտուել ոչ այնքան Նոնիի մտալուտ տեսակցութենէ ընդունելիք երջանկութեան մէջ, որքան այն խորհրդաւոր հրապոյրին մէջ որ յարակից է զիմազրաւեալ վտանգին և զոր նէ անդէտս կը կըէր:

Անչտփս սրտայոյզ՝ Անդոնիա անկարող էր իտպէս վայելել սոյն տեսակցութենէ ակնկալած խնդութիւնը — վասն զի ոչբաժանումն և ոչ իր նոր վիճակին բերմամբ կենացը կրած փոփոխմունքը չէին ամբքած առ Պէլա սէրն — ուստի՝ գրեթէ ուշաթափ՝ իր ձեռները կ'թողուր նորատի սուլային հրատապ զգուանաց:

Նաութիւնն ու խաւարը կ'տիրէին լիովին իրենց

չուրջը: Ամպերն քիչ քիչ դիզուած էին՝ մթազնեւով
ցայն վայր պայծառ երեցող երկինքը, և անձրևի խո-
շոր կաթ խնեք ծանր ծանր կ'ընկնէին տերեւներուն
վրայ:

Այս մրրկալի օդին ջլատիչ ներգործութեամբ՝
Անդոնիա՝ որու արհաւիրքն սկսած էին ցրուիլ, շու-
տով այլակերպ յուզմամբ մը կ'համակուի: Մեղմօրէն
զինք պաշարող արբուութիւն մը զոր չէ կարող զըս-
պել և ոչ իսկ անոր զիմադրել, կ'թուլացնէ իր ջիւղե-
րը՝ թողով զինք անգոր . . . : Երբ յանկարծ հրա-
զէնի մը պայթումը քիչ մը հեռուն կ'լսուի և նորա-
տի կիներն ընկնելով յետկոյս՝ ձեռքը կ'տանի ճակա-
տին՝ ճիշ մ'արձակելով . . . :

Նոյն պահուն՝ Պէլա կլոր առարկայ մը կ'զգայ,
դեռ ևս եղի, որ իր ձեռներուն վրայ սահելով զե-
տին կ'գլորի: Իսկոյն կ'փնտռէ զայն, կ'գտնէ և շոշա-
փելով կ'տեսնէ որ կապարեայ գնդակ մ'է:

— Միթէ վիրաւորուեցա՞ք, կ'ըսէ Պէլա մեղմիկ և
արտօնօք ոտք ելնելով: Իսկ իր վշտազին ակնարկը
կ'յառէ սրբեցեալ էակին դէմքին վրայ՝ ընդ ունայն
ճիգ ընելով թափանցել խաւարն որ հեազհետէ կը
թանձրանար:

— Վիրաւորուած, ո՛չ . . . չեմ, կարծեր . . . :
Բայց խոյս տուէ՛ք, շուտ խոյս տուէ՛ք կ'պատասխանէ
Անդոնիա անորոջ ձայնով մը, և իր անձն մուցած
կ'երևի մի միայն Պէլաի հոգն ունենալով:

Անդոնիա գ ժուարաւ ոտք ելած էր: Լոմանի իր
կուրծքին վրայ կ'սեղմէ ահաբեկ կիներն և միտտին կը
կենան անշարժ և անշունչ մտիկ ընելով, սպասելով

. . . : Բայց ոչ ոք կ'երևի . . . : Չկայ շուկ մը, եթէ
ոչ անձրևի կայլակներուն կաթիլթուքն՝ որ հեազհե-
տէ աւելի արագ կ'թափին տերեւներուն վրայ: Ան-
դոնիա ու Պէլա միայնակ, բոլորովին միայնակ են . . . :

Անդոնիա յանկարծ ջղաձգութեամբ սեղմելով Լո-
մանի վիզը՝ իր թևը կ'տարածէ դղեկին կողմը: Աշ-
տարակին պատուհանէն կ'երևի բարձր ստուերանկար
մը որ սևագոյն կ'զծագրուի լուսաւոր խորութեան
մէջ: Պէլա բնազդով կ'փնտռէ իր քովն անգոյ զէնք
մը, բայց շուտ մը կ'հասկնայ որ եթէ վտանգն այն
կողմէն է, չ'ընար անմիջապէս իրենց հասնիլ: Եւ մի-
թէ այդ վտանգն անգամ իրակոն է: Այս հեռաու-
րութեան մէջ՝ կարելի չէր որ մարդ ի մթան զիրենք
տեսնէ . . . : Հեռուապէս՝ այդ հրազէնի գնդակն
իրօք իրենց դէմ ուղղուած էր: Միթէ իրենց համար
էր այն մարած գնդակն՝ որու ձևն ու չափը հին էին
ու անսովոր, որ նորատի կնկան ծնդաց վրայ ոս-
տոստեր էր՝ անշուշտ դէմքին զարնէլէն ետև: Այս
հաւանական չէր . . . : Եւ սակայն, ինչպէս բացա-
տրել . . . : Իր միտքը կ'մոլորի այլ և այլ ենթադ-
րութեաց մէջ . . . : Բայց վերջապէս՝ չեն կարող
անդ մնալ, հարկ է մեկնիլ . . . :

Անդոնիա փորձ մը կ'ընէ քալելու, բայց իր երե-
րուն ոտքն չեն կարող շիտակ կենալ: Այն ժամանակ
Լոմանի իր թևերուն մէջ կ'առնէ Անդոնիան, ինչ-
պէս այն օրն երբ ի Պրուհլ մահուանէ ազատեց զինք,
և այս պաշտելի մարմինը սեղմելով արբուութեամբ
իր լանջացք վրայ՝ կ'հասնի՝ անտառին եզրը բռնելով՝
այն դուռն ուսկից ելած էր զղեկէն:

— Կ'աղաչեմ, կ'աղաղատիմ, խոյս տուէք, Պէլա . . . : Ես բոլորովին լաւ կ'զգամ ինքզինքս, կ'կրկնէ նէ անձնատուր լինելով այս սիրազին ընդգրկման:

Եւ իր ձայնին հնչիւնն աւելի ևս մեղմելու համար իր բերանն այնքան կ'մօտեցնէ երիտասարդին ա- կանջին, որ սա կ'զգայ նէրա շնչին բուրումն իր այ- տին վրայ իրրև անուշահոտ գըղուանք:

Բայց Պէլա սանդուղին բարձր աստիճանին վրայ կանկ կ'առնու: Անդ չէր կարող հասնիլ այն անձին ակնարկն որու երեւումն սարսափահար ըրած էր Անդոնիան: Այն ժամանակ Լոմանի գետինը կ'ընէ, իր երկու թևերով կ'ընդգրկէ սիրականն և դէպ նէ- րա հակելով՝ իր շրթերը կ'ըրոշմէ նէրա դեղձան ու մետաքսանման գանգուրներուն վրայ որ կ'ծածկեն իր ճակատը: Անդոնիա վշտազին թեթև աղաղակ մը կ'ճնչէ և գլուխը յետկոյս դարձնելով՝ իր շրթերն Պէլաի համրոյրներուն կ'ընծայէ:

Իսկ Պէլա չէ կարող հեռանալ իր սիրականէն: Երբ մեկնելու կ'պատրաստուի՝ իր սիրտը կ'խորտակուի . . . : Ինչ մեծ վտանգի մէջ պիտի թողու նա Ան- դոնիան: Միթէ իր պարտաւորութիւնը չէր մնալ անդ՝ նէրա մօտ՝ որպէս զի թ հարկին պաշտպանէ: Բայց հասկցաւ որ իր ներկայութիւնը նորատի կնկան համար մեծագոյն վտանգը կ'սպառնար: Ուստի՝ վերջին անգամ կաթոզին կ'գրկէ Անդոնիան, ապա մեծաքայլ կ'հեռանայ՝ մինչդեռ թշուառ կիներ կը անհետանայ երերալով՝ զղեկին ներքին կողմը:

Է

Դանուբ գետին մօտ՝ Շէօնտօրֆի գերդաստա- նին փառաւոր հնօրեայ դղեկին առաջին դասիկոնն լայնարձակ սրահ մը կար, որ վեշտասաններօրդ դա- րու ոճով կահաւորուած էր: Վառարանին դիմացը կ'գտնուէր հսկայածև զինադարան մ'որ ամեն տե- սակ հին ու ճօխ զէնքեր կ'սրբուեակէր: Արդի Շէ- օնտօրֆի կոմսին գրասենեակն էր նաև այս սրահն ուր նոյն իրիկուն կ'քալէր նա մեծաքայլ: Սեղանի մը վրայ արուած կանթեղ մը կ'լուսաւորէր սրահն: Շէ- օնտօրֆի կոմսը միայնակ էր:

Վոմուհին կանուխկեկ քաշուեր էր իր սենեակն՝ պատճառ բերելով սաստիկ անգար և յօգնութիւն՝ որով կ'տառապէր: Վոմսը մտատանջ և սրտայոյզ կը շարունակէր իր պտոյտը՝ թէև գիշերը կ'տարածամէր: Իսկ կանթեղը կ'լուսաւորէր խոր արտմութեամբ դրոշմուած դէմքն՝ ամեն անգամ որ ինք անոր քո- վէն կ'անցնէր:

Իրաւ է որ՝ իր մտմտուքն չէին կարող ամօքել ու պարզել իր դէմքին սսփորաբար փոքր ինչ դաժան բացարուծիւնը: Մտովին կ'պատկերէր իր ամուս- նութենէ ի վեր անցած ժամանակներն և կ'ըսէր ա- ռանձին թէ այս միութիւնն իր ակնկալած ամեն խնդութիւնները չէր տուած իրեն: Քաջ զիտէր որ Անդոնիայի ձեռքը խնդրելու միջոցին չէր գրաւած նէրա սէրը, բայց գէթ այն երևոյթական յօժարա- մտութիւնն որով իր խնդիրն ընդունուած էր քաջա-

լերեր էր զինք յուսալ, և կ'սպասէր որ ապագային մէջ այդ յոյսն իրագործուի:

Կոմսը կ'յուսար արդարև որ իր հոգածութեան և սիրոյ փորձերը կնկնապատկելով՝ պիտի յաջողէր աւելի գորովազին զգացմանց բերել այն քաղաքավարական պաղուծիւնն որով դեռ առի օրիորդը կ'ընդունէր իր մեծարանքը: Արդ՝ կոմսը քաջ ըմբռներ էր որ վեց ամիս շարունակ ամեն ճիգ թափելէն ետև՝ այս դիտաւորութեան մէջ քայլ մ'անդամ յառաջ չէր գացեր, այնպէս որ իր վիճակն էր ճիշտ այն աստիճանին մէջ երբ Վիէննայի արքեպիսկոպոսըն զիրենք պսակեր էր Օգոստինեանց եկեղեցւոյ խորանին առջև:

Այս ևս իրաւ է որ կոմսուհին բնաւ դանդատանաց տեղի տուած չէր կոմսին, ինչպէս որ ինքն ալ երբէք արտունջ մ'ընելու պատճառ մը չունէր:

Անդոնիա հլութեամբ համակերպեր էր այս նոր կենաց, արտմազին ժպիտով կ'ընդունէր կոմսին շուսյաժ խանդավառ պաշտաման ցոյցերը, մինչև իսկ շնորհապարտ կ'երևէր հաճելի լինելու համար կոմսին կրած նեղութեան, բայց անկարող էր քողարկել անոր ազդած կատարեալ անտարբերութիւնը: Յայտնի էր որ կոմսուհին չպիտի սիրէր երբէք կոմսը: Նա ունէր միայն համբերատար ընկերուհի մը. և միանգամայն հաւատարիմ — հաւատարմութիւն որու վրայ ամենաթեթև կասկածն անդամ չունէր — բայց չէր նէ այն անձնուէր և սիրաշունչ ամուսինն զոր իր կենաց կցորդելու երազած էր նա: Եւ ոչ մի համակրական կապ կար անոնց մէջ: Վիէն մը կ'բաժնէր իրարմէ այս ամուսները:

Ի՞նչ կրնար լինիլ այս հակակրօթեան պատճառը: Միթէ կոմսուհին պահած էր սրտին խորը յիշատակ մ'որու դէմ յաւիտեան անզոր պիտի գտնուէր կոմսը մաքաւելու: Այս մտածմունքն իր սիրտը կը մորմոքէր: Կ'տեսնէ նա զանոնք, սիրող և սիրուհի ձեռն ի ձեռին երկուսը միայնակ՝ մեծ եղևիններուն տակ . . . : Միթէ իրաւ է որ զիրար կ'սիրէին: Ուրեմն սուտ չէին այն լուրերն զոր վերջէն քաղած էր թէ անոնց մէջ գաղտնի համայձայնութիւն մը կար: Ո՛չ, սուտ չէին անշուշտ: Այո, կ'սիրուէին: Նա զիտէր. և այսօր ևս զիտէ գայն . . . : Այնպէս ձեւացուց թէ չհաւտար այդ սիրոյն, թէ տգէտ էր լիովին, որպէս զի ինքն իր խղճին առջև մեղապարտ չէրևի բարեկամի մը նկատմամբ ցոյց տուած անհաւատարմութեան համար . . . : Կ'յուսար նա որ ժամանակ անցնելով ամեն ինչ կարգի կ'մտնէ. . . : Եւ բաց աստի՝ մտերազին կ'սիրէր նա . . . : Այս էր ահա իր արդարացումը:

Կոմսը բոլորարաց պատուհանին կ'մտենայ և դուրս կ'նայի: Իր աչաց առջև կ'պարզուի դալարի ուղիկան մ'որմէ հեռու կ'գտնուի մեծ գետին շուք: Հորիզոնին վրայ մթազոյն կապոյտ ատամնաձև գիծ մը կ'երևի ընդ ազոտ՝ պայծառագոյն երկնից երեսն և կարծես թէ հեռուն կ'երկարի: Գիշերային զժոյնն նշոյններու ներքև՝ որ արծաթափայլ շող մը կ'արձակեն մեծ ծառերու անշարժ կատարներուն վրայ՝ այս շքեղաշուք դաշտանկարը անբացատրելի մեղամոզձութեան մը գոյնը կ'առնու: Յանկարծ՝ գիշերային լուսութեան մէջ՝ ձայն մը լսելի կ'լինի . . . ի հեռուստ:

և մինչև իրեն կ'հասնի . . . : Հեռաւորութեան
չնայելով՝ կ'ուսը կ'հասկնայ թէ կ'երգեն ժողովրդա-
յին երգ մը՝ ծանր ու ողբազին ներդաշնակութեամբ,
որ կ'օգնէ Դանուբի նաւավարներու երկարատե
նաւարկութեանց տաղտուկը փարատելու:

Կ'ուսը մտիկ կ'ընէ և աւելի կ'զուշակէ քան կ'լսէ
այս խօսքերը:

Ե՞րբ յըրեկն կ'ըսուէ կոհակներ,
Անձեհեր եղբր, ո՛ր է՞ սիրահանս,
Երբ նաւակն զի կ'զգամ Կեղեմ յօր,
կ'ձէ՞ծաղի՞ ես ձեք թեղի՞ն ցասման վրայ . . . :

Թարմ է ձայնն ու հրաշիր: Անշուշտ երգիչը սի-
րահար պիտի լինի . . . : Այս մտածմունքը կ'ծագի
կոմսին մտքին մէջ, և իր սրտնեղութիւնը կ'աւելնայ.
«Ուրեմն կան մարդիկ որ կ'սիրեն և կ'սիրուին . . . »
կ'ըսէ նա իւրովի բարկանալով, և կ'նախանձի ան-
ծանօթ նաւավարին վիճակին վրայ:

Բայց ձայնը լռեց, և այժմ ճամբուն վրայ ձիւ մը
կանոնաւոր արշաւն է որ կ'հնչէ: Մառաստանին մօտ
ձայնը կ'զաղրի: Անտարակոյս ձիււորն սկսած է
ծանր ծանր յառաջանալ . . . :

Գրեթէ նոյն պահուն՝ ահա կ'շարժին կ'անցնին
գիւղական սայլակներու թափոր մը՝ որոց անիւներն
կ'ոտոտտեն աղմկալի ճամբուն կողմներուն վրայ,
մտրակի կրկնակի շառանջումներ կ'լուին և սրար-
շաւ երիվարներու վրնջունները: Կ'ուսը կ'տեսնէ նաև

մերթ ընդ մերթ ծառերուն մէջէն լապտերներու
կամ ջահերու շարժուն շողերն որ այդ թափորին
ընթացքը կ'լուսաւորեն: Կ'լսէ երգեր զոր կ'ընդհա-
տեն քրքիջներ և զուարթագին հարցումներ՝ որ ան-
շուշտ սայլակէ ի սայլակ կ'փոխանակուին . . . :

— Ուրեմն կան մարդիկ որ երջանիկ են, կ'ըսէ նա
վերստին իւրովի, և խնդալու պատճառ ունին . . . :

Այս երազային մտածմանց մէջ ընկղմած կ'մնայ
կոմսն և իր աչերն անջրպետին մէջ մոլորած . . . :

Երկին կ'մթաղնի: Անձրևի քանի մը կաթիլներ
կ'սկսին վազել: Գիշերային թռչուն մը, դղեկին հին
պատերուն ընտանի մի հիւրն, ծանրապէս կ'թռի
պատուհանին առջև և երկու երեք մեծ չրջաններ
կ'գծէ, և իր լսին թևերով օդը զարնեղն ետև՝
կ'երթայ թառիլ կաղնիի մը տերեւազուրկ կատարին
վրայ՝ որ իր ձիւղերը կ'տարածէ դէպ ի դղեակն:
Անդ՝ այդ թռչունը կ'սկսի երգել իր ողբազին և
զուժարեր երգը՝ կոմսին վրայ շէշտակի արձակելով
իր նայուածքն որ գիշերայն լուսաւոր կ'երևին:

Շէօնտօրփի վրայ այս տեսքն տխուր տպաւորու-
թիւն ընելով, իր ձեռքը կ'զարնէ որպէս զի թռչունը
թռի երթայ, բայց չյաջողիր: Համբերութիւնը հատ-
նելով՝ կ'մօտենայ գինադարանին, հրացանակ մը կը
առնու: Գիտէ որ լեցուած է այն, կ'ուղղէ դէպ ի
թռչունն՝ որ միշտ կ'նայ իրեն անշարժ՝ և կ'քաշէ:

Սկահակին վառօդը կամաց կամաց կ'որոտորի և
հրացանակն բաւական ժամանակ անցնելն ետք
կրակ կ'առնէ: Գիշերային թռչունն՝ որու շղարներ
գնդակն՝ պայթումէն կ'թռի և անհետ կ'լինի: Բայց

ծառաստանին մէջ՝ գրեթէ զզեկին ստորոտը՝ սուր ճիւղ մը կ'հնչէ:

Կնկան մը ճիւղն է. այս մասին բնաւ տարակոյս չկայ: Արդեօք զնդակը զարկաւ անձ մը . . . թերևս յետամնայ անցորդ մը: Բայց այնպիսի ժամանակ երբ ամեն մարդ կ'քնանայ զզեկին մէջ՝ ո՞չ կրնայ դուրսը գտնուիլ: Կարելի է սենեկապանուհի մ'է, թերևս խոհանոցի աղջիկ մ'որ սիրային արշաւան մ'ընելու ելած է: Բայց այդ ճիւղն իրօք լսեց կոմսը թէ ոչ այնպէս կարծեց որ լած է: Միթէ իր յուզեալ զգայարանաց պատրանքը չէր այն: Ամեն ինչ լուսթեան մէջ է նոյն պահուն: Բնդ ունայն ականջ կ'դնէ. այլևս բան մը չլսեր: Անտարակոյս իր ականջը զինք խորած պիտի լինի:

Եւ սակայն կոմսը շատ յուզուած կ'երևի: Եթէ իրօք բան մը պատահած է . . . : Իր պարտաւորութիւնը չէ՞ դուրս ելնել և տեսնել, ստուգել որ բան մը չէ հասած, և եթէ արդարև զիպուած մը պատահած է, վրարուր անձին օգնութեան հասնիլ: Արդէն շատ դանդաղ կ'շարժի. պարտի որոշել և քննութիւն մ'ընել: Ուստի սեղանին վրայ դնելով հրացանակն որու փողը տակաւին կ'մխայ, կ'առնու կանթեղն և զզեկին սանդուղէն վար կ'իջնէ:

Վարը՝ փոքրիկ դուռ մը կայ ծառաստանը տանող զայն կ'բանայ, կանթեղը կ'թողու սանդուղին վերջին աստիճանին վրայ և դուրս կ'ելնէ: Գիշերը բոլորովին մթնցած է և անձրևն կ'սկսի ուժգին վազիլ: Կոմսը կ'յառաջանայ ծառերուն տակ և քանի մը քայլ կ'առնու այն կողմն ուսկից կ'կարծէ թէ ազդակն ելած է:

Շառաստանը բոլորովին լուսթիւն կ'ախրէ:

Կոմսն ոչ կ'տեսնէ և ոչ կ'լսէ բան մը, եթէ ոչ ձիու մ'արշաւն ի հեռուստ: Եթէ իրօք ճիւղ մ'ելած է, անշուշտ զիշերային թափափիկ կնկան ճիւղ պիտի լինէր, արդ իւնք հրացանակի պայթումին պատճառած երկիւղին: Հետևապէս՝ սղորալի հետևանք մ'ունեցած չէ զնդակը:

Սակայն կոմսը միտքը կ'դնէ քննութիւն մը բանալ հետևեալ օրն որպէս զի իմանայ թէ ո՞ր սպասուհին յանդգներ էր՝ սիրային եռանդով մղեալ, այնպիսի անպատէհ ժամուն դուրս ելնելու: Կ'փափաքի այս մասին ամեն կասկած փարատել: Կ'առնու վերստին կանթեղը, դուռն ետևէն կ'դոցէ և սանդղէն վեր կ'ելնէ:

Երբ կոմսը կ'անցնի այն գաւթէն որու վրայ կը բացուի կոմսուհւոյն սենեկին դուռը, կ'սորհի որ քաղաքավարական աններելի պակասութիւն մ'ըրած պիտի լինէր եթէ անփայթ մնալով չերթար չհարցնէր կոմսուհւոյն թէ արդեօք անհանգստութիւնն դադարած և զլիսու ցաւն անցած է:

Ո՞րքիտէ, թերևս լած էր և հրացանակի դժբաղդ պայթումն և . . . սիրտը թունդ ելած էր: Իր պարտաւորութիւնն էր այդ մասին անոր բացատրութիւն մը առլ:

Շատ կարելի է նաև որ փոթորիկն՝ նոյն պահուն սաստկանալով հեռուն՝ և հետզհետէ մօտենալով, իր ցաւերն աւելցուցած են . . . : Այսպէս կոմսը կը հնարէ այլ և այլ ընտիր պատճառներ այս ուշկեկ այցելութիւնն արդարացնելու համար . . . :

Քէն չուզեր նա խոստովանիլ, սրտին խորը վատ խորհուրդ մ'ուներ, որմէ կ'չիկնի: Այդ չէ՛, այդ անհնար բան է: Անշուշտ պիտի սպաննէր այն անձն որ այդպիսի ենթադրութեամբ մը կ'ոմսուհւոյն պատուոյն արատ բերէր . . . : Բայց վերջապէս իրաւունք ունի ստուգելու խնդիրը:

Կոմսն Անդոնիայի սենեկին դրան առջևն է: Պահ մը վարանելէն ետև՝ ներս կ'մտնէ առանց չուղի մը հասնելու: Ակնարկ մը նետելով կնոջը վրայ բոլորովին սիրտը կ'հանդարտի:

Անդ է Անդոնիա իր անկողնին վրայ տարածուած՝ գլուխը պատին կողմը դարձած: Եւ ոչ իսկ շարժում մ'ըրաւ: Անտարակոյս լսած չէ կոմսին մուտքը և խորունկ կ'քնանայ:

Եթէ կոմսն ուշադիր մտիկ ընէր և եթէ երկնից երկարատև գոռումներն ի հեռուստ՝ թոյլ տային իրեն ականջ դնել, անշուշտ պիտի լսէր թշուառ կնոջ սրտին բախմունքը:

Կոմսը ամօթապարտ մնաց իր կասկածներուն համար: Երանի թէ կ'ոմսուհին բնաւ չգուշակէր սոյն կասկածները . . . : Իր ոտից մատներուն վրայ քալելով դուրս ելնելու ժամանակ՝ կ'ոմսը անզգուշութեամբ ձեռքը կ'կոթնցունէ թիկնաթոփ մը յենակին՝ որ ծածկուած էր իրարու վրայ նետուած ըզգեստներով՝ այնպիսի անկարգութեամբ որ ի սկզբան աչքէն վրիպեր էր: Իր մատներուն ներքև տամուկ բան մը կ'ըզայ:

Կոմսը կ'առնու այդ տամուկ առարկան ու կ'ըննէ: Սև տանթելէ լոգիկն էր զոր կ'ոմսուհին սովորաբար

իր գլխուն վրայ կ'նետէ երբ ծառաստանն իջնէ քիչ մ'ուշիկի, որպէս զի երեկոյեան խոնաւութենէն պահպանուի:

Կարծես թէ այդ լոգիկը անձրևէն թրջած էր: Սև մետաքսէ պարեգօտին վրայ՝ որ մօտն էր և զոր կոմսըն այլայլութենէ դողդոջուն ձեռնովն կ'շօշափէ մըտաւանջութեամբ, նոր վազած ջրի կաթիլներու մի և նոյն նշանները կ'գտնէ . . . : Բայց անձրևն ժամը տասնութէն ետք սկսաւ . . . : Արդեօք իրաւ է . . . : Կասկած մը . . . ծանր քան կասկածն՝ վատախտու դութիւն մը կ'ոմսին սիրտը կ'խորտակէ . . . արիւնը զլսին կ'զարնէ . . . : Ետ կ'ը առնայ և՛ ընդ առաջ ծռելով՝ բարկութենէ դէմքն այլակերպած՝ սոսկալի ակնարկ մը կ'արձակէ դէպ ի անկողինը:

Քնէած կիներն անչարժ կ'մնայ:

Այն ժամանակ կ'ոմսն ինքզինք գտնելով և իր բարձր հասակը ձիգ, դիմակը պաղ ու անթափանցելի՝ դատաւորի մը պէս ծանր ու կանոնաւոր քայլով մը դուրս կ'ելնէ:

Հապիւ թէ կ'ոմսը սենեկէն դուրսն է՝ որ դժբաղդ կիներն անկողնին մէջ՝ իրը զսպանակէ մը մըլեալ, կ'եւնէ կ'նստի. ճակատը բոլորած է՝ իրրև պատան՝ արտորնօք կապուած թաշկինակ մը, դէմքն կապտակոյն դեղնութիւն մ'ուներ և իր առ սարսափ խտրոցած աչերն կ'սեւեռէ այն դրան վրայ որմէ ելնելով իր ամուսինն աներևոյթ եղած էր:

Բ:

Պէլա իր ձգած տեղը գտաւ ձին: Կ'քակէ զայն, թեթեակի կ'նստի թամբին վրայ և սրարչաւ կ'մեկնի: Շուտով կ'հասնի գետին եզրը: Անձրևը բաւական ուժգին կ'վազէ: Մրրիկն՝ որ երկար ժամերէ ի վեր օդին մէջ կ'տատանէր, կ'պայթի՝ թէև բաւական հեռու է: Արևմտեան կողմէ՝ Ալիէննա քաղաքին ուղիւ թեամբ՝ երկին մերթ ընդ մերթ կ'վառի կարմիր նշոյններով՝ այնպէս որ կարծես թէ հրդեհ մ'է որ կը բռնկի: Կայծականց զղրղիւնն՝ երկնային արծառանքներէ կրկնուելով՝ հեռուն անընդհատ որոտում մ'առաջ կ'բերէ: Ի զենիթ՝ ամպերը դեռ բաւական ցանցառ են և այլանդախորէն կարուած ծերպերէն թեթեւ լոյս մը կ'հոսի: Այդ ամպերը ծանր ծանր կ'կուտակին վերին հոսանքի մը մղմամբ, մինչդեռ որոտմունք ևս քան զևս կ'սաստկանան: Մրրիկը կը մօտենայ:

Պէլա քիչ մը հեռուն կ'տեսնէ լաստափայտն գետափին կապուած: Եթէ գալու ժամանակ անխոհեմութիւն սեպեց մտնել լաստափայտը, ի դարձին՝ աւելի ևս զգոյշ պարտաւոր էր լինել զայն բռնելու: Իր գալուստն Օրթի դղեակը կրնար կասկած գրգռել: անշուշտ ամենէ առաջ լաստավարը հարց ու փորձի պիտի ենթարկուէր: Ասոր վկայութիւնը շատ ծանր հետևանք կրնար ունենալ՝ եթէ յայտնէր թէ

կէս գիշերէն քիչ մ'ետք՝ ճիւղոր սուր մը գետէն անդին անցուցած էր . . . : Ուստի՝ Պէլա՝ ինչպէս արդէն ըրած էր, գեղակին շուրջը կ'դառնայ՝ թողլով անոր տափակ ափին մօտ կեցած լաստն, ու արդէն ցամաքն ելած տեղը կ'հասնի:

Նոյն միջոցին իսկ փոթորիկը կ'հանդարտի: Անձրևը կ'զաղրի և լուսնակը կ'եւնէ ամպէ մը՝ Դանուրի հոսանքին վրայ ցանելով մանր չողեր և լուսաւորելով դիմացի եզրն որ կ'տարածուի հեռուն իր մեծ գիւղովն՝ այնքան աղմկալի ժամ մ'առաջ, և այժմ լին ու հանդարտ:

Բայց փոթորիկին հանդարտութիւնն երկար չուներ: Յանկարծ բռուն հով մը կ'սկսի փշել՝ գետին երեսը լուսաւոր կոհակներ կ'փրփրին, հեռուն կ'քշուին մրոտ ամպեր որ կարծես թէ արագութեան պայքար մը կ'մղեն երկնից դեռևս պայծառ մասերն արչաւելու: Մրրիկն վերստին կ'գոռայ: Այս մութ ու շարժուն կամարին ներքև խաւարը գրեթէ կատարեալ է:

Բայց Պէլա հոգ չըներ բնաւ: Փոքր ինչ առաջ պատահած օդի հանդարտութեամբ կարող եղեր էր իր ճամբան գտնել: Այս կ'բաւէր իրեն. վարանելու հարկ չկայ: Ինչ որ արդէն մի անգամ ըրաւ, վերստին կրնայ ընել, և բռնաշունչ հովը չպիտի զօրէ արգիւլել իր ընթացքը:

Պէլա տենդային իրձ մը կ'զգայ հեռանալու այդ ափերէն . . . : Եթէ դիպուած մը, եթէ հանդիպում մը, պտտահար մը երևան հանէր որ ինք գետին այս կողմը ներկայ կ'գտնուի, իր այս ներհայութիւնն սուսկալի նշան մը պիտի համարուէր . . . : Իր անխո-

հեմութեան պատճառաւ կարծէ տեսնել Անդոնիան կորսուած, մինչև որ դեռն նէրա և իր մէջ չգլու- նուէր . . . : Այն ժամանակ միայն պաշտելի կլինն աղահով վիճակի մէջ պիտի համարէր . . . : — Մն անդր, իմ քսջ Սղէլլօ, նէրա համար է . . . : » Եւ Պէլա սեղմելով ձիուն կողերն իր սրունքով ջուրը կ'մտնէ արիարար:

Գեաին առաջին թեւէն կ'անցնի նա առանց մեծ դժուարութեան: Սակայն կարծածէն աւելի կ'չեղի ճամբէն՝ հոսանքին պատճառաւ որու զբուլթիւնը սաստկացած էր հովին մըմամբ: Կղզւոյն վերին ծայրը կ'ելնէ նորէն: Սղէլլօ դժուարաւ կ'քալէ աւազին մէջ, կ'սահի տղմուտ հողին վրայ՝ երբ դետե- գրէն կ'հեռանայ, և ի միման կ'գայթի ծառերու ար- մատներու մէջ:

Փոթորիկն յանկարծ կ'այայթի կատաղորէն: Հով մը կը վիչէ մրրկալի, ալէկոծ՝ և դուժալի գոռումներ կ'արձակէ: Այնպէս կ'թուր որ անտեսանելի ձեռք մը ծաւալեր էր յեղակարծ երկնից տարածութեան վրայ սև անթափանցելի վարագոյր մը: Հեզեղանման անձրև մը կ'վազի և ջուրը մտրակելով կ'ճղիզիէ: Դանթն՝ ահեղ ու սուր շննդով մը՝ կ'ծրագրէ յան- կարծ ամպէն վրայ հրային ահաղին գիկզակ մը, կղզ-ւոյն միւս ծայրն կ'իջնէ, կ'զարնէ բարձր սօսի մը և զայն խորտակելով գետինը կ'տապալէ: Անընդհատ կ'յաջորդեն իրարու փայլակ, որոտում ու ամպրոպ: Այն միջոցին որ կապտագեղ լոյսն գիշերային ան- թափանց խաւարին հետ փոփոխակի կ'ընդհատին, համայն հորիզոնը կ'երևի, կ'երևի գետն՝ որ ծովու-

չափ անհուն երևոյթ մ'առած է, կղզիներն՝ իրենց մեծ ծառերով որ հովէն կ'գալարին ու վար կ'հակին, կ'երևին երկին և իր սևաթոյր ամպերն որ ահեղա- դոջ մրրկէն կ'քշուին հեռուն: Բնութեան տարրներու այս ալէկոծ վիճակին մէջ՝ գետէն անցնելու փորձն արդարև յիմարական ձեռնարկ մ'էր՝ որու առջև ուրիշ ան՝ մը քան Լամանի պիտի ընկրկէր: Բայց այդպիսի բան մ'անոր մտքէն իսկ չանցաւ:

Գեաին աջ կողմն ելնել, զգալ որ իր սիրած կլինն վտանգէն ազատ է, այն վտանգէն որու ենթակայ կը մնար նէ քանի ինք ներկայ գտնուէր Օրթի չըմակա- ները, Պէլաի համար անյողողդ դաղափար մը, ան- զուսպ պաշարում մը դարձած էր: Նա չպիտի սպա- սէ իսկ որ փոթորիկը հանդարտի: Այլևս չբանադա- տէր նա: Գերագոյն զորութեան մը մըլուելով՝ ընդ առաջ կ'սուբայ: Պէտք է որ անցնի գետէն, և պիտի անցնի:

Փայլակներու լուսին շնորհիւ Պէլա որոշեց իր երկ- րորդ մեկնակետն, և Սղէլլօն այն կողմը կ'ուղղէ: Բայց երիվարը վտանգէն վախճալով կամ զգալով որ ու- ժաթափ կ'իինի, թերևս գերագոյն ազդարար բնազ- դումով մ'որ սատկ պտանցի նախազգացումը կը տայ աւելի կենդանիներու քան թէ մարդկան, կ'ղի- մադրէ և գետը մանելու կ'մերժէ: Երկու անգամ ազնիւ կենդանին կ'ճախորէ, և Պէլա առաջին անգամ կ'ստիպուր իսթան գործածել: Սղէլլօ կ'հնազանդի և մանելով գետը կ'սկսի լողալ:

Բայց դեաափէն քիչ մը հետի, գետն՝ որ վազած յորդառատ անձրևներէն ուսած էր՝ ահաւելի տրա-

գութեամբ կ'հոսի: Ձին ուժգնապէս կ'մաքառի բայց հազիւ կ'յառաջանայ: Ծառ չանցնիր յոգնութեան ակներև նշաններ ցոյց կ'տայ. քանի քանի անգամ իր գլուխը ջրին տակ աներևոյթ կ'լինի: Այս յուսահատալիսն պայքարն մնացած դոյզն ինչ ոյժն ալ կ'ըստ պատէ, և Պէլա կ'հասկնայ որ՝ հոսանքէն մղուելով՝ նկուն և յոգնարեկ՝ ձին ընդ առաջ կ'քշուի և շուտ շուտ կ'չեղի: Հրավառ երկրից ներքև՝ ընդ ազօթ կը նշմարէ հեռուն, շատ հեռուն՝ այն կղզին որու վրայ կ'յուսար ելնել:

Տարօրէն բանդագուշանօք՝ այնպէս կ'թուի Պէլայի թէ ինք անշարժ է և թէ կղզին է հոսանքն ի վեր ելնողը, այնքան շուտ՝ որ գիշերայն խոյս տուող ուրուականի մը կ'նմանի: Օ՛ն անդր, տարակոյս չկայ որ կենաց վտանգ կայ. բայց իր հոգին անվեհեր կ'երևի այդ վտանգին առջև:

Պէլա ասպանդակները կ'հանէ, թեթևակի ջուրը կ'իջնէ բռնելով ձիուն բաշն և ինքն ալ կ'սկսի լուզալ: Կենդանին՝ բեռէն թեթևցած, քիչ մ'ոյժ կը առնու և մի քանի կանգուն յառաջ կ'երթայ: Բայց իր վերջին ճիգն է այս: Պէլա ընդ ունայն կ'զրգուէ գոյն իր ձայնովը. ինքն ևս՝ իր համազգեստէն նեղուելով՝ դժուարաւ կ'լողայ և մեծ նեղութիւն կը քաշէ ջրին երեսը մնալու համար: Փոքր առ փոքր իր անդամները կ'կարկամին. իր սառած ձեռները կը թողուն ձիուն բաշը, կոհակները կ'թաւախն և գըլխուն վրայէն կ'անցնին: Այն ժամանակ կ'հասկնայ որ իր կորուստը մտաւուտ է:

Եւ մեռնելու միջոցին՝ Պէլայի աչաց առջև կ'ներ-

կային իր երիտասարդութիւնն և մինչև անգամ մանկութիւնը, բոլոր այն գեղեցիկ տարիներն որ ծնունդ տուած են ոսկեդոյն երազներու, սիրուն յոյսերու և պատրանաց: Մտովին կ'տեսնէ նա վերստին այն հունգարական մեծ դաշտերն ուր սրարչաւ ման եկած էր օդը ծծելով լիաբերան, այն ընդարձակ դաշտերն ուր այնքան նախճիրներ գործած էին իր նախնիք, Լոմանիի ազգատոհմն, որ իրեն հետ պիտի մարի: Պէլա անոնց պէս մեռնելու երազած էր՝ բաց արևուն . . . և չէ թէ այսպէս փառազուրկ մահուամբ՝ մութ գիշերուան և աղմուտ գետի մը մէջ . . . :

Նթէ ոչ իր հայրենի երկրին, գէթ ներա համար է որ կ'մեռնի, և կ'մեռնի սիրուած . . . : Այսպիսի ճակատագիր մը միթէ չէ՞ միշտ գեղեցիկ . . . : Ապա աշխարհային բաներէ հեռանալով՝ իր հոգին կ'բարձրանայ դէպ ի Սրարիչն և գերագոյն աղօթքով մը կ'հայցէ անոր գթութիւնը . . . :

Մրրիկը անցաւ. անձրև ու փայլակ դաղրեցան: Անամպ երկնից երեսը լուսնակն կ'երևի գեղաժպիտ՝ աւելի շողջողուն քան երբէք. իսկ իր ճառագայթները կ'լուսաւորեն՝ մեծ ու դեռևս ակէկոծ գետին երեսը ծաւալող բեկեալ ձիւղերու և ամեն տեսակ բեկորներու մէջ՝ ձիւղերին և իր ձիուն անկենդան մարմիններն՝ որ ջրին շաւղին կ'հետեւին, հոսանքէն գլորելով, աղմուտ կոհակներէն տատանելով և կիսովին ջրամոյն:

թ.

Հոծ բազում թիւն մը կ'խոսնի Բրադէր փողոցին մէջ՝ Գարլ-Թատրոնի լուսափայլ ճակատին առջև: Կազին անախորժ լոյսը կ'դրոշմէ զիմաց վրայ իր վառվառն նշոյլներն և սալարկին վրայ կ'հատանէ սև ստուերներ որոշած իր: Ահա այն իրիկունը պիտի տրուի վիէննական բարձր ընկերութեան կազմաւորած չքեղ ներկայացումն՝ ի նպաստ Դէդէլի ողողելոց: Վասնզի այս է իրօք Դանուրի ողողմամբ աւերուած զիւղին անունը՝ զոր չէր կրցած միտքը պահել պատուական Գամնիցն՝ ի մեծ ցաւ Այդէնսդէյն իշխանուհւոյն:

Համբաւ ելած էր թէ այս ողորմասիրական հանդէսն պիտի գերազանցէր իր չքեղութեամբ մինչև այն օր տրուած համանման հանդեսները: Հետևապէս դուրսն անհամար էր հետաքրքիրներու դրոհն, թէև ասոնք ուրիշ հաճուք չունէին վայելել, եթէ ոչ թատրոնի ճակատին վրայ փայլող լուսաւոր լարերուն տեսքը և կառաց անցքն, ուսկից մեծ դրան առջև կ'իջնէին ներս մտնելու հրաւիրեալ բազում օր մահկանացուները:

Թատրոնին գրասենեակները գոց էին, համակ սրահը կանխաւ վարձու բռնուած լինելով: Ամենէ անշուք տեղերն անգամ՝ թէև մեծազին, առնողներ գտնուեցան: Առատ եղած էր անշուշտ հասոյթն, և կ'հաւաստէին թէ՛ 30 հազար ֆիօրինն անցած է:

Դէզադէզ ծաղիկներով և բոյսերով զարդարուած գաւթէն կ'մտնեն նորեկ հանդիսականներն չքեղօրէն լուսաւորուած սրահը: Նուապատիկ յարկով օթեակներն՝ ուր նստած էին պերճօրէն հագուած ու չքուած կանայք, իրենց ուսերն ու թեւերը մերկ, ակնախափող կիսաշրջանի ձևով կ'պարզուէին աչաց՝ բիւրեղեայ գնդակներով զարդարուն աշտանակներու ներքև: Անդ ներկայ է Վիէննայի արևուական դասն, որ բռնած է բոլոր սրահն, մէն մի հանդիսական պատրաստ խրայնոց ծափեր շուայլելու՝ երբ որ ժամանակին տեսարան ելնեն:

Սրահը լի է, և վարագոյրը դեռ ևս կ'դժկամակի բացուելու, թէև հարկ էր որ բացուէր՝ առ նուազն կէս ժամ առաջ: Սակայն և ոչ մի հանդիսական տրտունջ կ'յայտնէ: Ի՛նչ իրաւամբ որ մարդ բուն արուեստագէտներէ ժամապահութիւն կ'պահանջէ, չէ կարող նոյնպէս ճշտութիւն պահանջել դանազան տարրներէ կազմուած թատերական խմբէ մը: Միւս կողմէ սրահին ակնապարար տեսքն այնքան ուշագրաւ է, որ հանդիսականը մտադիւր կ'յորդորուի համբերութեան: Նոյն պահուն փոխադարձ տեսահանդէս մ'է որ կ'շարունակուի: Դիտակները կ'ծռին գէպ ի երաժշտարանի թեւաթուղներն և ապա կ'բարձրանան գէպ ի վերնատունն՝ որ այնքան վայելուչ ու գեղազարդ երևոյթ մը կ'ներկայէ որքան ստորին օթեակները:

Մի օթեակէ միւս օթեակն ընտանի թեթև բարևներ կ'փոխանակուին և ժպիտով մը կ'չէշտուին: Չոր ձայնով մը բացուած ու փակուած հովահարներ:

բու զռնչիւնին կ'խառնուի կիսաձայն խօսակցու-
թեանց շիտթ ու մեղմիկ միմունջը: Կանխաւ մեկ-
նութիւններ կ'տրուին ներկայելի տեսարանին վրայ:
Իրազեկ անձեր կ'նկարագրեն ազգեցիկ տեսիլներն
ու հագուստներն, ծրագիրը կ'քննուի, որ գրուած է
քառակուսի և Գանուբեան կապոյտի գունով մա-
գաղաթի մը վրայ՝ կոկիկ պատկերներով զարդարուն:
Բարձրաձայն կ'կարդան շատեր նշանակուած անուն-
ներն և մէն մի դերասանի կ'ուղղուին անդու հա-
մակրական կամ կծու դիտողութիւններ:

Բայց անտարակոյս այս գիւնքուան ամենէ հրա-
պուրելի դէպքը պիտի լինի Շէօնտորֆի նորատի կում-
սուհւոյն ներկայութիւնը՝ վերջին կենդանի պատկե-
րին մէջ: Հազիւ մի քանի անձեր կրցած էին տես-
նել զինքն՝ Վիէննայ վերադառնալէն հետէ: Իր դե-
ղոյն վրայ, որ այսօր, ինչպէս կ'հաւատեն, կառա-
րելութեան հասած է, զմայլմամբ կ'խօսին: Իշխա-
նուհւոյն այս կերպ հանդիսաւոր մուտքն ընկերու-
թեան մէջ, առաջին անգամ ցոյց տալով ինքզինք
հանդիսականներով լի սրահի մը՝ իր գեղեցիկու-
թեան բոլոր ժայլովն և ուշագրաւ շքեղ արդ ու զար-
դովն՝ բնապէս տարօրինակ կ'երևի և ամենուն հե-
տաքրքրութիւնը յետին ծայր կ'շարժէ: Բաց աստի՛
կայ նաև բերուղակի մը վրայ ահաւոր պատմութիւն
մը զոր ամեն մարդ մեղմաձայն կ'կրկնէ և որ, եթէ
թերահաւատներու ժպիտը կ'զրգուէ, ջլուտ անձերու
սարսուռ կ'ազդէ:

Այս ու այն կ'պարծի թէ այդ զրոյցը լսած է
նոյն ինքն Քամիբիբի բերնէն և հարիւր անգամ կը

պատմէ՝ փոքր ինչ նենգամիտ յօժարամտութեամբ
մը: Քիչ մ'ևս և խորհրդաւոր գոհարով երևան պիտի
գայ կոմսուհին: Առանց աւելորդապաշտ լինելու՝ շա-
տեր կ'պնդեն թէ անխոհմտութիւն է՝ խորհրդաւոր
բաներու հետ խաղալը: Վերջապէս շատեր համամիտ
կ'գտնուին ու կ'ըսեն թէ նորատի կնկան ընթացքը
չատ ծանր ու յանգուզն գործ մ'է: Արդարև՝ բե-
րուզակն այս երեկոյթին ամենէ կարևոր և մտադրաւ
առարկան է:

Վարագոյրին ներքնակողմն անհնարին շարժում
կ'տիրէ: Տեսարանին վրայ՝ փայտորմներուն շուրջ և
վիժակներուն միջև կ'տարուբերի ազմկայի ամբոխ
մը՝ որ ապշած մեքենապետներուն նեղութիւն կը
պատճառէ. նոյնպէս կ'երթևեկեն արդէն հագուած
դերասաններ, որ կ'վարժին այլ և այլ շահաւետ
դիրք բռնելու, պարաւորներ՝ որ աւստրօ-հունգա-
րական ազնուապետութեան մէջ նշանաւոր անուն
ունին, ապա արտօնաւորներ՝ որ բացառիկ շնորհով
ընդունուած են թատրոնի կողմնուղիներուն մէջ՝ որ՝
թէ և ի սկզբան սակաւաթիւ պիտի լինէին, անհամե-
մատ կ'բազմանան: Վիէննայի ամենէ անուանի հեր-
յարդարներն և սենեկապանուհիներն՝ որ այլաիօխ-
ուած էին զգեստադիրներու՝ կ'ըջին բազմահոգ:
Թատրոնի սովորական արուեստագէտներու օթեակ-
ներուն մէջ կ'երևին Միօրեայ դերասանուհիներ որ
իրենց սիրուն ղէմբին վրայ այգպիսի ճարպիկու-
թեամբ կ'տարածեն չպարն որով ցոյց կ'աան ումանք
թէ շատ վարժ են այս մասին:

Պայիկային հանդիսով պիտի բացուի տեսարանը:

Սոյն հանդիսի հեղինակներն՝ Ալլէյնսդէյն իշխանն ու Մէլրի դերկոման՝ որ կ'ըզգումապատկին և իրենց թարգմաններուն կ'ընայլեն վերջնական հրահանգներ՝ յատկապէս ծանրանալով տեսչական մի քանի ձևերու վրայ որոց ներդործութիւնն անդիմադրելի պիտի լինէր, ինքնին շատ աւելի մտայող և անհանգիստ են քան ինչ որ առ երեսս կուզեն երելի: Իշխանուհին որ՝ արդէն առաջին արարի հազուատովը՝ պատրաստ է տեսարան ելնելու, կ'սաստէ յետամնաները, սիրտ կ'տայ վեհերոտ ու տատամոտ դերասուհիներուն, կ'յանդիմանէ անխնայ և զէպ ի սրահը կ'վանէ անգթարար այն տաղտկալի հանդիսականն, ներն որ անդ եկած էին առանց ո և է իրաւունք ու նենալու: Մինակ՝ Օլուսդա՝ վորբիկ իշխանուհւոյն կ'սպասեն: Նէ ևս կ'հասնի վերջապէս՝ զարմանալով որ այնքան ուշացեր էր և թէ այդ յապսղման համար հարկը ֆիորին տուգանքի կ'ենթարկուէր՝ ի նպաստ ողողելոց: Եւ ահա ամեն մարդ պատրաստ է:

Մէլրի՝ երաժշտական պաշտօնին յատուկ ցուպը ճեռք առնլով՝ արուեստին կանոնին համեմատ զատ զատ միջոցներու մէջ՝ կ'զարնէ երեք ամուր հարուածներ: Նուադախումբը կ'սկսի բացման եղանակն և երբ վերջին նուազը կ'աւարտի՝ վարադոյ ըը ծանր ծանր կ'ըբացուի չքեղազարդ տեսարանի մը վրայ ու կ'ներկայէ Ռինկը կամ Վիէննայի պուլվարը քաղքին ամենէ չէն վայրը:

Դժուարին պիտի լինէր Նիպէլանկէնէ համառօտագիծ նկարագիրն իսկ ընել: Այս ծաղրարանական երկն՝ արդիւնք երկու սրամիտ մարդոց աշխատակ-

ցութեան, կ'վստար շողուն և սուր խօսքերով և միանգամայն անակնկալ գաւերով: Կատարեալ եղաւ յաջողութիւնը: Թատերախումբը՝ տեսչուհւոյն օրինակէն և հանդիսականներուն քաջալերական աղաղակներէն ոգևորուած՝ հրաշալի խանդ ու եռանդ ցոյց: Այս իրաւ է որ Օլուսդա իշխանուհին երկու անգամ ժամանակին տեսարան չելաւ, բայց Ալլէյնսդէյն՝ որ բարեբաղդ օրէն ներկայ էր, երկու անգամուն ալ շտրուեակեց անպատրաստից տրամախօսութիւն մը զոր հեղինակներն իսկ անյարմար չպիտի գտնէին, մինչդեռ հանդիսականներուն համար անտես անցաւ և որոտնդօտ ծախահարութեամբ ամենքը յայանեցին իրենց գոհունակութիւնը: Երբ վարագոյրն իջաւ՝ վերջնական շրջտողէն ետք՝ որով կ'աւարտէր երրորդ արարը, բոլոր դերասանական խումբն ի տես կոչուելով, հանդիսականներուն ցընծաղին ծախներն ընդ ունեց:

Ինչպէս յայտնի է, երեք գեղատեսիլ կենդանի պատկերներ պիտի աւարտէին այս ներկայացումը: Արդէն Մաքարտի և Յնժէլի, այս երևելի պատկերահանները կարդաղրած էին թէ ինչ կերպով պիտի խմբուէին քսանէն մինչև երեսուն անմիկ մէն մի պատկերի համար, ինչպէս որ պատրաստած էին հազուատներուն տարազն՝ որ մեծ մասամբ թանկագին կերպասէ շինուած էին: Իսկ արքունի թանգարանէն առած էին հին գեղեցիկ զէնքեր: Այս արտասուլոր չքողրութիւնն ելեկարական լուսոյ ներքև՝ յառաջ պիտի բերէր, ինչպէս իրօք բերաւ, հմայական տպաւորութիւն մը:

Բաւական երկար միջնարարէ ետք՝ վարագոյրը բացուեցաւ, և ապա հետզհետէ իջաւ սաստիկ ծափահարութեանց մէջ՝ առաջին երկու պատկերներուն ներկայացումէն վերջն, որոց մին կ'պատկերէր այն հանդէսներն որ կատարուեցան երբ Աւոն դուքսն հիմնեց Աեմպէրկ քաղաքը, միւսը՝ Վալ սոլէյնի բահակն՝ որ Երեւանամեայ պատերազմի համազգեստներն ի հանդէս հանելու հետաքրքրաշարժ պարագայ մ'է: Կ'մնար միայն պատկեր մը, այս է «Մարդարիտ իշխանուհւոյն գալուստը Հունգարիոյ թագաւոր Պէլայի արքունիքը» և այս այն պատկերն էր որու անզուսպ անհամբերութեամբ կ'սպասէին հանդիսականներն և որու մէջ պիտի երևէր Շէօնտորֆ գեղանի կոմսուհին:

Անդոնիա և իր ամուսինը դեռ առաջին իրիկուն մտեր էին Վիէննա: Տակաւին չէր անցած քառսուն ութ ժամ այն չարաչուք զիշերէն ի վեր՝ երբ Պէլա և նէ հազիւ մի քանի վայրկեան տեսակցեր էին: Այս երկու օրերն դեռատի կնիկան անչափ երկար և դառն երևցեր էին, վասն զի իր մտաց մէջ կ'դառնային անդուլ երկիւղալի խորհուրդներ: Դեռ ևս չէր դադարած այն սարսափն որով համակուեր էր նէ այն միջոցին որ կոմսն իր սենեկին մէջ պահ մ'երևցեր էր լուռ ու մունջ, մինչդեռ ինք սուտ քուն եղած էր: Արդեօք կասկած մ'ունէ՞ր անցած դարձածին վրայ: Այս էր յարամամ իւրովի ըրած հարցումն մտաւանջ, թէ և կոմսը բնաւ իր վարմունքը չէր փոխած, քանի որ իր սովորութեան համեմատ, միշտ յարգական եղանդ և հոգասէր փոյթ կ'ցուցնէր իրեն, թէ և

նէ կ'կարծէր անսնել իր ամուսնոյն այս ընթացքին մէջ տեսակ մը կեղծիք՝ զոր իր կնային բնազդովը կ'զուշակէր:

Անդոնիա շատ աւելի լուռ պիտի համարէր որ իր ու ամուսնոյն մէջ կոխ մը ծագէր քան թէ այս անստուգութիւնը կրէր: Ինչու համար կոմսը չէր հարցաքններ զինք: Պատրաստ էր նէ ամեն բան ճակատաբաց ըսելու, իբրև կին մ'որ անպարտ է և իր խիղճը հանդարտ: Միթէ կոմսը կ'սպասէր որ կասկածները հաստատուէին ետև խօսի: Միթէ կ'յուսամբ գտնել այն լոյսը զոր կ'մնտուէր և չէր գտնէր այն թատերաբեմին վրայ ուր նէ Պէլայի հետ դէմ առ դէմ պիտի երևէր: Արդեօք կոմսը միաքը դրեր էր քննել իրենց զիրքը՝ զիտել իրենց դէմքը . . . : Եւ Անդոնիա կ'խորհէր ահարեկ որ լոմանին վերատին տեսնելով՝ մի գուցէ անկարող լինի ինքզինք զսպել:

Առաջի օրէն ի վեր՝ անշուշտ կ'զգար, այն բուռն այլալուծեանց պատճառաւ որով համակուած էր, թէ անբացատրելի Ֆրիդրիխական տանջանաց ենթակայ էր: Կսկծալի ցաւ մը կ'անցնէր մերթ ընդ մերթ իր կուրծքէն, մինչդեռ իր սիրտը կ'զարնէր անսովոր ուժգնութեամբ և արագութեամբ: Չէր հաղորդած նէ ուրիշի իր վիշտն որ կարծէր նէ թէ անցաւոր էր, և այնքան խնամօք կ'ծածկէր զայն որքան որ անայլալելի կայտառութեան մը քօղին ներքև կ'պահէր զինք պաշարող բարոյական կսկիծները:

Կանուխակի թատրոնք նալով՝ Անդոնիա հագեր էր արդէն Փրանսացի իշխանուհւոյ մը փառաւոր հա-

գուտոր և կանգուն կեցած էր զարդասիւնի մը մօտ: Իր չորս դին բոլորեր էին շատ անձեր, և ինք կ'սպասէր որ տեսարան ելնելու ժամը հասնի:

Մինչդեռ ականջ կ'դնէ անուշադիր իր շուրջը գանուող անձանց զովեստներուն, իր ակնարկը կը թափառի աջ ու ահեակ Լոմանին փնտուելու նպատակաւ, և կ'զարմանայ որ զանի շտեմներ: Աքանջելի է Անդոնիաի արդ ու զարդն: Հագած է նէ արծաթաթաթել զիւրակէ պարեգօտ մ'երկարատուումն ու քառաձեւ. իր կոճկէնը բաց է և ցոյց կ'տայ վզին ճիշտ բունը, մերկ են թեւերն որ դուրս կ'ելնեն լայն ու կախ թեղաններէ: Մարդարտեայ ցանցակերտ մը կ'զարդարէ շրջազգեստին առաջն, որու ձախ դին Ծրանսայի երկնագոյն գինանշանի վահանակն հիւսուած է եռաձաղկեայ ոսկեհուռ շուշանով: Իր սքանչելի դեղձանիկ մազերը ձակափն վրայայ ամբոստուած և երկու հոծ գիսակի ձևով հիւսուած, կ'բոլորեն իր դէմքն և գրեթէ մինչև ոտքը կ'իջնեն: Յետ կոյս՝ կ'ծածանի շղարշեայ երկայն քօղ մը ոսկեթել և արծաթաթաթել, որ աղամանդեայ մեծ շուշանով մը կցուած է դլխուն գազաթին վրայ, և որմէ կախուած է շափիղայի նուրբ լարով մը ձակափն մէջը և ծածկելով՝ ահագին բերուզակ մը:

Պարեգօտին տուար պիտի բառնայ մանկլաւիկ մը անգլիական գինանշանով. վասնզի Մարդարիտ՝ Վէքսէնի կոմսուհին, Անդլիոյ թագաւոր Հանրի Բի որդւոյն՝ Հանրի Գուր-Մարդէլին որբւարի կրնն է:

Անդոնիա հրաշագեղ էր այդ հագուստով որ սքանչելապէս իրեն կ'վայելէր, այն արքայաշուք շնորհովն և յետին ծայր վասնելու զլսի գիրքովը:

— Աեցցես, սիրելիս, փառաշուք կերպարան մ'ունիս, ըսաւ Ալդէյնադէյն իշխանուհին անցնելով, որ դեռ վերջին արարին հագուստովն էր — հրաշալի տպաւորութիւն մը պիտի ընես...: Ահա կ'տեսնեմ այն անուանի բերուզակն որու վրայ այնքան վայրահաշութիւններ կ'ընեն...: Ես բնաւ չարաշուք բան մը չեմ տեսներ անոր վրայ... բայց ո՞ր է ամուսինդ: Ո՛չ... ասոր համար չեմ ըսեր... յարեց նա ծիծաղելով և Շէօնսօրֆ կոմսը ցոյց տալով, որ նոյն միջոցին կարծեց թէ դինք կ'կոչեն, և սխաւ ծանր ծանր յառաջանալ զինուց շառաչմամբ: Իրօք յոտից ցղլուխ երկաթով պատած էր մարմինը, վասն զի ինքն ևս վերջին պատկերին մէջ պիտի երևէր:

— Ո՛չ, այս ամուսնոյդ վրայ չեմ խօսիր... շարունակեց իշխանուհին, այլ կ'ակնարկեմ Հուսեգարիոյ բարերազդ թագաւորին որու հետ երկրորդ ամուսնութեամբ պիտի միանաք... մի՛, մի պատէք ձեր ունքն, ցասկոտ ասպետ... ո՞ր է նայինք, Պէլան. վախնամ պիտի ուշանայ: Թո՞ղ երթան փնտուեն զինքն իր օթեկին մէջ: Վաղուց պատրաստ լինիլ պարտաւոր էր...:

Բայց օթեակը պարապ է: Անդ է միայն հագուստն որ իրեն կ'սպասէ: Պէլա դեռ ևս տարակից է, և մեծ զարմանք կ'սպասուէ այն պատանիներուն որոց սոյն հանդերձատուեն յատկացած էր: Ի՞նչպէս զանց ըրաւ իմացնել թէ չպիտի ներկայ գտնուի, եթէ անհանգիստ է, եթէ ո և է արգելք մը պատահած է: Բայց զարմանքը կ'աւելնայ: Սպոյակոյտի զօրական

մը՝ որ Ալլայէրդ արչիդքսին թիկնապահն էր, դալով կ'պատմէ թէ՛ Լոմանի՝ իր սիրական Սգէլլօ ձին հեծնելով՝ Պրուքի քանակն առանց հրամանի թողեր գացեր էր առաջի իրիկուն և այն ժամանակէն ի վեր չէր դարձեր . . . : Բանակին ընտրելագոյն մի սպային կողմէ այսպիսի տարակայութիւն մ'անմեկնելի է և արտասովոր ենթադրութեանց տեղի կ'տայ: Անշուշտ լոկ դիպուածի մը կարելի է վերագրել այսպիսի անպատեհութիւն մը: Անդոնիա վշտալի նախադգացում մը կ'ունենայ և իր սրտին բախում երբ կ'աւելնան: Սակայն կ'յաջողի նէ իր այլալուծութիւնը սքողել:

«Ննդ հակառակն՝ յուսանք, ըսաւ իշխանուհին, որ այս խորհրդաւոր տարակայութիւնն օրին մէկն պիտի բնապէս սլաքուի: Բայց այժմ՝ մեղի անվրէպ Հունգարիոյ թագաւոր մը կարևոր է:» Ապա պատանի մը տեսնելով որ առաջին պատկերին մէջ երևցեր էր և գրեթէ Լոմանիի հասակն ունէր, շուտ մը կ'հրամայէ անոր որ երթայ հագնի բացակային հազուստը: Առանց սպասելու անոր վերադարձին՝ կ'սկսին իսկոյն պատկերին անձերը համախմբել:

Նոյն պահուն՝ պայիկ մը Շէօնտօրֆ կոմսին նամակ մը կ'բերէ: Կոմսը պահարանը կ'պատռէ և կաղի մը լամբարին կ'մօտենայ որ կարդայ պարունակը: Դիտող մը կրնար նշմարել անոր մի սարսուռը: Բայց կոմսն ինքզինք կ'զսպէ և խմբին մէջ սաղարիւնով իր տեղը կ'բռնէ: Սակայն նոյն պահուն չմոռնար անբացատրելի ակնարկ մը նետել կոմսուհւոյն վրայ:

Քանի մը բոպէ ետք՝ վարագոյրը կ'սկսի ծանր ծանր վեր ելնել:

Անդոնիա կամ լաւ ևս Մարգարիտ իշխանուհին տեսարանին աջ կողմը կ'գտնուէր. իր շուրջը պարունած էին պատուակալ տիկիներ և Ֆրանսացի ասպետներ՝ իբրև իր հետևորդներն, և առաջին կարգին վրայ՝ աչքի կ'զարնէր իր բարձր հասակով և ազնուապետական դէմքով Շէօնտօրֆ կոմսը՝ չքեզապէս սպառազէն: Թատրոնին խորն Հունգարիոյ թագաւորն՝ Պէլա Գ. իր գահէն վար կ'իջնէր որ զիմասորէ իշխանուհին, մինչդեռ դեռատի աղջկանց խումբ մը կ'յառաջանային որպէս զի ներա ծաղիկներ նուիրեն: Թագաւորին շուրջը չքազգեստ դրանիկներ կարգաւ շարուած էին, նոյնպէս արևելեան հազուստով երած իշտներ որ տարօրինակ նուագաբաններ կ'կրէին:

Այս շողողուն զինուց և գունագեղ ու ակնախափող կերպաներու խառնուրդն միառահեղ տեսարան մը կ'ընծայէր: Անդոնիա՝ իր գեղածիծաղ դէմքով և շնորհալի ու ազնուաշուք դիրքով կանգուն՝ անհուն տուաւորութիւն մ'ազգեց: Իսկոյն իր ճակտին վրայ կրած բերուղայն ամենուն աչաց կէտ նպատակին եղաւ և շիտթ միամտութեամբ մը զրգուց սրահին ամեն կողմը: Օդին մէջ կ'սառածնէր բնագոյն այլալուծութիւն մը և անիմանալի երկիւղ մը, որպէս թէ արտասովոր դէպ մը պիտի պատահէր: Ուստի՝ կարծես թէ ամենուն սրտին վրայէն ծանր բեռ մ'ելաւ՝ երբ որ վարագոյրը գալարելով սկսաւ վար իջնել: Ահա այն ժամանակ միայն ծափերն որոտացին ցնծագին:

և մոլեգրին կայթխուններ լսելի եղան: Ոգևորութիւնը ծայրագոյն աստիճանին հասեր էր:

Անկարելի էր երկրորդ անգամ մ'ևս հասարակութեան աչաց առջև չդնել տեսարան մ'որ դայն այնքան ոգևորեր ու հմայեր էր: Ուստի վարագոյրն՝ որ նոր վար իջեր էր, վերստին կ'ըացուի:

Բայց այն կարճ միջոցին՝ երբ խումբն հանդիսատեսներուն աչքէն անտես մնացեր էր, Անդոնիա յետուստ լսեց ձայն մ'որ հարցում մը կ'ուղղէր այնպէս որ չ'իրցաւ հասկնալ: Այն ժամանակ ուրիշ ձայն մը, որ իրեն ծանօթ էր, որ իր ամուսնոյն ձայն էր և կարծես յատուկ դիտմամբ այնպէս կ'հնչէր որ նէ արտասանուած բառերը լիովին լսէ, պատասխանեց առաջին ձայնին:

— Իմ Օրթի դ զեկիս մատակարարին մի նամակն է որ տխուր լուր մը կ'հաղորդէ ինձ . . . : Լոմանիի մարմինը գտեր են, ինչպէս նաև իր ձիունը, միասին խղդուած Դանուբ գետին մէջ և Հէնպուրկի առաջ՝ աւազուտ կղզիի մը վրայ մըլուած . . . :

Նոյն պահուն կիսովին բացուած էր վարագոյրը՝ ի տես բերելով պատկերին դերասաններն, որ անշարժութեան մէջ ընկած էին: Յանկարծ Անդոնիայի դէմքը՝ չպարին թեթև խաւին ներքև, սոսկալի կերպով կ'գունատի, իր երկու ձեռներն անպատում ցաւակցութեամբ իր կուրծքին վրայ կ'դնէ և գետինը կ'ընկնի ծանրապէս:

Այս անկմամբ՝ շուշանն որով կցուած էր իր քողը գլխուն՝ կ'քալուի և թատերաբեմին վրայ կ'գլորի . . . : Այն ժամանակ՝ ճակտին միջև՝ ճիշտ այն տեղն

ուր դրուած էր բերուզակն՝ կլոր արատ մը կ'երևի արիւնհաների:

Սրահին մէջ բոլոր հանդիսականները սոսկալով ահադին աղաղակ մը կ'արձակեն . . . : Ամենքն ոտք ելեր էին և տենդային շարժումով դէպ առաջ կը ծռէին . . . : — Անիծեալ քարը — գոչեց Շէօնտորֆ կոմսը և սրանալով ընդ առաջ, ոտքը բերուզակին վրայ դրաւ և իր երկաթեայ կրուկին ներքև փչրեց:

Վարագոյրն իջաւ անհնարին չփոթութեան մը մէջ: Անմիջապէս կ'փութան կարևոր խնամքը չոայլել կոմսուհւոյն, բայց բոլորովին ի զուր . . . : Մեռած էր նէ, անյարիր մեռած:

Բժիշկներն՝ որ գերբնային բաներու հաւատ չունին, այս շանթահարական մահն բացատրելու ելան ըսելով թէ պատճառը սրտի երակի մը խզումէն է: Իսկ արիւնալի արատն ուրիշ բան չկրնար լինիլ ըսին, եթէ ոչ ճմլած խոց մը՝ որ երկու երեք օր առաջ կոմսուհւոյն ճակտին վրայ կարծր աւարկայի մ'ընդհարումէն յառաջ եկած է, դիպուած՝ որու մասին կոմսը հաստատապէս կ'յայտարարէր թէ բնաւ տեղեկութիւն չունէր:

Միւս կողմէ՝ ընկերական շրջաններու մէջ գտնուեցան մարդիկ որ բազմատեցին այս սղէտն Լոմանիի եղբերական մահուան հետ՝ որոց լուրը միևնոյն ժամանակ առին, և որ նորատի սպային մահուան խորհրդաւոր պարագաներէն, իր մարմինը գտնուած դեղէն տարօրինակ հետևութիւններ հանեցին և կիսամայն ու գաղտնուգողի մեկնութիւններ սկսան տալ վիէննական սրահներու մէջ:

Բայց այդ բացառութիւն մ'էր: Հասարակութեան մեծ մասը համոզուած մնաց — և ըստ երևոյթին, այս էր նաև կարծիքն Շէօնտորֆ կոմսին որ անմիջապէս ինքն իր կնոջ մահուն վրայ և ճիշտ ինքզինք մեղաւորտ նկատեց այն դժնդակ գոհարն իրրև ընծայ նուիրելուն — թէ Անդոնիա կոմսուհին զո՛հ ընկած էր կոյր ճակատագրին որ անբաժան էր անիծեալ քարէն, այն առլէզ — բերուզակէն, և որ ահուկի մահուան կ'դատաւարտէր այդ քարով զարդարուելու յանդգնող բոլոր կանայքն:

Բարեբաղդօրէն, կ'յարէին ասոնք, այլ ևս ոչ զոք պիտի սպաննէ:

ՎԵՐՁ

Գին 5 դր. 112

2365
2366
2367
2368

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0627774

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0627775

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0627776

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0627777

